

המבשר תורני

ערש"ק פרשת תזריע מצורע
ד' אייר תשפ"א • גליון 646

המנורה הטהורה

שבעים וחמש שנים להסתלקותו לשמי רום של

**הרה"ק רבי יעקב חיים
מסטאלין זיע"א**

אשר מנוחתו כבוד בדיטרויט

הצדיק שהפיח רוח חיים בקרב העצמות היבשות באמריקה,
פעל גדולות ונצורות לכלל ולפרט והכול מתוך הסתרה גאונית ונפלאה

בשר מן השמים

מחקר הלכתי מרתק אודות
הצדדים השונים בשאלת 'בשר
המעבדה', בהקבלה לדיונים
המרתקים אודות דין בשר
שנוצר בדרך נס

שיר השירים

מקור המנהג לומר שיר השירים
בשבת ובערב שבת, טעמים
ורמזים לכך לצד סגולות נפלאות
שנאמרו בדבר

גזירת הגירוש | פולמוס צדיקי הדורות בעידן גירוש הכפרים בשישה פרקים

-
- תזריע** ❖ **וביום השמיני ימול:** מעשה נורא עם הרה"ק מריבניץ זי"ע בימי הקומוניסטים (יז)
מצורע ❖ **ואת הבית יקציע:** פירוש התיבה "מקצוע" בתיבה מלשון זווית, קצה וחשיבות (ג)
❖ **זאת תהיה תורת המצורע:** היבטים והרהורים חסידיים לפרשה בתחילת ה'זמן' (יא)
-

וטיהר הכהן את הנגע

בכוח האמונה כי הכל לטובה – נעשה כך בפועל ובגלוי

כמה טוב לו ליהודי שחי כיהודי! הוא אינו יודע רע, הוא לא מכיר צרה, מבחינתו יהכל טוב. כל מה שקורה לו, כל מצב שימצא בו – מעולה! לא יכול להיות טוב מזה! קשיים? יסורים? הכל 'מתנות', כולם 'ממתקים'. לא רק שיסורים אינם מעציבים אותו ולא מדכאים את רוחו, אלא שהוא מקבל אותם באהבה ושמוח עליהם כעל טוב ממשי ומוחשי.

מאמין הוא היהודי כי אין מי שאוהב אותו ושוקד על טובתו כהקב"ה. מאמין הוא כי השי"ת כולו טוב ותכלית טובה, מאיתו לא תצא הרעות ואין רע יורד מלמעלה. והרי שום דבר אינו קורה מבלעדי ית' – א"כ כל העובר עליו, כל הפוגש אותו, אך טוב וחסד! איך ירע ליבו ולמה תיפול רוחו עת ריבון-עולמים חושב מחשבות לטוב לו ופועל ועוסק בהצלחתו?

אין היהודי יודע, ולא מנסה לדעת, למה נוהג עמו ה' כפי שנוהג, על מה עשה ה' לו ככה, ולמה זאת טובתו. מי יתיימר להבין נשגב מבינת-אנוש. מי מסוגל לרדת עומק מחשבות בלתי-מושג ובלתי-נתפס. וכבר אמר מי שאמר, וכמה נכון אמר: "לא הייתי עובד אלוקים שניתן להבינו". בלי לדעת ובלי להבין יאמין היהודי: כל מאי דעביד רחמנא – לטב.

יבדוק ויפשפש במעשיו; אולי מטרת היסורים לעוררו לתיקון מעשיו ושיפור דרכיו – וכלום יש לך טובה גדולה מזו – שמשמים דואגים לכוונך למסלול הנכון, שלא לאבד חיים בזה ובבא?! ובכל אופן, הרי אין ביסורים לכפר עוון וחטא, כשבמעט 'כאן' 'חוסכים' הרבה-הרבה 'שם', ומי יאמר זיכיתי ליבי טיהרתי מעש – ושוב, מה גדול ונפלא מכך לטובת האדם?

אך בכל מקרה, מה שלא יקרה לאדם – יהיה לו במה לתלות או לא יהיה לו, יבין מה הטובה החבויה או לא יבין – הכל-הכל אך לטוב לו, לאושרו ולהצלחתו.

נוראות ידבר ה'תניא' (אגה"ק יא) : "... וכשיתבונן האדם בעומק הבנתו ויציר בדעתו הווייתו מאין בכל רגע ורגע ממש, האין יעלה על דעתו כי רע לו או שום יסורים בעולם? הרי ה'אין', שהיא חכמתו יתברך, הוא מקור החיים והטוב והעונג, והוא העדן שלמעלה מעוה"ב, רק מפני שאינו מושג, לכן נדמה לו רע או יסורים. אבל באמת אין רע יורד מלמעלה, והכל טוב. רק שאינו מושג לגודלו ורב-טובו.

"וזהו עיקר האמונה שבשבילה נברא האדם – להאמין דלית אתר פנוי מיניה, ובאור פני מלך חיים. וע"כ עוז וחדווה במקומו, הואיל והוא רק טוב כל היום. וע"כ ראשית הכל שישמח האדם ויגל בכל עת ושעה, ויחיה ממש באמונתו בה' המחיה ומיטיב עמו בכל רגע. ומי שמתעצב ומתאונן, מראה בעצמו שיש לו מעט רע ויסורין, וחסר לו איזה טובה, והרי זה ככופר ח"ו. וע"כ הרחיקו מדת העצבות במאוד חכמי האמת.

"אבל המאמין לא יחוש משום יסורין בעולם. ובכל עניני העולם – הן ולא שווין אצלו בהשוואה אמיתית. ומי שאין שווין לו, מראה בעצמו שהוא מערב-רב דלגרימיהו עבדין, ואוהב א"ע לצאת מתחת יד ה' ולחיות

בחי עו"ג בשביל אהבתו א"ע, וע"כ הוא חפץ בחיי בשרים ובני ומזוני, כי זה טוב לו. ונוח לו שלא נברא. כי עיקר בריאת האדם בעוה"ז הוא בשביל לנסותו בנסיגות אלו..."

ובכוח האמונה זו עצמה, כשהיא באמת וצדק, פועל אדם ומשיג שגם בגלוי ובפועל יראה אך טוב וחסד. שלא יצטרך להאמין כי הכל לטוב וכי העצם והתכלית הן טוב, אלא שיראה בעיני בשר וימשש בידים את הטובה והברכה.

שכך אמר מרן הבעש"ט הק' זי"ע (בעש"ט עה"ת, פ' וילך או"ב) עה"פ "כי הנה אויבך ה' כי הנה אויבך יאבדו": "דאם אדם מאמין דאף בעת צרה ח", שהוא בחי' אויב, יש שם גנוז בחי' ה', היינו רחמים וחסדים, אז בזה עצמו יהיה שאויבך יאבדו ויתפרדו כל פועלי אוון. דע"י אמונה שאין דבר רע יורד משמים, בוודאי יתהפך הדבר לטוב ומתגלים החסדים נסתרים שבתוך הדינים הנגלים."

וכך כתוב ב'תניא' (שם): "... ובאמונה זו באמת נעשה הכל טוב גם בגלוי. שבאמונה זו שמאמין שהרע הנדמה בגלוי כל חיותו הוא מטוב העליון, שהיא חכמתו ית' שאינה מושגת, והיא העדן שלמעלה מעוה"ב, הרי באמונה זו נכלל ומתעלה באמת הרע המדומה בטוב העליון הגנוז."

לאור זאת מפורש ב'צמח-צדיק' (פ' וארא) הכתוב "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא": "כי האדם צריך להיות תמים עם ה', ואפי' ח"ו באים עליו ענינים לא-טובים, צריך לקבלם באהבה ולומר : 'כל מה דעביד רחמנא לטב עביד', ועי"ז ממילא נתהפכין הדינים לרחמים וחסדים. וזש"ה: 'כוס ישועות אשא', פי שאם גם להדינים היוצאים משם אלוקים שבגימ' 'כוס', 'ישועות אשא' – שאני מקבלם באהבה ואומר 'כל מה דעביד רחמנא לטב עביד', אז ממילא 'ובשם ה' אקרא' – שנתהפכו לרחמים וחסדים שרומז שם הוי"ה ב"ה".

ביסוד הדברים מפורש ב'מבשר-צדק' הכתוב בפרשת השבוע (יג, יז) "וראהו הכהן והנה נהפך הנגע ללבן וטהר הכהן את הנגע טהור הוא": "דהנה ידוע ממדת נחום איש גם זו שאמר 'גם זו לטובה' – שהיפוך מדה"ד לטובה ומקבלה לטובה וממשיך מדה זו לטובה. ואז באמת נעשה מהדין רחמים. וע"פ הקדמה זו פירשתי בפ' עקב פסוק 'כי עיניכם הוראות את כל מעשה ה' וגו', ותורף הדבר, כי 'עיניכם הוראות' בכל המעשים שאני עושה, אף בדין, אתם רואים ה', שהוא רחמים, ואז עי"ז – 'הגדול אשר עשה' – אתם גורמים שנעשה באמת וחסד דהוא 'גדול'. יעו"ש.

"וזהו פי' הפסוק כאן. 'וראהו הכהן', היינו השי"ת הנקרא כהן, ע"ד (סנהדרין לט) 'אלוהים כהן'; 'והנה נהפך הנגע ללבן', ר"ל שהאדם הצדיק מהפך הנגע, זו הדין וגבורות, ללבן – לחסדים, ומוצא בהדין חסדים ומקבל על-עצמו לטובה; 'וטהר הכהן את הנגע', ר"ל שהקב"ה מטהר הנגע לגמרי ונעשה ממנו טוב ממש."

דברי שיר

להבין משל ומליצה

יקותיאל יהודה גנזל

בִּהְרֵת

כְּבֶר אֵין צְרַעַת, אֵין בִּהְרֵת

לְשׁוֹן מִתְגַּלְגֶּלֶת, מִמֶּהְרֵת

לֹא מְאוֹתָתִים סִמָּנִים

טְמֵאוֹ כָּל הַשְּׂמָנִים

יְמֵי גְלוּת, אֲלֵפִים שְ�נוֹת חֲבִי

וְאֵין מִבִּיא וְנִבִּיא

וּבְעַל לְשׁוֹן, הִדִּילְטוֹר

אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ קוֹל חֲתוֹר

הוֹלֵךְ רְכִיל, טֶנֶף מִפִּי קוֹלֵחַ

וּמִשְׁלוּשָׁה מַחְנוֹת, אֵין מִי שִׁשׁוֹלֵחַ

עוֹלָם שְׁלֵם טוֹבָע, אֵין לְתֹאֵר

וְאַיִהּ הוּא, הַכֹּהֵן הַמְּטַהֵר

מְתֵי תַגִּיעַ כְּבֶר הָעֵת הַזֹּאת

עַל כָּל מְצַרֵּעַ-נֶפֶשׁ לְהַזוֹת

אֶמְנֶם נִשְׁבָּרִים הֵם הַקִּירוֹת

אֵךְ אֵין מוֹצֵא הָאוֹצְרוֹת

מְתֵי יִדְלַק לָנוּ הָאוֹר

הַכֹּהֵן יֵגִיד: טְהוֹר

כִּי כְּבֶר הַנֶּפֶשׁ מִצְלָקֶת

כִּלְהֵ נִגַּע, שְׂאֵת, דִּלְקֶת

וְאִם פֶּשֶׁה הִנֵּגַע, גַּם פֶּשֶׁה

דוֹר שֶׁל פֶּגַע, בִּיד רֶשַׁע

מְתֵי אֶהְרֵן כֹּהֵן גָּדוֹל וְהָאוֹרִים

יָבוֹא יִכְרִיז כְּבֶר: טְהוֹרִים!

מקצוע בתורה

על פירוש המילה "מקצוע" בתורה, הקשר בין זווית, קצה, חשיבות

וְאֵת הַבַּיִת יִקְצַע מִבַּיִת סָבִיב, וְשָׂפְכוּ אֶת הָעֶפֶר אֲשֶׁר הִקְצֹו אֶל מַחוּץ לָעִיר (ויקרא יד, מא)

פירוש הפועל 'קציע מבית' הוא ישייף ויקלף את הטיח שעל קירות הבית הפנימיים, על כך מסכימים כל התרגומים, הנוקטים כולם את הפועל 'יקלף' כתרגום ל'יקציע'. וכן סוברים המפרשים, כמו רש"י הכותב יקציע - רונייר בלעז, ובלשון משנה יש הרבה". הלעז 'רונייר' עניינו שיוף וכרסום כפי שמבאר באוצר לעזי רש"י של ר' משה קטן ז"ל. וכן כותב רשב"ם ביתר ביאור: "יקציע - יקלף, כמו יַעֲשֶׂהוּ בַּמִּקְצָעוֹת (ישעיה מד, יג). ובתלמוד (משנה כלים כז, ד): הַמִּקְצָע מְכֻלָּן טַפֵּחַ". מן המובאות של רשב"ם מבוארת משמעות המילה, שהרי הנביא ישעיה לועג שם לחרש העצים שיוצר פסל מגזיר עץ, ועניין 'יעשהו במקצועות' הוא כלשון רש"י שם "ומחליקו ברהיטני ואיזמל", וכן הוא בתרגום יונתן וברד"ק שם.

אבל בנוגע למילה 'הקצו' נחלקו הראשונים כיצד לפרשה. רש"י כותב: "הקצו - לשון קצה, אשר קצעו [נ"א קצצו] בקצות הנגע סביב". רש"י מפרש אפוא את 'הקצו' מעניין קצה, דהיינו העפר אשר קילפו ושייפו מסביב קצות הנגעים [וכשיטת הספרא שלא מקלפים את כל טיח הבית כפשוטו של מקרא, אלא רק את המקומות הנגועים וסביבם]. וכן נוקט ראב"ע שם, וכן כותב רשב"ם בפירושו הראשון "מן קצה יאמר הקצו". אך בפירושו השני הוא כותב "ויש לומר שפתרונו לשון קיצוע, מדכתיב אַחֲרֵי הַקְצוֹת אֶת הַבַּיִת (פסוק מג), נמצא שהקיצוע קרוי הקצות, שהרי הלשון כתוב למעלה וְאֵת הַבַּיִת יִקְצַע". וכן מביא החזקוני' בשינוי לשון, כדרכו לשקע בפירושו מדברי רשב"ם: "קָצַעַ, הקצו - שניהם עניין אחד, מדכתיב וְאֵת הַבַּיִת יִקְצַע - וכתוב אבתריה אַחֲרֵי הַקְצוֹת אֶת הַבַּיִת וְאַחֲרֵי הַטוֹחַ". וכן מוכח מכל התרגומים ומרס"ג שתרגמו את שתי המילים 'קציע' ו'הקצות' באותו הלשון, קילוף.

הרעיון העומד מאחורי שיטה זו היא התפיסה שמבנה השורש המשולש בלשון הקודש בנוי על בסיס בן שתי אותיות ואות שלישית המצטרפת להעניק משמעות שונה במקצת, אבל המשמעות העיקרית נשארת. אחד המקרים הבולטים שנקל להבחין בהם הוא הבסיס קץ שעניינו חיתוך, וממנו מתפצלים השורשים קצב, כמו 'וַיִּקְצַב עֵץ' (מ"ב ו, ו) קצה - 'מִקְצָה רָגְלִים' (משלי כו, ו), 'קְצוֹת בִּישָׁרָאֵל' (מ"ב י, לב), קצע, קצץ - כמו 'וַיִּקְצְטָהּ אֶת כַּפָּה' (דברים כה, יב), קצר - כמו 'וַיִּקְצְרָתָם אֶת קִצְרִיהָ' (ויקרא כג, י) וקוץ - כמו "הַקִּיצוֹנָה" (שמות כו, ד). כולם עניינם לשון חיתוך, או הקצה החד [הנוצר כתוצאה מחיתוך]. רד"ק (שורש קצץ, ויואל א ז) מביא דעה הסוברת שאף השורש קצף פירושו קילוף, כמו "וּתְאַנְתִּי לְקַצֵּפָה" (יואל א, ז) שהעניין הוא קילוף קליפת העץ וייבושו כתוצאה מכך.

לכן אין פלא שאותה משמעות בנדון דנן - שיוף, קילוף וכרסום, מובעת הן על ידי השורש קצ"ע והן על ידי השורש קצ"ה.

מקצוע

אבל למעשה העניין יפה עוד יותר! כפי שכתבנו "הקצה הנוצר כתוצאה מחיתוך" - באמת עניין הקצה והחיתוך קשורים בקשר הדוק אחד לשני, קצה נקרא כך משום שבדרך כלל הוא נוצר על ידי קיצוע. דבר זה אנו יכולים ללמוד מהמילה 'מקצוע' שבלשון המקרא פירושה זווית, נקודת חיבור בין שתי פאות. ככתוב במלאכת המשכן - "וּשְׁנֵי קְרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לְמִקְצַעַת הַמִּשְׁכָּן... כֵּן יִהְיֶה לְשְׁנֵיהֶם לְשְׁנֵי הַמִּקְצַעַת יִהְיוּ" (שמות כו, כג-כד), ותרגם אונקלוס "לתרתין זִוְיָן יהוין", דהיינו לשתי הזוויות. וכן בספר נחמיה, בתיאור מחזקי חומת ירושלים נאמר "אַחֲרָיו הָחִזִּיק (= חיזק) בְּנֵי בֶן חֲנָדָד מִדֶּה שְׁנֵית מִבֵּית עֲזַרְיָה עַד הַמִּקְצוֹעַ וְעַד הַפֶּנֶה" (נחמיה ג, כד), מבלי להיכנס לשאלה מדוע נכפל הלשון גם 'המקצוע' וגם 'הפינה' - ברור שהכוונה היא לזווית החומה.

אמנם לעיל כבר הזכרנו מקצוע אחר בלשון הנביא ישעיה: "חֲרַשׁ עֲצִים נָטָה קוֹ יְתָאֲרֵהוּ בְּשֶׁרֶד יַעֲשֶׂהוּ בַּמִּקְצָעוֹת וּבַמְּחוּגָה

יְתָאֲרֵהוּ וַיַּעֲשֶׂהוּ כְּתִבְנִית אִישׁ כְּתִפָּאֲרַת אָדָם לְשֶׁבֶת בֵּית"; שם הכוונה לכלי המקלף ומשייף את חספוסי העץ על מנת להחליקו, כלומר, כלי חד המשמש לשיוף או לחיתוך, וכן בלשון חכמים "מקצוע של דבילה" (שבת כג: ועוד), ומכאן נקראות התאנים 'קציעות', על שם שנקצעו במקצוע. הרי לנו שוב את המפגש של כלי שיוף / חיתוך עם העניין של קצה ופינה - הפעם בשם המכשיר.

משעמדנו על הקשר הזה נבין את פירושו של רד"ק לכתוב "וַיִּפְסְלוּ בְנֵי שְׁלֹמֹה וּבְנֵי חִירוֹם וְהַגְבָּלִים וַיְכִינוּ הָעֲצִים וְהָאֲבָנִים לְבָנוֹת הַבַּיִת" (מ"א ה, לב), ומפרש רד"ק "והגבלים - אומניו ידועים לפיסול האבנים במדה הצריכה לקיר והוא מעניין גבול שנותנין גבול לאבן בפסלם אותה"; כלומר - סיתות האבן ופיסולה הוא נתינת גבול וקצה לאבן. הנה לנו גם בשורש גב"ל את המפגש של חיתוך עם קצה [ומעניין לציין שכשהופכים את סדר האותיות של השורש גב"ל מקבלים את חֶקֶב חֶדָה תַּעַר הַגְבָּלִים" (יחזקאל ה, א) שהוא כלי חיתוך. והנה - שורש גל"ב קרוב מאוד לשורש קל"ף, בחילוף ג-ק ממוצאות החיך, וב-פ ממוצאות השפתיים, לדוגמא: תרגום "קִשְׁקִשְׁשָׁת" (ויקרא יא, ט) הוא קלפין. רש"י על פסוק זה מציין ללשון הנביא "וְשִׁרְיוֹן קִשְׁקִשִּׁים הוא לְבוּשׁ" (ש"א יז, ה), ויונתן על אתר מתרגם "וְשִׁרְיוֹן גִּלְבִּין" (וראה רד"ק שם), והרי הקילוף הוא תרגום הקיצוע שבו פתחנו].

והנה עוד שני שורשים שמקיימים את הקשר הזה:

א. הזכרנו לעיל את קציבת עץ, וכן בלשון חכמים "אין נוטלין את העלי לקצב עליו בשר (ביצה י, א), ולאידך גיסא "לְקַצְבֵי הָרִים יִרְדְּתִי" (יונה ב, ז) ומפרש רש"י - לסוף מידת ההרים. ומעיר רד"ק שם "וקצב וקץ אחד הוא".
ב. גודר תמרים פירושו חותכם מן העץ (ראה שבת עג:), ולדעת התרגום זהו גם פירוש "וְלִגְזָרִים" (מ"ב יב, יג), שכן הוא מתרגמו 'ארגובליא', כתרגום הגבלים שעסקנו בו לעיל. כלומר, סתתי אבן. ולאידך - הגדר היא גבול וקצה המקום המוקף.

מקצוע שבתורה

הכרנו אפוא את המקצוע-זווית, ואת כלי הנגרות ועמדנו על הקשר ביניהם. אבל בעברית ימינו 'מקצוע' הוא תיאור למשלח יד, בדגש על התמחות בתחום מסוים, כפי שעולה מן המילים מקצועין ועבודה מקצועית. מה הקשר בין הזווית למשלח יד? ובכן כנראה בגלל המשנה בסוף מסכת בבא בתרא: "אמר רבי ישמעאל הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות, שאין לך מקצוע בתורה גדול מהן". בדומה לזה בתוספתא דעירובין (ח, יז): "הדינין והעבודות הטהרות והטמאות והערייות ומוסף עליהן [ערכין וחרמים] והקדשות ומעשר שני... אבא יוסי בן חנן אומר אלו שמונה מקצועי תורה גופי הלכות". היו שהבינו ש'מקצוע' שבכאן פירושו חלק - מעניין החיתוך, ודיני ממונות הם חלק מסוים בתורה, וכן שמונה המקצועות שבתוספתא. ומכאן נתרועה המילה 'מקצוע' במשמעות חלק מסוים שהתמחה בו האדם. אבל אפשר שהכוונה ב'מקצוע' היא לזווית ופינה, שהרי 'פינה' שהיא קצה, היא עניין של חשיבות כמו 'פְּנוֹת הָעֵם' (ש"א יד, לח) דהיינו השרים והחשובים, וכן "מִמֶּנּוּ פֶּנֶה מִמֶּנּוּ יָתֵד" (זכריה י, ד), מכאן הלשון 'פינות התורה' שהראשונים משתמשים בו במשמעות עניין חשוב שבתורה, כגון "הרבה מפינות התורה ומשורשי האמונה" (מאירי סנהדרין צ, א). וכן 'פינות צבאיו קדושים' שאנו אומרים בברכת יוצר, וכפירוש הרוקח שם: "פינות צבאיו - מלאכים שרים הראשונים, כמו היתה לראש פינה, וכתביב ממנו פינה ממנו יתד, פינות העם".

גם ללשון 'קצה' יש את המשמעות הזאת, כמו "וְתֹאכַל בְּקֶצֶה הַמִּתְחָנָה" (במדבר יא, א) שפירושו לדעת רבי שמעון "בגדולים שבהם ובמוקצעתין שבהן" (ספרי זוטא שם), ובלשון אחר 'בקצינים שבמחנה' (מדרש אגדה בויבר שם).

הוי אומר: מקצוע - זווית - קצה - חשיבות. מקצוע שבתורה הוא אפוא עניין חשוב שבתורה.

ביאורים וחידושים

על פרשת השבוע

הנאמן רבי אהרן ישעי' רוטר שליט"א מח"ס שערי אהרן

ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן (י"ג כ"ט).

במהות הנתק:

כתב הרמב"ם (טומאת צרעת פ"ח הל"א), וז"ל: נגעי הראש והזקן, הוא שיפול השיער שבהן מעיקרו, וישאר מקום השיער פנוי, וזה הוא הנקרא נתק, ואין נתק פחות מכגרים המרובע, בין שהיה מראהו עמוק, בין שלא היה עמוק, ולא נאמר עמוק בנתקין, אלא לומר לך, מה מראה עמוק בידי שמים, אף נתק המטמא בידי שמים, להוציא שנתקו אדם שהוא טהור, ע"כ. וכן כתב בפט"ז הל"י, דנפילת קצת שיער הראש או הזקן קרוי צרעת, ע"כ.

הרי מבואר בדבריו, דנתק משמעותו שניתק מקצת מן השער מעיקרו בידי שמים ונשאר מקום השיער פנוי, וכן פירש הראב"ע, דנתק הוא מגזרת כאשר ינתק פתיל הנעורת, ע"כ. [ועיין ברד"ק בסה"ש מש"כ בזה וצ"ע], וכן פירש הספורנו, דנתק הוא, שיש בתוך מקום שער איזה מקום שניתק ממנו השער בכח החולי, לא בכח אדם ולא בכח סם, ע"כ.

וכן פירש הרמב"ן, וז"ל: שהראש או הזקן בעוד שער בהן, אינו מטמאין במראות נגעים כלל [וכמו שכתב רש"י לקמן פסוק (מ"ג) 'כמראה צרעת עור בשר', שמתמא בארבע מראות, ולא כמראה נתקים של מקום שיער, שאין מטמאים בארבע מראות, שאת ותולדתה בהרת ותולדתה] אבל כאשר ימרט מקום בראש וינשר השער שבו מעיקרו, שנעשה המקום חלק ופנוי מכל שער, ונולד במקום הנתוק ההוא שיער צהוב ודק, הוא הנגע הטמא, ולכן נקרא נתק, בעבור שנתק משם השער, ע"כ. [וההבדל בין נתק, ובין קרחת וגבחת, עיי"ש מש"כ בזה].

ועיין ברש"י שכתב, דבא הכתוב לחלק, בין נגע שבמקום שער, לנגע שבמקום בשר, שזה סימנו בשער לבן, וזה סימנו בשער צהוב, ע"כ. וכתב הרמב"ן, דלכאורה משמע מן הלשון הזה, שאין שום הבדל בין נגע הראש והזקן, לנגע עור הבשר, רק זה שהזכיר, דהיינו השער הלבן והצהוב, כלומר שהנגע בארבע מראותיו כשהוא בתוך שער הראש והזקן, אם נצהב בו שער טמא, כאשר הוא טמא בעור הבשר אם הוא לבן.

אבל זה אינו, כי הלא רש"י בעצמו כתב לקמן פסוק (מ"ג) "כמראה צרעת עור בשר", שמתמא בארבע מראות, ולא כמראה נתקים של מקום שיער, שאין מטמאים בארבע מראות, שאת ותולדתה בהרת ותולדתה.

אמנם ממש"כ רש"י, וז"ל: "נתק הוא", כך שמו של הנגע שבמקום שער, ע"כ. למד הרמב"ן כפשוטו, שלפ"ד רש"י הנגע הוא במקום השער, וצריך לדעת באיזה ענין הוא מסגירו, כי הלא בארבע מראות אינו מטמא כמש"כ, ולא הזכיר בו הכתוב אלא סימני החליטה שבסוף, שער צהוב ופשוין.

וצריך לומר לפ"ד רש"י, שנגע הראש והזקן הודיעו הכתוב בשמו שאמר "נתק הוא", כלומר בנגעים הזכיר שמותם ומראיהם, דהיינו בהרת לבנה שאת לבנה, ובראש הזכיר רק שמו, כי זה הוא השם הידוע לו, ובשם הזה הוא ניכר, ודחה אותו הרמב"ן כמו שכתבנו, שנתק אינו במקום השער, אלא להיפך נפילת קצת שיער הראש זהו מהותו של הנתק.

ועיין בשם עולם (ופ"ה דעת הרנ"ז) שפירש, דגם רש"י דעתו כהרמב"ן, דמש"כ "נתק" פירושו ניתוק השער, ומש"כ כך שמו של הנגע שבמקום שער, אין כוונתו במקום שעדיין השער עומד שם, אלא כוונתו בראש או בזקן שהם תמיד מקום שער, אבל לעולם עתה אין בם שער כי ניתק, וא"כ סרו כל התלויות ותקם הסערה לדממה.

אמנם עיין ברש"י לקמן (פסוק ל"ג) מש"כ

בזה וצ"ע"ג.

לפיד האש במדבר השממה

הצצה מבעד לחרכי מסכת דמותו הפלאית של

הרה"ק רבי יעקב חיים מסטאלין זיע"א

מנו"כ בדיטרויט

יומא דהילולא ו' באייר תש"ו - 75 שנים להסתלקותו

הצדיק שהיגר לאמריקה לאחר הסתלקות אביו זיע"א והפיח שם רוח חיים בקרב העצמות היבשות & פעל גדולות ונצורות לכלל ולפרט, והכול מתוך הסתרה גאונית ונפלאה

**75 שנים
להסתלקותו**

הכבירה של רבנו הרה"ק ר' יעקב חיים זיע"א מנו"כ בדיטרויט, ארה"ב, בעל ההילולא דיום ו' באייר, לעזוב את ארץ מכורתו ולצאת אל הלא נודע, להתמסר שם בכל כוחו ומרצו, במסירות נפש למען אחיו היהודים שהתלקטו לשם מן הגורן ומן היקב.

ואכן ביום י"ב בתמוז שנת תרפ"ג, הפליגו רבנו ומחברתו הטהורה מרת חנה חיה ע"ה בספינה מהמבורג לניו יארק.

הייתה זו תקופה קשה וסוערת במיוחד הן בגשמיות והן ברוחניות. יהודים נפלו שדודים בצוק העיתים, מפני קושי הפרנסה, ועזבו למרבה הצער מקור מים חיים – אך הרבי זיע"א הדיטרויטער יחד עם מחברתו הטהורה הרבנית ע"ה לא שתו ליבם לכלום. הם עמלו במסירות נפש לעזור ולסייע ליהודים בכל עוז.

אף במישור הרוחני פעל רבנו רבות להציל ולפעול מה שיותר למען צביון הדור החדש שהחל צומח באמריקה החומרית והגסה, וכבר התבטא פעם אחיו הקדוש רבנו ר' יוחנן זיע"א מסטאלין קארלין באומרו: "קיינער וויסט נישט וואס דער אמריקאנער ברודער האט אויפגעטאהן אין אמריקה..." [אף אחד אינו יודע מה שאחי האמריקאי פעל באמריקה]... ונותרו הדברים סתומים וחתומים מעיני הבריות.

קצרה היריעה מלהכיל את מסכת עבודת קודשו של רבנו וכל מעשה תוקפו וגבורתו בעבודת הקודש, אך נבוא נא בקוצר האמרים ללקט כמה עובדות קצרות, כדי לקבל נגיעה בשולי אדרת קודשו, ויהיו הדברים לנו לחיזוק בעבודת הבורא כאוות נפשו של

יעקב חיים זיע"א שנזקק לצאת לכמה רגעים. כאשר שב וסיפרו לו את דברי הרבי, הוא ניגש מיד לאביו הקדוש והציע עצמו כמי שמוכן להגר לאמריקה אם יש צורך בכך, אך הרבי חזר שוב על דבריו כי הוא אינו שולח אף אחד. רק אם ירצה יבורך מן השמים. מעמד זה שימש ככל הנראה כר נרחב להחלטתו

מזוודות עמוסות ספרים

כ"ק מרן האדמו"ר מטאלנא זיע"א סיפר אודות התקופה שהיה גר בקנדה, ורבנו זיע"א היה מתאכסן אצלו כאשר היה מגיע לקנדה. שפעם אחת יצא לתחנת הרכבת להקביל את פני רבנו וראה שהביא עמו שתי מזוודות כבדות מאוד, והיה הדבר לפלא בעיניו לצורך מה סוחב הרבי עמו מזוודות כבדות כאלו.

בהזדמנות הראשונה הציץ הרבי מטאלנא לתוך המזוודות וראה שהן עמוסות וגדושות בספרים, שרבנו זיע"א הביא עמו לקנדה כדי שלא להחסיר משיעוריו הקבועים שלמד בכל יום.

"תורה קלייבט זיך קיין אמריקה" – זהו ביטוי שהרה"ק רבי ישראל מסטאלין זיע"א מנו"כ בפרנקפורט, השתמש בו בהתייחסו לתופעה של יהודים המהגרים לאמריקה באותם ימים של המאה הקודמת.

היו רבים וטובים שחפצו לעזוב את אירופה המתנכרת והמדממת לטובת היבשת המבטיחה, אמריקה הנוצצת, אלא שלא כולם קיבלו לכך את ברכת הדרך מאת צדיקי הדור.

לימים הוברר, כי אכן אלו שזכו לקבל את ברכת הרבי עשו והצליחו. אף זכו להקים דורות ישרים מבורכים על אדמת אמריקה. לעומת אחרים שעשו על דעת עצמם שסופם ועתיד דורותיהם היה רע ומר.

באותה תקופה, לאחר שאלפי ורבבות יהודים כבר נקלטו באמריקה, ישב פעם הרבי – הפרנקפורטער זיע"א – עם ששת בניו הקדושים זיע"א, במסיבת חסידים ושחו בדברים העומדים ברומם של עולם.

בתוך הדברים נענה אחד מזקני החסידים כי בטשערנאביל המנהג הוא שהצדיקים ממנים את בניהם בחיים חיותם להנהיג קהילות בישראל, ומדוע לא ישגר הרבי את בניו למטרה זו. השיב הרבי ואמר כי הוא אינו משגר את בניו, אך אם אי מי מהם ירצה להגר לאמריקה ולהנהיג שם את קהל עדת מי מנה, הוא יעודד אותו לכך.

באומרו דברים אלו, לא היה נוכח בנו הרה"ק רבי

רוח חיים בעצמות היבשות. רבינו משמאל עם כ"ק מרן האדמו"רים מקאפישניץ, באיאן וטאלנא זיע"א

לימוד תורה במסירות נפש. רבינו עם כ"ק מרן אדמו"ר מבאיאן זיע"א

הצדיק זיע"א.

עדות של שכן

להלן תיאור קצר מאת שכנו של רבנו שהתגורר מולו וזכה לחזות בנועם התמדתו הגדולה, מה שרבים וטובים לא ראו במשך שנים רבות מפני גודל הסתרתו מעיני הבריות.

"האדמו"ר מסטאלין דר מול ביתי בבית ישן עשוי לבנים, שהיה שבור ונראה כמט ליפול. מהחלון בחדר ביתי ייתי יכול להביט לתוך החדר הריק ששימש עבור הרבי כחדר לימודו. היה שם שולחן מעץ ששימש לו בשביל לימודו, וכמעט בכל שעות ה'מעט לעת' ראיתי אותו כפוף מעל ש"ס, גמרא משומשת היטב, או מעל ספר אחר.

"את החדר לא מילאו מדפים יקרים של ארונות ספרים מהקרקע עד הגג כפי שהיה מתאים לבעל מדרגה ויחסן כזה, רק היו ספרים וקונטרסים מכל הגדלים ומכל הצורות עמוסים בכל פינה של הדירה, על כיסאות, תיבות, ואפילו על המיטות. הרבי לא ניצל חדר בביתו בשביל ספרייה, וגם לא היה מוכן להוציא כסף לקנות ארונות ספרים ראויים לשמש, שהרי הרבה יהודים עניים ואביונים היו יכולים לישון בחדר כזה שהיה מנוצל בשביל ספרים, ועם הכסף בשביל ארונות יפים יכול היה הרבי להחיות נפשם של כמה יהודים אביונים שבורי לב כפי שהיה דרכו תמיד" – עד כאן תיאורו של השכן שהתגורר ממול.

הוגה בתורה כל הלילה

פעם אחת נסע רבנו לשבת קודש לאיסט סייד והתאכסן שם

מרת ברכה שינדיל ע"ה האזינה לתפילתו זלגו עיניה דמעות ואמרה כי בקולו הנעים הזכיר לה את קול תפילת אביו הקדוש זיע"א.

והייתה תפילתו במסירות נפש ממש. סופר, כי בסטנדר שלו היו בדרך קבע גולות תרופה ללב, ולפעמים בעת התאמצו בתפילה היה נזקק לקחת את הכדורים ולבולעם מפני חשש סכנת בריאותו. בשני מקומות בתפילה היה פורץ בבכי בדרך קבע. בפסוק "מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה", בהלל, ובפסוק: "והוא יפדה את ישראל מכל עוונותיו", בימים הנוראים. בהקשר לכך ניתן להסמיק כי אחיו הקדוש רבנו ר' יוחנן זיע"א אמר פעם על פסוק זה: "דאס איז אונזער איינציגער האפענונג" [-וזו התקווה היחידה שלנו...].

עמוד החסד

רבים עד אין ספור הם הסיפורים על החסדים שעשה רבנו עם יחידים ועם מוסדות בארה"ב. עבור כל דבר שהיה לזה מעט ריח דקדושה, מיד היה רבנו נרתם בכל מאודו ונפשו לסייע להם, אף

בשנת תער"ב היגר יחד עם הוריו לאמריקה והקים שם את ביתו בשנת תרע"ז עם האשה הצדקנית מרת פרומא ע"ה בת הרה"ח ר' אפרים אהרן טנצמן ז"ל, עליה התבטא הפרנקפורטער זיע"ע: "זי איז טאקע א פרומע".

ר' אפרים אהרן היה חסיד סטאלין מכמה דורות, והוא אשר קירב את חתנו כבנו, ר' ניסן, אל חצר הקודש סטאלין קארלין – תחילה אל רבנו הדיטרויטער זיע"א, ולאחר מכן אל אחיו כ"ק רבנו ר' יוחנן מסטאלין קארלין זיע"א.

הנדוניה האמיתית

והיה מרגלא בפומיה של ר' ניסן כי חותנו ר' אפרים אהרן ז"ל העניק לו נדוניה בסך 500 דולר (-סכום עתק באותם ימים) אותה הפקיד באחד הבנקים, אלא שלאחר ימים ספורים אותו בנק פשט את הרגל וכל הכסף ירד לטמיון... והיה מפטיר ר' ניסן בלהט: "אמנם את הנדוניה הזאת איבדתי, אבל הנדוניה האמיתית היא העובדה שהוא קירב אותי לסטאלין...".

להלן ניצוצי הוד מתוך זיכרונותיו של אותו חסיד ישיש הרה"ח

"...האדמו"ר מסטאלין דר מול ביתי בבית ישן עשוי לבנים, שהיה שבור ונראה כמט ליפול. מהחלון בחדר ביתי הייתי יכול להביט לתוך החדר הריק ששימש עבור הרבי כחדר לימודו. היה שם שולחן מעץ ששימש לו בשביל לימודו, וכמעט בכל שעות ה'מעט לעת' ראיתי אותו כפוף מעל ש"ס, גמרא משומשת היטב, או מעל ספר אחר..."

לפידי אש. רבינו בשמחה, נראה משמאל כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זיע"ע

דמות פלא. תמונה נדירה בה נראה רבינו משתף בשמחה לאחד מחסידיו

ר' ניסן, מהתקופה בה זכה לחסות בצילו של רבנו. מתוך סיפוריו ודיבוריו ניתן לטעום מעט מצדף הדבש של גן העדן עלי אדמות שזכו לחוש בצל קורתו של הצדיק באותם ימים טרופים.

השבתות של הרבי החזיקו אותי

כנודע ומפורסם, באותם ימים הייתה קשה מאוד שמירת השבת בפרט, ושמירת היהדות בכלל, באמריקה. ור' ניסן היה מאותם יהודים מתי מעט שמסרו נפשם עבור קדושת השבת ויהי מה. תחילה היה נזרק מעבודה לעבודה בכל יום שני, לאחר שלא הופיע לעבודה ביום שבת קודש, בהגיע יום שני, בתום יום השבתון הגויי, היה הבוס מפטר אותו והוא היה עונה לעומתו בעזות דקדושה: "לא אתה המפרנס שלי, אלא אבינו שבשמים והוא ישפיע לי מקור פרנסה חדש..."

והתבטא פעם באוזני אחד מירידי - שתמה על הנהגתו וטען כי העבודה כרוכה רק באיסורים דרבנן ויש היתר של פיקוח נפש

שלא היה לו שום קשר עמם. מחזה רגיל היה זה לראות את רבנו מתרוצץ עם סלים כבדים לחלק לעניים, ולא אבה בשום אופן שיסייעו לו במשא הקודש. לפעמים אף הייתה מחברתו הטהורה ע"ה נלווית אליו, ומסייעת בידו בנשיאת הסלים ולא שת ליבו שמא אין זה בגדר כבוד ללכת כך ברחוב העיר.

מתוך פנקסי זיכרונותיו של הרה"ח ר' ניסן פילטשיק ז"ל

הרה"ח ר' ניסן פילטשיק ז"ל, היה מזקני ופארי חסידי סטאלין קארלין בארה"ב. נולד בעירייה להאישין, ועוד זכה לראות את כ"ק מרן ה'פרנקפורטער' מסטאלין זיע"א בעת שהגיע לבחון את התלמידים בחיידר. הרבי אף העניק לו צביטה של חיבה בלחיו באותו מעומד.

אצל אחד החסידים ששמו היה ר' איטשע. לאחר עריכת השולחן הטהור, כאשר חזר הרבי ונכנס לחדרו, התמלא בעל הבית בסקרנות וחפצה נפשו לדעת מה מעשהו של רבנו בשעה זו.

חיפש ומצא סדק, דרכו ראה שהרבי נטל גמרא ומסתובב אנה ואנה עם הגמרא בידו והוגה בתורה. החליט ר' איטשע כי כל עת שרבנו אינו הולך לנום אף הוא לא יעלה על יצועו, וכך עמד במשך כל הלילה והביט בלימודו של רבנו.

בהפציע אור בוקר, ראה שהרבי רוחץ את עיניו הקדושות כמו קם זה עתה משנתו ויוצא מחדרו...

מסירות נפש בתפילה

זקני החסידים היו מדברים בערגה על התפילות של רבנו, כשהיה ניגש לפני העמוד שהיה בנעימות ובמתיקות מיוחדת. ומסופר שבשנה הראשונה לאחר הסתלקות אביו רבנו הפרנקפורטער זיע"א, בעת שניגש פעם אחת לעמוד ואמו הרבנית

גאונים בהסתרת עצמם. רבינו (במרכז) עם האחים האדמורי"ם מבוסטון זצ"ל, והרה"צ רבי משה יהושע שניאורסון - טווערסקי מטומשפול זצ"ל

ללא הרף. דמעות של התרגשות שלא מן עלמא הדין. לא ידעת באיזה עולם אני נמצא כעת... חשתי ממש טעם גן עדן. אני מאחל לעצמי 'גן עדן' לא פחות מכך... היה מפטיר ר' ניסן בגעגועים עזים.

הטיש היה נמשך כך עד השעה 11, לאחר מכן היה הרבי נכנס לחדר צדדי. שם היה 'פירות טיש', והיו מגיעים לשם כמה בנש"קים, היה שם גם הרה"צ ר' אשר הורביץ שהיה דור רביעי, בן אחר בן, להרה"ק מראפשיץ זיע"א, ועוד. וכך היו יושבים ושחים בסיפורי צדיקים, מזמרים זמירות ותשבחות, עד בערך השעה 1. מה אומר ומה אדבר, היה זה בבחינת "חיי געלעבט!" – היה מסיים ר' ניסן בקול נרגש.

התקשרות של חסיד לרבנו

וסיפרו בני משפחתו, כי טרם נפטר ר' ניסן לבית עולמו, בשוכבו על ערש דווי בחלישות עצומה בלא יכולת לנוע, יום אחד קודם הפטירה, הראו לו תמונה של רבנו ושאלו אותו אם זוכר את הלילי שבתות על הרבי, וחיך והראה תנועה של התפעלות, אף השמיע קול של געגועים, והיה ניכר עליו כי זה הדבר שהעניק לו חיות עצומה במשך כל ימי חלדו.

עוד סיפרו, שבהיותו בקעמפ באחת השנים, והייתה שם גם אחותו ושוחחה עמו אודות אותה תקופה. בתוך הדברים אמרה: "ניסן, הנך זוכר את השבתים של רבי יענקל'ה? – זה היה כ"כ טוב..." ומיד גער בה אחיה ואמר: 'כמה פעמים אמרתי לך כבר שאסור לקרוא לצדיק בשמו, אלא צריך לומר דער רבי זכרוננו לברכה פון דיטרויט'... ולאחר שהסכימה לדבריו, כמה פעמים אמרה בטעות שוב "ר' יענקל'ה", ובכל פעם מחה נמרצות כי כאשר מזכירים צדיק אין מזכירים אותו בשמו, וניכר עליו גודל ההכנעה והביטול לצדיק.

פעם אחת בליל שבת קודש פרשת שלח, לאחר שסיימו את השולחן הטהור, התלווה אל ר' ניסן בדרכו לביתו יהודי חשוב מגדולי בעלי המוסר שהתאכסן בביתו באותה שבת. בדרכם שוחחו אודות המרגלים שבפרשת השבוע, והתבטא ר' ניסן כי אי אפשר להבין כיצד צדיקים גדולים כאלו, שהתורה מעידה עליהם את שגב גדלם - "ראשי בני ישראל המה", טעו בדבר כזה, וכיצד הגיע לידם מכשול כזה, אלא שהתירוץ היחיד שיכול להניח את הדעת הוא תירוצו של הרה"ק מראפשיץ זיע"א שמכיון שהמרגלים ידעו שנגזר על משה רבנו שלא יוכל להיכנס לארץ ישראל, לכן עשו בעצמם חשבון שעדיף להם להפסיד את העולם הזה ואת העולם הבא, ובלבד שיהודים יוכלו להיות יחד עם רבם עוד ארבעים שנה... אלא שבכל זאת נחשב הדבר להם לחטא, מכיוון שלא היה כן רצון הבורא.

והגיב על כך בן לווייתו כי אמנם התירוץ הוא נאה, אך הקושיא אינה קושיא כה חזקה, שכן כל אחד יכול להיכשל בניסיון. אפילו צדיק יכול פעם לטעות...

בשומעו דברים אלו התלהב ר' ניסן וענה בצעקה: "איי איי!... מה אתם מדברים! – אינני יודע אילו צדיקים כבודו הכיר... אם אתם הייתם מכירים את הצדיקים שאני הכרת, הייתם יודעים

של ליל שבת קודש של רבנו הדיטרויטער זי"ע, ובכל פעם שהיה משוחח על כך היה זה בהתלהבות עצומה ומתוך געגועים עצומים, בכל הרמ"ח והשס"ה, וכה היה מספר:

מיד לאחר תפילת קבלת שבת וערבית של ליל שבת, היו נכנסים אל מעון קודשו של הרבי יהודים שונים, 'ארחי פרחי' וחסרי בית, הללו היו מתיישבים לסעוד סעודת שבת קודש על שולחנו של הרבי בהרחבה כיד המלך.

לאחר שהם היו מסיימים את סעודתם, היו נכנסים בחורי ישיבה מ'תורה ודעת', אף הם היו סועדים על שולחן הרבי ומזמרים את זמירות השבת.

רק לאחר שהם סיימו גם כן, היה ציבור החסידים מופיע לקראת השולחן הטהור שהיה מתחיל בשבתות החורף בשעה 8.

בהגיע השעה המיועדת היה הרבי מופיע בהדרת קודשו ופניו מאירות – והיה ר' ניסן מדייק בתיאוריו ואומר כי פניו הקדושות האירו בתואר של אדמיות, ואילו אצל אחיו רבנו ר' יוחנן זיע"א האירו פניו הקדושות בגוון ורוד-אדום – ונעמד במקומו בשולחן, והתחיל באמירת 'שלום עליכם' בנוסח הידוע בנעימות ובמתקנות, כאשר הקהל הקדוש מחרה מחזיק אחריו ואומר 'שלום עליכם' בקול אדיר וחזק.

לאחר מכן קידוש ונטילת ידיים, והיו שם שתי חלות. אחת מהן לא הייתה קלועה, אלא היה עליה כעין רצועה אפופה וקשה מלמעלה, והרבי היה בוצע לעצמו מרצועה קשה זו ועושה עליה 'המוציא'.

וכאן היה ר' ניסן מתאר את עבודת האכילה הנשגבה של רבנו. הוא סיפר שרבנו היה מכניס חתיכה קשה זו לתוך פיו הקדוש ובלוע אותה מיד ללא לעיסה... ר' ניסן הוסיף שזהו עינוי כמו צום של שלושה ימים.. וכי פעם אחת ניסה בעצמו לעשות כך, הוא בלע חתיכה כזו של חלה ולאחר מכן סבל מאוד במעיו, מכיוון שהאוכל אינו מתעכל כראוי. הייתה זו עבודה נעלית של רבנו באכילה לכבוד שבת קודש.

ר' ניסן הדגיש, כי אצל אחיו רבנו ר' יוחנן זיע"א הייתה העבודה באופן אחר. הוא היה נוהג ללעוס את האכילה זמן רב עד שלא נותר שום טעם, ולאחר מכן היה בולעה.

לאחר מכן הכניסו את הדגים, והיה רבנו נוטל שוב מאותה חתיכת חלה קשה וטובל ממנה ברוטב הדגים, ושוב בלע חתיכה זו ללא לעיסה. והיה דוחף את צלחת הדגים והקהל נטלו שיריים. בהגיע ר' ניסן לשלב זה היה מתלהב באופן מיוחד ומתאר ברגש: לאחר הדגים היה רבנו משלב ידיו זו בזו ומניח על השולחן, ומתחיל להתנועע מצד לצד באופן מיוחד [ור' ניסן היה מתאר בהתרגשות את כל תנועותיו והנוסח במדויק], ופוצח בנעימה: "כל מקדש שביעי כראוי לו", והקהל כולו עונה לעומתו בקול אדירים ומתק נופת צופים.

בצד אחד של השולחן ישבו זקני החסידים, שלושה ר' זלמן'ס. הרה"ח ר' זלמן טננבום, הרה"ח ר' זלמן ג"ב, והרה"ח ר' זלמן גרוסמן ז"ל, ולעומתם בצד השני ישבו הרה"ח ר' מרדכי וויינשטוק [חתנו של הרה"ק רבי דוד'ל בידרמן זצ"ל] וחותני הרה"ח ר' אפרים אהרן טנצמן ז"ל ואני לידו – הוסיף ר' ניסן ותיאר.

באותם רגעים נעלים של 'כל מקדש' היו הדמעות זולגות מעיניי

גן עדן עלי אדמות. רבינו עם מקורבים בשמחת נישואין

- כי כל זמן שעדיין ניתן למצוא שיירי לחם בפחי האשפה, אין שום היתר של 'פיקוח נפש' כביכול לעבוד בשבת קודש חלילה. באומרו כן, ניגש יחד עם רעהו לפח האשפה ברחוב והחוזה לו על שיירי לחם זרוקים בשולי הפח... ובהרימו חתיכת לחם מלוכלכת ודרוסה קרא בעוז: "כל זמן שאפשר להביא לילדים חתיכות לחם כאלו אסור לחשוב כלל על כיוון שכזה".

לימים היה מספר ר' ניסן כי באותה תקופה קשה, הדבר היחיד שהחזיק אותו והעניק לו כוחות להתמודד עם כל אותם ניסיונות היו השבתות הנעלים והמרוממים בצילו של הצדיק – רבנו הדיטרויטער זיע"א. הוא הוסיף כי פעם אף ניגש לרבנו בעצמו ואמר לו: 'שהרבי יידע שהשבתות המאירות שלו מחזיקים אותי על הרגליים במשך כל השבוע!...'.

שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא

מדי פעם היה הרבי נוסע לשבת קודש למנהטן, לשבות עם חסידיו בבית מדרשו שם. היה זה בית מדרש "וואס די ווענט האבן געדאוונט" [-"שהקירות התפללו בו"]... כפי שהיה מתאר זאת ר' ניסן.

ר' ניסן היה כמובן תמיד מצטרף לנסיעה לשבת כזו. פעם אחת, היה זה באמצע החורף ומג האוויר היה מאוד קשה וסוער. באותו שבוע היה ר' ניסן רתוק למיטתו עם חום גבוה. הוא החליט שאינו יכול לנסוע לשבת למנהטן.

בהגיע ערב שבת, היה שרוי מאוד בצער על כך במשך כל היום. כשעה לפני שבת, החליט לפתע: "יא קראנק, נישט קראנק, איך פאר צום רבין!" [כן חולה, לא חולה, אני נוסע לרבין!...]...

אלא שידע היטב שרעייתו ע"ה שהייתה מאוד נוהרת על בריאותו לא תניח לו לנסוע. קם אפוא ר' ניסן בשקט מהמיטה, לבש את בגדי השבת, נטל עמו כמה דברים נחוצים ואת מפתחות הרכב.

בצאתו החוצה מהבית, קרא בקול רם: "גוט שבת! גוט שבת! אני נוסע לרבין", ויצא מיד לדרכו...

כאשר היה מספר סיפור זה היה מפטיר בהתרגשות: "און דו מעגסט מיר גלויבן, אז דארט האב איך געהאט די רפואה איבערין קאפ! [-האמן לי, ששם היתה לי רפואה עד למעלה ראש!].

גן עדן עלי אדמות - תיאור

השולחן הטהור של רבנו

בכל ימיו היה ר' ניסן משנן ומתאר את סדר השולחן הטהור

שצדיק לא יכול לעולם להיכשל..."

וניכרו על פניו, בהביעו דברים אלו, אותות האמונה והביטול העצומים שהיו לו בהתקשרותו לצדיקים.

גאונים בהסתרת עצמם

אף היה שגור על לשונו רבות, בדברו על הצדיקים רבנו זי"ע מדיטרויט ורבנו ר' יוחנן זי"ע: 'הם היו גאונים בלימוד, גאונים בתפילה, גאונים בצדקות, וגם [כאן היה מדגיש בקולו] גאונים בהסתרת עצמם...'.

והיה מספר שזכה לשמש את רבנו במשך עשרים ושתיים שנה. 'האם תפסתי אותו פעם אחת עם ספר לימוד' ??? --- [ו-אגב, השכנעם שהתגוררו מול ביתו סיפרו שהיו רואים אותו לומד כל הלילה לאור מנורה קטנה, ראה בתחילת הכתבה עדותו של השכן].

פעם אחת, היה מוסיף, הגעתי אל רבנו בפתאומיות ואז ראיתי על השולחן 'שולחן ערוך' מהדורת זי"טאמיר פתוח לרווחה...

והיה מסיים ר' ניסן בהתרגשות גדולה: 'דבר אחד הם לא היו יכולים להסתיר - את הצורה המאירה של הוד פניהם הקדושות.

עבודת התקיעות

כאשר ר' ניסן היה מדבר אודות עבודת התקיעות של רבנו זי"ע בראש השנה, הוא היה מאוד מתרגש ומתלהב. והיה מתאר בארוכה את כל סדר העבודה של התקיעות.

כשסיים לתאר, היה מפטיר: 'עשרים ושתיים שנה זכיתי לשמוע את התקיעות מרבנו, מדובר בכארבעת אלפים תקיעות

'...הם היו גאונים בלימוד, גאונים בתפילה, גאונים בצדקות, וגם [כאן היה מדגיש בקולו] גאונים בהסתרת עצמם...'.

בערך. האם הוא נתקל פעם אחת באיזו תקיעה ??? --- ברור כי כאשר ה'בעל דבר' רק ראה את הצדיק הוא מיד נמלט משם למרחק רב...'.

וכאשר היו השומעים שואלים את ר' ניסן כיצד היה נראה תואר פני רבנו בעת התקיעות, הוא היה מזדעק: "הנכם חושבים שהייתה לי העזה לעמוד מול פניו הקדושות של הרבי בזמן שכזה ??? --- בקושי הצלחתי לעמוד מאחוריו ולהאזין לתקיעות..."

הילולא קדישא רבא

בכל שנה בהגיע יום היארצייט של רבנו, היה ר' ניסן מתכוון

הקריב שבת שלמה למען הזולת

לעשות כדבר הזה, הרי אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד, ועיר זו קהילה קטנה יש בה ואין מקום לשניים וכל טרחתי תרד לטמיון ברגע שגם הוא נוסע, ואני כבר הכנתי עצמי הרבה זמן ואילו הוא רק כעת מחליט לנסוע... כך הכביר רבנו בדברים היוצאים באמת מכל הלב, אולם לליבו של "האי גברא יקרא" הם לא נכנסו... הוא נוסע ויהי מה ---

כאשר ראה רבנו מדיטרויט את עקשנותו, יצא מגדרו למעני ולמען אהבת האמת שהייתה בו ופנה בהצעה לאותו 'רבי': "אם אתה מוותר על נסיעתך למקום זה למען הרבי מטאלנא אני אשלם לך כבוד מלכים ואשבות אצלך שבת אחת. כל התפילות וכל השולחנות אערוך לכבודך - אצלך בבית מדרשך..."

וצריכים להבין כי הייתה זו הקרבה מאוד גדולה עבור רבנו שהיה ההפך הגמור מאדם רע מעללים זה, אך הכול היה כדאי לו למעני... כמוכן שהצעה מפתה זו שכנעה אותו מיד. הוא וויתר על נסיעתו לשם ורבנו מסטאלין אכן קיים את הבטחתו וערך אצלו שבת קודש שלמה...

"אתם צריכים להבין" - הפטיר הרבי מטאלנא זצוק"ל - "כמה עמקות של אהבה יש כאן וכמה הקרבה הייתה לו לרבנו מדיטרויט זי"ע"א בשהותו אצלו בשבת, והכול עשה למעני אף בלא שאבקש על כך... הלוואי נהיה גם אנחנו מסורים כל כך עבור זולתנו"

('אמרתך חייתני').

זה היה מנסה שוב להיזכר ומגדר במצחו ללא הצלחה, עד שהיה מפטיר: "נו, מה שאין צורך לזכור, שוכחים..." ויהי לנס!

והיה משחזר כי באחת השנים כאשר נסעו יחד עם רבנו ר' יוחנן זי"ע"א להילולא בדיטרויט, בעת תפילת שמירת שם בעיר, כאשר החזן אמר 'ברכות השחר' לפני 'ברוך כראוי, ומתוך צערו ניסן כי הוא צרוד מאוד ואינו יכול להתפלל כראוי, ומתוך צערו ניגש לרבנו ר' יוחנן והחווה לו על צווארו באומרו כי אינו יכול לפתוח את פיו בתפילה, והחווה הרבי בתנועת ביטול: "העז", והפטיר ר' ניסן כי באותו רגע היה זה כמו השחית אצלו הרבי גרון חדש, והיה יכול להתפלל כראוי בקול רעש גדול.

ובכלל, כשבוע ימים לפני הנסיעה מניו יארק לדיטרויט היה כבר ר' ניסן עסוק בעבודה מיוחדת, שהייתה אצלו מהעבודות הגדולות במשך כל השנה.

הייתה זו ההכנה של נטילת נעגל וואסער בעת הנסיעה, שהרי הנסיעה מברוקלין לדיטרויט באוטובוס נמשכת שעות רבות, למעלה מעשר שעות, ובמשך זמן זה רבים מתנמנמים, ור' ניסן היה ידוע בהקדמתו הגדולה על נטילת 'נעגל וואסער' בכל עת שמתעוררים משינה. אף ביום, לאחר שנייה של עשרים דקות כבר הקפיד מאוד על כך, והיה משנן שזקני החסידים היו מחמירים מאוד בנטילה זו והיו נוטלים ידיהם במשך כל הלילה, בכל עת שמתעוררים.

ולכן, היה מארגן שיקחו די מים לנסיעה, וקערות ונטלות כפי הצורך. והיה ממנה אחראים בכל חלק של האוטובוס. בתחילתו, ובאמצעו, ובסופו, שיגישו מים לנטילה לכל מי שמתעורר... הייתה זו הכנה גדולה עבור כלל הנוסעים אל הציון הקדוש ליום ההילולא.

אצל ר' ניסן היו כל ימי ההילולא של הצדיקים לימי חג, והיה לובש בגדי שבת ומספר תמיד את שאמר רבנו ר' יוחנן זי"ע"א ביום ההילולא קדישא של הרה"ק רבי אהרן הגדול מקארלין זי"ע"א: "וואס פאר א שייכות האבין מיר צו מאכן א סעודה, נאר וואס וועט די וועלט זאגן...", והיה מוסיף ר' ניסן: 'ומה כבר נאמר אנו שאנו אף לא בלאטע דבלאטע של רבנו זי"ע"א...' [אנו אף לא עפר, בוץ שבבוץ, תחת כפות רגלי רבותינו הקדושים]. זכות הצדיק יגן עלינו.

(מקורות: זקניך ויאמרו לך, קונטרס תפארת בית יעקב - פרי עטם של עמיתיי האחים ברוכי הכישרון ר' יוסף שאול ור' אהרן הויזמן מליקוואוד שיחיו, אמרתך חייתני, ועוד)

תחת אחד השיחים סיפר כ"ק מרן האדמו"ר מטאלנא זצוק"ל על גודל אהבתו של רבנו זי"ע"א מדיטרויט אליו ועל הקרבה שהייתה ביניהם, ובתוך הדברים אמר שראו עליו ועל התנהגותו שהוא 'פרי עץ הדר מיוחד שבמיוחדים', וסיפר שרבנו מגיע אליו הרבה ומתאכסן אצלו והרבה דברים מופלאים ראה עליו באותן הזדמנויות.

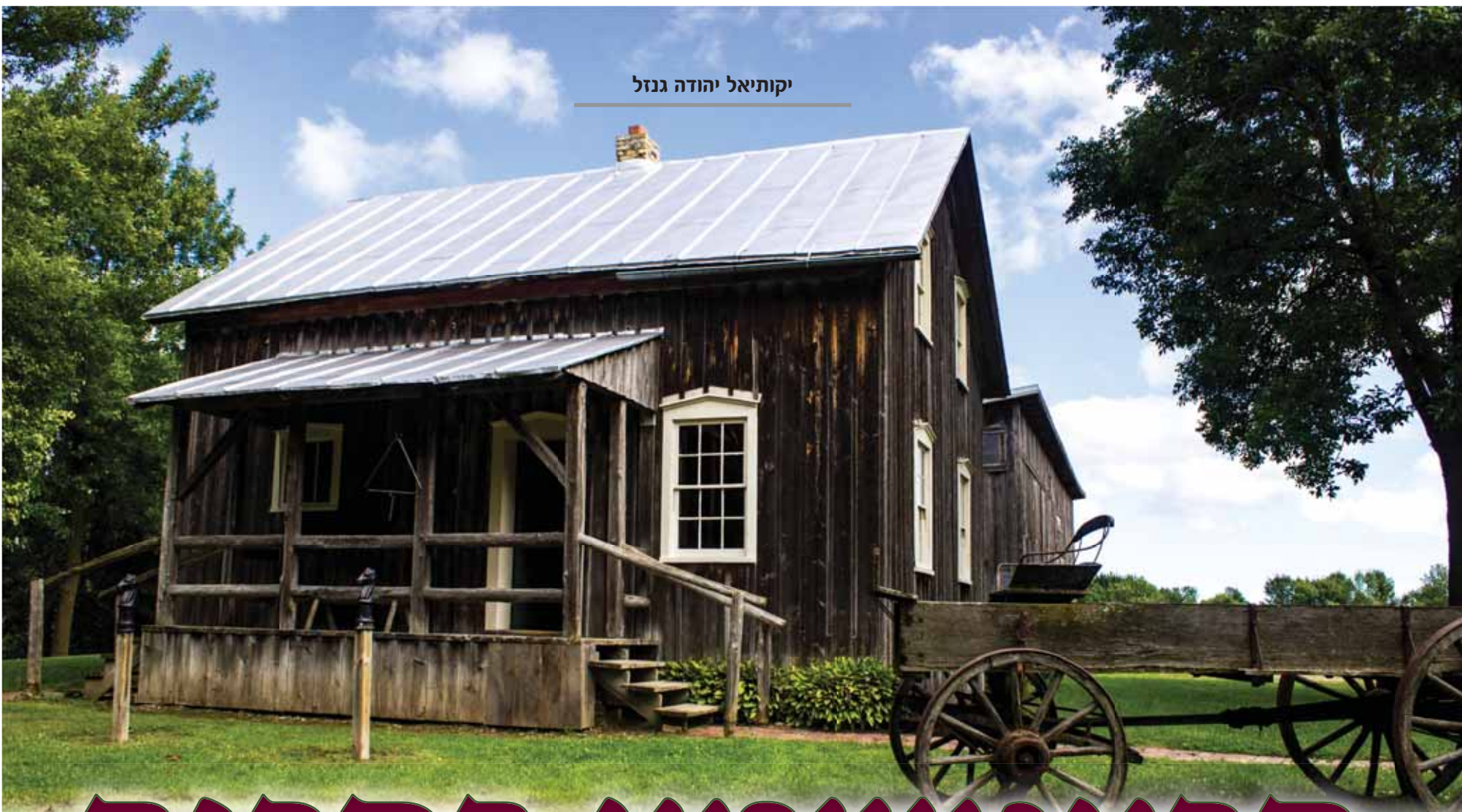
וסיפר הרבי מטאלנא: בשכונה שלי התגורר מאן דהו שהיה נקרא 'רבי' אבל לא היה 'תוכו כברו'... הוא היה צר עין ואדם לא טוב. הרבה צרות סבלתי ממנו. פעם אחת הכנתי עצמי לנסוע לשבת קודש לעיר פלונית למען הפרנסה. כך נהגו אז לנסוע לערים לשבת קודש ויהודים היו תורמים לצדקה. דבר כזה היה מתואם מראש עם אנשי אותה העיר. באותו זמן היה רבנו זי"ע"א בדיוק אצלי זמן ארוך, ונסע בערב שבת קודש ללוות אותי ולברכני בהצלחה ובברכת הדרך, והנהגה אנו רואים בתחנת הרכבת את אותו 'רבי', שכני, עומד שם וחינוך גדול נסוך על פניו... אני הבנתי מיד שהוא שמע מהתכנית שלי ונסוע לשם אף הוא, למען יהיה לי "לעזר"... שם בשבת קודש.

רבנו זי"ע"א שהיה מסור אלי מאוד וקרוב לליבי, היה איש אמת ולא סבל כאלו דברים. הוא ניגש מיד אליו ושאל אותו למעשיו כאן בתחנת הרכבת, הלה ענה שנוסע לעיר הזו - שאני מתעתד לנסוע לשם - להיות שם בשבת קודש כי הוא צריך למען למען מחייתו ---

רבנו כעס עליו וייסר אותו בדברים כיצד מסוגל הוא

השליחות שנשכחה. האוהל על ציון רבינו

קרעטשמע בסכנה

פולמוס צדיקי הדורות בעידן גירוש הכפרים

פרק ראשון יהודי הכפרים

נשובה מאתיים ושלוש מאות שנים אחרונות, נפליגה אל מושבי היהודים באירופה ונגלה יהודים החיים חיי גלות מובהקים. בעולם ישן בו מושגים כמו דמוקרטיה וזכויות המיעוט לא קיימים, היהודים מקבלים מעמד נחות ומושפל. במרבית המקומות נאסר עליהם לעסוק בכל מסחר וכך מוצאים את עצמם יהודים רבים נודדים אל העיירות ואל הכפרים ועוסקים שם במעט העבודות שהותרו להם.

הדרך של הרה"ק רבי נחמן מברסלב

"...רציתי לעסוק בתפילה אודות גזירת גירוש הכפרים, והסטרא-אחרא עמד בכל כוחו למנוע ולבלבל את תפילתו ושיגר את אותו חזן שיפריעני בתפילתי עד שהייתי מוכרח לגרום לו להסתלק ממקום עומדו"...."

אחת מדרכי ההצקה הרווחים במסדרונות הרוע, הייתה: גירוש הכפרים.

פעמים שהייתה זו גזירת יחיד, כשפריץ או בעל אחוזה מקומי החליט להתעלל ביהודי החוכר את בית המזיגה או פונדק הדרכים בכפר שתחת שליטתו. אולם היו פעמים שגירוש הכפרים הייתה צרת רבים - כשבחלונות הגבוהים של השלטונות, פעלו מושכי חוטים כדי לגרש מאות ואלפי יושבי כפרים בבת אחת.

כדוגמה נציין אחדים ממקרי הגירוש ההמוניים:

בשנת תקמ"ב גזר מושל מחוז מוהילוב (מחוז ברוסיה דאז, בלרוס בימינו, בו התגוררו יהודים רבים) על כל יהודי הכפרים במחוז גזירת גירוש. כשגזירתו מכופלת, היא אוסרת על היהודים להתגורר בכפרים ומאידך אוסרת על בעלי הכפרים להשכיר פונדקים ובתי מזיגה ליהודים. "לפתע נטלו מהיהודים את בתי בישול השיכר ואת בתי משרפות היין, את פונדקיהם ויתר מקור פרנסתם. אלפי משפחות נדלדלו" - מתאר אחד מאנשי התקופה בקולמוסו. גזירה זו אמנם בוטלה כעבור שנים אחדות, בשתדלנותם של יהודים בעלי השפעה שהפעילו את קשריהם בבית המלוכה. אולם גזירה זו הייתה רק 'אב טיפוס' לגזירות גורליות דומות שהגיעו בעקבותיה.

גזירה נוראית והמונית הייתה זו שפרצה בשנת תקנ"ה. השנה בה מצאו יהודים רבים - תושבי פולין, ליטא, אוקראינה ועוד - את עצמם כנתינים רוסיים. רוסיה החלה לשלוט על מקומות מגוריהם ומהר מאוד מצאו השלטונות את השעיר לעזאזל התקופתי שלהם: היהודים, כמובן. זה החל כשרעב מקומי כרסם בפלך מינסק, רעב שהגיע כתוצאה מיבול דל בשדות האיכרים. האצילים המקומיים התבקשו לחקור את נסיבות הרעב ומהר מאוד מצאו את האשמים. "היהודים מחזיקים בתי מזיגה וגורמים לאיכרים לשתות ולבלות את זמנם על כוס ברנדי, לכן השדות עזובים, היבול מצומק והרעב מכרסם".

כך החל גלגל של אכזריות להתגלגל ובסופו של דבר גורשו אלפי-אלפי יהודי הכפרים, בברוטאליות רבה. אנשים נשים וטף נזרקו מבתיהם על ידי קלגסי הצבא הרוסי. כל אשר להם נלקח מהם והם מצאו את עצמם עזובים, בלי בית, בלי רכוש, בלי פרנסה.

בית המזיגה שברשותו מאשר לכהן כרב עיר. חשבוננו היה פשוט: הוא העדיף להתעסק שעה קלה בבית מזיגה כשהיום כולו פנוי עבורו ללימוד, מאשר לשמש כרבה של עיר גדולה ולהיות משועבד לצרכי הקהילה. גם כשראשי קהילת אמסטרדם הגדולה, העשירה והמעטירה, חיזרו אחריו וביקשו לשמש להם אב-בית-דין, השיבם רבי יעקב קופל בנימה של עליצות: "מוטב לי להיות אב המון גוים מאשר אב בית דין..."

שונים היו פני הדברים בכפרים הנידחים -

דלי אוכלוסין היו הכפרים. דרך כלל כשיהודי הגיע להתגורר בכפר ומקים בו פונדק דרכים, הוא היה מוצא את עצמו כיהודי בודד ברדיוס של קילומטרים רבים. משמעותה של בדידות

זו הייתה הַעֲכָה על החיים הרוחניים. בלי תפילה במניין, בלי התחזקות הדדית, ולפעמים אף מתוך זלזול בשמירת שבת ובשאר מצוות.

פרק שני

הכפריים מגורשים

חלק משגרת חייהם של ערלים בעלי השפעה במהלך הדורות, במיוחד הדורות אודותיהם נסובות השורות, היה מנוצל למילוי מאגר המאויים האנטישמיים האישיים. כל גוי בעל השפעה שהאפשרות עלתה בידו, חיפש להציק ליהודים וכל המרבה באכזריות הרי זה משובח בעיני חבריו, משוקצים כמותו.

הפופולרית ביותר היא העבודה כמוזג. היהודים היו חוכרים פונדק דרכים או מסבאה מקומית, מייצרים יין שרף במזקקה ביתית מאולתרת ומשקים את גרונות הערלים ביין ואלכוהול. כך הפך 'בית המרזח' לחלק מהפולקלור היהודי-היסטורי. ובשמו השגור יותר בפי יוצאי אירופה: קרעטשמע - - -

בעיירות המצב עוד היה טוב מבחינה רוחנית. ריכוזים יהודים היו קיימים בהן והיהודי המתפרנס מההצע הדל, החזיק גם בחיים יהודיים של תפילות במניין ושמירת מצוות באדיקות עילאית. אפילו בין גדולי ישראל אנו מוצאים כאלה שהתפרנסו מ'קרעטשמע', כמו הרה"ק בעל התניא זי"ע שמחברתו הרבנית החזיקה בית מזיגה בשנותיהם הראשונות. כך מספרים גם על הגה"ק רבי יעקב קופל מליקובה זי"ע שעבד את בוראו במנוחת הנפש כשהוא מעדיף להתפרנס מהגויים הרבים הממלאים את

הרקע: יהודים מתיישבים בכפרים ומתפרנסים מבתי מזיגה ופונדקאות דרכים - הגזירות: לגרש את הכפריים ולעשווק מהם את פרנסתם - למענם: צדיקים הפועלים בדרכים שמימיות וגשמיות להמתיק את הגזירה - לעוררם: דעת הצדיקים שמן השמים הביאו לגירושם - זעקת המוזגים

פרק שלישי הפולמוס

במהלך גזירת תקנ"ה, ואף בתקופות נוספות, בזמני גירוש שונים או כשבני הכפרים היו סובלים מהצקות כאלה ואחרות, היו צדיקי הדורות מביעים את עמדותיהם בקודש, כאשר היו צדיקים שציידו בעד המשך מגוריהם של יהודי הכפרים, ומאידך היו מהצדיקים שראו בגירוש סימן ואות שמימיים שעל היהודים לעזוב את הכפרים ולשוב לחיות חיים יהודיים אורבניים, בתוך העיר או העיירה, בתוך קהילה, מבלי להקל ב'כהוא זה' מההלכה והשולחן ערוך.

טרם נשוב לשנים הראשונות, נרד שני דורות מאוחר יותר ונביא שני סיפורים שימחישו לנו את דעותיהם המקודשות של צדיקי הדורות, כמו גם את בעיית ההתיישבות בכפרים.

בתקופתו של הרה"ק השרף רבי מנחם מנדל מקאצק זי"ע גזר

למחרת היום, בישר להם הרבי הקדוש: "בשעת לילה שוטטתי בעולמות העליונים בניסיון לבטל את גזירת הגירוש. פניתי אל רבותינו, התנאים והאמוראים הקדושים, אולם כולם טענו שעל הכפריים לעזוב אכן את מקום מושבם ולתור אחר פרנסה אחרת. מלבד התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי אשר טען שיש לבטל את הגזירה, שכן מה יהא עם היהודים הרבים הנוודים בדרכים אם לא יהיה להם היכן לסעוד ארוחה כשרה או להשיג טלית ותפילין. טענתו של התנא האלוקי גברה והגזירה התבטלה".

פרק רביעי

למען יהודי הכפרים

שני הצדיקים שעמדו בשנות התק"נ-ס בחוד החנית השמימי למען יהודי הכפרים, היו הרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע והרה"ק

בעל התניא זי"ע. שני הצדיקים אמנם היו מיוודים ביותר, אולם כל אחד פעל בדרך משלו לביטול גזירת הגירוש המטלטלת, תרתי משמע.

בתורתו של הרבי מברסלב, מכונה הגזירה בשם 'פונקטיין', נקודות - בידיש. כך כינה הצדיק את הגזירה שעסקה בהגבלת ידי ורגלי היהודים - ובראשה: גזירת הגירוש - על שם הנקודות והסעיפים הרבים שהרכיבו את נוסח הגזירה. בשנת תקס"ג פעל רבי נחמן רבות כדי להמתיק גזירה זו וכפי שניתן לראות בכתבי תלמידו, הרה"ק רבי נתן מברסלב זי"ע המעתיק את התבטאויותיו ופעולותיו של רבו הקדוש למען מגורשי הכפרים. הרבי הקדוש מברסלב מצביע בתורתו על סיבות שונות שהביאו לגירוש, כשהוא מציין שהכפרים בהם מתגוררים היהודים, קיבלו קדושת ארץ ישראל וכעת הצליחה יד הסטרא-אחרא לגרש משם את היהודים וצריך לפעול עבורם.

ביום הכיפורים של אותה השנה, שהה רבי נחמן קדישא בזלאטיפולי והיתקלות הייתה לו עם החזן המקומי. החזן ניגש ועבר לפני התיבה בניגוד לרצון הקודש, מה שהפריע לתפילתו של הרבי, ובאמצע תפילת נעילה, השתתק החזן באמצע סלסולו הקולני ויותר לא הצליח להוציא הגה מפיו, עד שהוכרח להסתלק מעמוד התפילה בבושת פנים. ככלות היום הקדוש הסביר רבי נחמן: "רציתי לעסוק בתפילה אודות גזירת גירוש הכפרים, והסטרא-אחרא עמד בכל כוחו למנוע ולבלבל את תפילתו ושיגר את אותו חזן שיפריעני בתפילתי עד שהייתי מוכרח לגרום לו

פולמוס של צדיקים. קרעטשמע

להסתלק ממקום עומדו". מספרים, שאותו חזן, שהתגלה כאיש בלייעל, זעם על רבי נחמן ונסע לאחד מצדיקי הדור וחרחר ריב עד שפרצה המחלוקת הידועה על הרבי מברסלב.

פרק חמישי

עבודת האדמה

שונה היתה דרכו של בעל התניא שפעל בפעולות גשמיות - מלבד הפעולות השמימיות - למען יהודי הכפרים. הוא סובב את מקומות מושבי היהודים ואסף כספים רבים, הן למטרת שוחד לאנשי הרשויות והן למטרת תמיכה ביהודים המגורשים. "לא יכולתי לסבול הצער והייסורים מאנשי הכפרים אשר גלו ממקומם לעיירות ומושלים בחוצות נפוחי כפן ומתים ברעב" - כותב ה'תניא' קדישא בקולמוסו המזוכך. צדיק וקדוש זה סבר שיש לפעול בפעולות ממשיות כדי לסייע ליושבי הכפרים. הוא אמנם התריע לא אחת על חובתם של אנשי הכפרים להתחזק בשמירת השבת והמצוות, אולם ראה את גירושם כאסון גדול שיש לעוצרו

השלטון המקומי על תושבי הכפרים שיחדלו מלהתפרנס מפונדקי הדרכים ובתי המזיגה. חסידים אחדים, יושבי כפרים, הגיעו אל הרבי מקאצק וביקשו שיעל עבורם לטובה. הרבי הקדוש מקאצק לא בירכם, אלא תמה: "וכי אי אפשר להתפרנס מדברים אחרים?!" כאומר שאכן אין דעת קודשו נוחה מההתיישבות בכפרים. החסידים השיבוהו: "ומה יעשו החסידים העושים את דרכם הארוכה אל הרבי ומוכרחים שיהיו פונדקי דרכים על מנת לעצור בהם עלי אורח, ללגימה ומנוחה?"

השיבם הרבי מקאצק בתער לשונו שלא ידעה משוא פנים: "לכו אפוא אל הצדיק הרה"ק רבי יעקב מבוונדוב זי"ע (-מחשובי תלמידי הרבי הקדוש מלובלין זי"ע) אשר הוא צדיק תמים. פן הוא יאמין לדבריהם ויעתיר בעדכם. אני יודע גם יודע שכוונתכם היא הפרנסה ולא הדאגה עבור החסידים".

מאידך, הסכיחו לסיפור המסופר על שר בית הזוהר - הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע:

למעלה משלוש מאות בני כפרים מילאו את היכלו של הרבי מזידיטשוב ודמעה בעיניהם. שלט המחזו החליט לסלק אותם מבתיים ומפרנסתם והם מבקשים ישועה. תחילה השיבם הרבי שאולי משמים הביאו לך, "שמא מוטב שלא תתגוררו בכפרים, בלי תפילה במניין, בלי מקווה טהרה ובלי שבת כהלכתה?" אולם הכפריים זעקו 'הושע-נא', הם עלולים לאבד את מקור מחייתם ולהיות מושלכים כדומן במרתפי השליטים בהעדר היכולת לשלם את תשלום חובותיהם. הציע להם הרבי שיישארו למנוחת ליל בוזידיטשוב והוא ינסה לפעול עבורם אצל מי שהכפרים שלו.

רצון הבורא יתברך

תשלום מהם.

עד שראה שמרוב הדחק, עליו להילחם עם עצמו כדי להתפלל במניין, כדי ללמוד ולקבוע עתים לתורה.

משכך, הועיד שוב פניו קאצקה. הוא נכנס לרבו והודה על הברכה, והוסיף לבקש: "שמא ייטול הרבי חלק מהעשירות שבאה עלי, כדי שאוכל ללמוד ולהתפלל ולעבוד את בוראי במנוחת הדעת, מבלי לרדוף אחרי השעון ומלחמה עיקשת". החזירו הרבי מקאצק:

"ומנין לך שריבון העולמים חפץ שתעבוד לפניו מתוך רוחב הדעת ומנוחת הנפש. שמא זהו רצונו יתברך, שתעבוד לפניו דווקא מתוך הדחק ומתוך מלחמה. שתתגבר שלוש פעמים ביום כדי להתפלל במניין. שתעזוב את עיסוקך לשעה ארוכה מדי יום, למרות הקושי, כדי ללמוד".

בּוֹרָא נפשות רבות

מעשה בכומר של אחד המחזות, שהחליט להביא כליה על פרנסתו של היהודי שהחזיק בית מרזח במחוז. הוא הטיפ לערלים שומעי לקחו שיחדלו ממנהג השתיינות. מזימתו הצליחה ופרנסת המוזג היהודי הידלדלה. פנה היהודי לרבו, הרה"ק ה'יטב לב' מסיגעט זי"ע וסיפר גופם של דברים. נענה ה'יטב לב':

"בּוֹרָא נפשות רבות אלה אומות העולם שאינן כ'נפש אחת' באחדות, כמו בני ישראל, אלא המה נפשות רבות ומפוזרות. **וחסרונם** - הקב"ה ברא אותם שיהיו חסרים וירגישו צורך לשתות וללגום ללא הרף. על כל מה **שבראת?** מפני מה כך בראם הבורא, להחיות בהם נפש כל חי את בני ישראל שהם באחדות כ'נפש' אחת. ואם בני ישראל נהנים משתייתם - יש קיום לגויים הללו. אולם אם אינם מפרנסים את ישראל בקניית יי"ש - למה להם חיים?"

לא חלפו יומיים ושלושה עד שפרצה מגפה במחוז כולו. איש לא ידע להניח אצבעו על מקור התחלואה, עד שקבע הרופא שהחולי והסכנה באים מאחר והם רגילים לשתות לשוכרה, ומשחדלו לשתות, גופם אינו שורד. מיהרו הגויים לחזור ולשתות אצל היהודי ופרנסתו חזרה להתעבות.

בכל דרך.

"...הקב"ה, מלכו של עולם, נתן בלב המלכות והשלטון לגרשכם מעל אדמתכם, שכן הינכם מבלים את שנותיהם בין הערלים ואומות העולם, בלי תפילה בציבור ובלי שמירת שבת כדת מַחְלָלָה. מוכרחים עתק לערוק מן הכפרים והפונדקאות ולהתיישב בערים והעיירות אשר רבים מיושביהם מזרע יעקב המה..."

את המעשייה הבאה, סיפר צאצאו של בעל התניא, הרה"ק רבי שלמה זלמן מקאפּוּסַט זי"ע (אחד מחסידי הנודעים היה הגאון מרוגוטשוב זי"ע):

במהלך נסיעתו של בעל התניא למען תושבי הכפרים, נפלה עליו תנומה קצרה - למרות שמעולם לא התנמנם בנסיעותיו. כשהקיץ, סיפר לחסיד שליווה אותו (דעות חלוקות אודות זהותו של החסיד) שזה עתה התגלתה אליו נשמה מהדורות הקודמים ושאלה אותו אנה פניו מועדות, כשהשיב לה, היא טענה לעומתו שנכונה ומוצדקת הגזירה על בני הכפרים, שכן 'שבת המלכה עומדת עם מקל נגדם ותובעת את עלבונה מבני הכפרים המוכרים יי"ש גם בעיצומו של יום השבת קודש'. בעל התניא הצהיר שלמרות כן, הוא ממשיך במסעו למענם שכן 'צריכים פונדקי דרכים שיהיו זמינים ליהודים העוברים בדרכים, להיכנס, לתפילה במנוחת הדעת ולסעודה כשרה. מה גם שבני העיירות זקוקים לתוצרתם של יושבי הכפרים'. ובאשר לשבת קודש? יש לתקן תקנות ולהזהיר את תושבי הכפרים לשמור על כבודה וקדושתה. אחד הפתרונות שהוצעו על ידי השלטונות, היה - התיישבותם של יהודים על אדמות חקלאיות והפיכתם ל'עובדי אדמה' המתפרנסים מעבודת האדמה ויבולה. גם בנושא זה היו דעות לכאן ולכאן, הן בדורו של בעל התניא והן בדור המאוחר יותר, בימי בנו וממשיכו, הרה"ק האדמו"ר האמצעי זי"ע - שגם הוא, כאביו, תמך ביותר בהיות החסידים עובדי אדמה. בעל התניא פעל רבות למען התיישבות היהודים באדמות חקלאיות, כשארגן סכומי מקדמה גדולים מיושבי הערים והעיירות, סכומים שאפשרו ליהודי הכפרים להתיישב באדמות החקלאיות ולנטוע בהם פרדסים, כשהתמורה לסכומים הייתה: אספקת אתרוגים לקראת חג הסוכות ליושבים הערים והעיירות.

לעומת זאת, הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע בתקופתו, סבר ההיפך, וטען: **"חיי האיכר, עובד האדמה, עלולים לגשם את נקודת היהדות שבלב היהודי עובד האדמה" ומנע מחסידיו להפוך לאיכרים הזורעים וחורשים ומנכשים.**

פרק שישי

"נבהלתי מראות"

אחרת הייתה רוחו הטהורה של הרה"ק רבי מנחם מנדל מוויטבסק זי"ע אשר סבר שאכן עדיפה הגזירה שתגרש את יושבי הכפרים מבתי המזיגה וההארכה ובו זמנית גם תגרש אותם מדרכים עקלקלות של תפילות שאינן במניין ומצוות המוצאות

עצמן בזלזול וקלקול.

עוד בימי שהותו בוויטבסק שבגולה, כשהגיעו אליו תושבי הכפרים בקובלנה על המושלים החפצים לגרשם, גער בהם הצדיק: **"הקב"ה, מלכו של עולם, נתן בלב המלכות והשלטון לגרשכם מעל אדמתכם, שכן הינכם מבלים את שנותיהם בין הערלים ואומות העולם, בלי תפילה בציבור ובלי שמירת שבת כדת מַחְלָלָה. מוכרחים עתק לערוק מן הכפרים והפונדקאות ולהתיישב בערים והעיירות אשר רבים מיושביהם מזרע יעקב המה".** רק לאחר שבני הכפרים הטביעו משאלתם בדמעות שליש והבטיחו להתחזק בכל אשר ישית עליהם הצדיק, נעתר רבי מנחם מנדל קדישא להעתיר בעבורם, כשהוא מוסיף ומציין באוזניהם: **"התורה הקדושה בצוותה אודות שמירת שבת קודש, הלא היא מציינת: שבו איש תחתיו, אל יצא איש ממקומו. ואני אומר לכם, אם שבו איש תחתיו לשובת בשבת קודש כדת, תזכו להישאר במקומותיכם ואל יצא איש ממקומו!"**

במקרה אחר בו נגזרה גזירה דומה והרה"ק מוויטבסק זי"ע אטם אוזניו ולא שת ליבו לתחנוני אנשי הכפרים, בטענתו שבדין שיעזבו את מקומות מושבותיהם וישובו לחיי יהדות פוריים. היה זה תלמידו היחיד בדורו בחוכמת אלוקות, הרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע שהצליח לפעול אצל רבו למען ביטול הגזירה.

ועובדה דהוי, הכי הווי:

באחד מימי החורף המושלגים הופיע לפתע רבי נפתלי בבית רבו, רבי מנחם מנדל מוויטבסק, לאחר שעשה את מסעו הארוך ממקום מושבו ועד עיר משכן רבו. תיכף כשנכנס למעונו של הרבי מוויטבסק, הפיל הרבי מראפשיץ עצמו לארץ, כמתעלף וחלף זמן רב עד ש"התעורר" מעלפנו. רבו הקדוש חָרַד אליו ובירר על מה ולמה ההחלשות הגדולה הזו. קבל רבי נפתלי צבי וסיפר: **"כל אימת ואני עושה את מסעי הארוך עד הנה, אני מחזק את נפשי בלגימה וסעודה בפונדקאות שעל אם הדרך, השייכים לאחינו בני ישראל. אולם מאז הורה הרבי לכפריים לעזוב את בתיהם ולא רצה לפעול עבורם בשמי מעל, מגיעים הולכי דרכים מאחינו בני ישראל לסכנת נפשות כאשר אין להם היכן לפוש ולטעום מעט".**

כשמוע רבי מנחם מנדל את הדברים יוצאים מפי תלמידו, ניאות להפעיל את כוחו הנשגב, כוח 'צדיק גוזר', ולקרוע את רוע גור הדין העליון ולבני הכפרים הייתה אורה.

בשנים שלאחר מכן, כשכבר התגורר הרה"ק רבי מנחם מנדל זי"ע בטבריה שבארץ הקודש וקיבל מכתב נוסף מאנשי הכפרים המתחננים שיחלה עבורם פני דר עליון בצלותא ובעעותא להמתקת הגזירה. הוא השיבם בקב של חריפות: **"על קול ענות חלושה במכתבם ממשא מלך וּפְּרִים למנוע סיבת פרנסתם ה'קאבאק' (-בתי המרוח, פונדקי הדרכים). לא נבהלתי משמוע, כי לא נתחדש לי שום דבר מעתה, כי ראיתי גם תמול גם שלשום גם מאז הייתי במדינתם תחת ממשלת מלכותם, כי ידם כבדה, הולך וחזק מאוד והאלוקים יעננו בקול... כי נבהלתי מראות גודל התקרבות המלכות להשוות היהודים, להבדיל, עם הגויים בכמה עניינים ונימוסים שונים... ואם אתם חשבתם לרעה, אלוקים חשב לטובה".** רבי מנחם מנדל כותב מפורשות לחסידיו שגם אם תוסר הגזירה, טוב יעשו אם יתורו אחר פרנסה שאינה כרוכה במגורים בכפרים והחזקת בתי מזיגה או בתי הארחה על אם הדרך.

סוף דבר:

עוד קודם נגזרה גזירת הגירוש הראשונה נגד אנשי הכפרים, כבר ניבא את הדבר הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע אשר דיבר מפורשות: **"קודם ביאת המשיח, עתידים בני ישראל דיירי הכפרים להיות מגורשים מארצם ומנחלתם וכמאמר המשנה 'שהכפרים מקדימים ליום הכניסה', שהכפריים יקדימו להיות מגורשים קודם יום כניסתו וביאתו של מלך המשיח".** גם הרה"ק ה'אוהב ישראל' מאפּטאַ זי"ע כה אמר, שעתידים בני הכפרים להיות מגורשים קודם ביאת המשיח.

ולנו לא נותר אלא לשאת עין השמיימה בתחינה -

ריבונא דכולא עלמא. כבר גורשו אנשי הכפרים ועבר קיץ וכלה קציר. וכבר הגיע קציר חרבו של מלאך המוות וגירש את הכל, בני כפרים עם בני עיירות, בני ערים ובני מטרופולין. עם יהודי שלם גורש ברכבות משא ובקרונות בקר ועלו על מוקדה, לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. ועדיין בן דוד לא בא! מתי תמלוך בציון, טאטע, מתי?!

מקורות: מחקרו של הרב עמרם בלוי ב'היכל הבעש"ט'; עולם החסידות; אוצר פתגמים ושיחות; דברי ימי עם עולם; עשר קדושות; ליקוטי מוהר"ן; חיי מוהר"ן; שו"ת אדמו"ר הזקן; פעולת הצדיק; פרי הארץ; אמרי פנחס השלם. ועוד.

כניסה לבית מרזח עתיק

זאת תהיה תורת המוציא רע

מדוע לימוד התורה מהווה הדבר העיקרי והבסיסי ביותר בחייו של כל יהודי מבקש ה' בפרשתנו טמון היבט מסוים השופך אור על כך

הצצה לרזי הווי החיים

עומדים אנו בתחילתו של זמן קיץ חדש, עתיר תקוות ועמוס קבלות טובות. יצאנו משנה קשה של תהפוכות והתמודדויות, בעיקר בפן הרוחני, וכעת אנו מקווים מאוד להותיר הכול מאחורינו. להתחיל

תמרור הוראה למעשה אבן הבוחן לאחר הלימוד

"זאת תהיה תורת המצורע" - אומר הרה"ק אדמו"ר הזקן מקארלין זי"ע א' ה'בית אהרן' - "כי מצורע הוא 'מוציא רע'... ופירושו הוא כך: זאת תהיה תורת המצורע, היינו תורת האדם ולימודו תמיד להוציא הרע מאתו ולהתלמד מן הלימוד האין להוציא הרע מאתו, וזהו ג'כ הניסיון - אם אחר לימודו לא נתרחק מתאוות רעות רח"ל ולא הוציא הרע מאתו, יידע שלא שלימדו לא נחשב לכלום, כי לא למד מהלימוד כלום, אבל אם אחר הלימוד הוציא הרע מאתו ונתרחק מתאוות רעות אשר היה מורגל בהם עד כה, ונתרחב ליבו לעבודת השם יתברך בשמחה, אז בוודאי לימודו לימוד נכון..."

ה'בית אהרן' הקדוש מציב בפנינו כאן בעצם אתגר לא פשוט. אבן בוחן. שכל אחד יכול בעצמו לבדוק ולבחון את עצמו מה רמת הרוחניות שלו בשלב זה. לטוב או למוטב. אם לאחר הלימוד, אומר הצדיק, הנך קם מהגמרא ומוציא עצמך מתמודד שוב עם אותן תאוות רעות, עם אותן התמודדויות רוחניות בדיוק כפי שחווית לפני הלימוד, ללא שום תזוזה וריכוך כלשהו - סימן לא טוב הוא. זה אומר כי הלימוד אינו נחשב לכלום רח"ל.

והיה, לשון שמחה, אם במידה ולאחר הלימוד רואה אתה שמשוהו משתנה בקרבך, משוהו זו. אתה כבר לא בדיוק אותו בן אדם גס ומגושם כפי שהיית קודם. אתה כבר נמשך מעט פחות לתאוות העולם הזה, ניצוץ קטן ניצת בקרבך פנימה המושך אותך אחור ומנסה לשאוב אותך אל על, לפסגות ושאיפות עליונות יותר מאשר הורגלת עד הנה - ועוד יותר מכך, אף במישור ה'עשה טוב', הנך חש לפתע הרחבת הלב לעבודת השם בשמחה, איזושהו שסתום פנימי השתחרר בתוכך פנימה, הלב הורחב ונפתח לעבודת הבורא מתוך שמחה - סימן מובהק הוא כי לימודך הוא לימוד נכון.

אבחנה מדויקת זו, מעניקה לנו מבט נוסף מזווית מעניינת על הסיבה בעטייה יש להניח את הדגש המרכזי בחיים על לימוד התורה.

הלימוד הנכון הוא אפוא המפתח לכל התורה כולה. הלימוד הנכון משחרר את החסמים, מרחיק את האדם מכל מה שלא הגון ופוחת את ליבו לעבודת השם בהרחבה ובשמחה. זהו אפוא הדבר המהותי והעיקרי ביותר בחייו של יהודי. זו משימתנו ומטרתנו הנכספת בכל עידן ועידן.

שוב דשנים ורעננים ביתר שאת ויתר עוז.

והרי אין עוז אלא תורה. בחסדי שמים, היכלי התורה שוב התמלאו מזון אל זן, בתי המדרשות והיכלי הישיבות מלאים מפה לפה בלומדים ומבקשי ד'.

שוב צועדים אלפי ורבות בני תורה למקומות תלמודיהם דבר יום ביומו. שוב נצפים המוני תינוקות של בית רבן הממהרים בצהלה לבתי התלמודי תורה ללא כל צל של הגבלה בחסדי שמים.

ושוב חבשו רבבות בחורי החמד את ספסלי הישיבות, נקלטו בפנימיות המותאמות לרווחתם במטרה ייעודית וייחודית - שיוכלו להשקיע את כל נימי נפשם ורוחם, את כל הרמ"ח

עיקר ההתגברות נגד היצר הרע הוא ע"י לימוד התורה. כ"ק מרן אדמו"ר מסערט ויזניץ שליט"א בלימוד התורה"ק עם הרה"ג ר' יהושע קליין זצ"ל בעת ביקור בכולל "תורתם קבע" ברמת ויז'ניץ חיפה

והשם"ה, בדבר אחד בלבד. בשקידה והתעלות בתורה.

זהו אפוא הזמן להיעצר לרגע ולהרהר: מדוע אכן כה חשובה היא ההשקעה והשקידה בתורה יותר מכל המלאכות הקדושות והקשות שבמקדש?

מדוע גולת הכותרת של מרכז חיינו היא הלימוד וההתמדה בתורה? - וזה מה שאנו דורשים ומבקשים מעצמנו, כל אחד מעצמו, מצאצאיו, מחניכיו, מהיקרים לו? האם לא די בכך שהבחור או האברך מתפלל שלוש פעמים ביום, מניח תפילין, יש לו לב זהב וידי קסם, מסייע ועוזר לבריות במאור פנים, ירא שמים ומדקדק בקלה כבחמורה על כל צעד ושעל? - מה לא מספיק בזאת?

מדוע ישנה תחושה מוצדקת כי אם הוא אינו מחובר ללימוד, כל זה לוקה בחסר?

מדוע צדיקי הדורות דרשו ותבעו בכל עת משומעי לקחם להתמקד ולהתרכז בלימוד התורה בדווקא?

מדוע ידעו תמיד כי אף עמלי יום, הטרודים מאוד בענייני הפרנסה והכלכלה, עליהם לעשות כל מאמץ כדי לקבוע עיתים לתורה ושלא יעבור עליהם יום אחד ללא שעת לימוד איכותית, ככל אשר תשיג ידם ויד שכלם, והיו רועי הצאן, מאורי וגדולי ישראל מכל גוויי הקשת, עומדים על כך בתוקף ודורשים זאת מכל אחד ואחד ללא שום תירוץ ואמתלא?

רשימת שאלות המדועים האלו עשויה להתארך, ודי בזאת. משךך עלינו להבין מה סוד החשיבות של לימוד התורה בדווקא, לעומת כל שאר המצוות והעבודות, וכפי שכבר אמרו חז"ל "ותלמוד תורה כנגד כולם".

במקביל להתבוננות זו הבה נדגיש את הידוע, כי בוודאי בעולם החסידות, שלא כפי המקובל במחוזות אחרים שאינם על

פי דרך החסידות, ידעו גם ידעו את גודל שגב החשיבות של כל פרט ופרט בעבודת ה'. השקיעו המון מחשבה ומשאבים בעבודת התפילה. מאוד החשיבו את ערכה של כל הנהגה ביראת שמים, בכל זאת העמידו על ראש סולם העדיפויות את עניין לימוד התורה, והדבר אומר דרשני...

בקרב מקהלות החסידים ידעו תמיד להפליג בשבח אמירת תהלים לדוגמה, שבחה של ההיטהרות הקבועה במים כדי לעבוד את הבורא מתוך טהרה וקדושה, שבחה של יראה ושמירת עיניים בתכלית, ידעו להוקיר את ערכה של מידת השמחה של מצוה, את ערכה של יגיעה עצומה על מידת הביטחון - ידעו גם להשקיע ולטפח את השבתות ומועדי ישראל, את ההכנה דרבה לקראתם ואת העבודה הכבירה במהלכם של ימים קדושים ויקרים אלו. את השירות והשבחות, הריקודים והנעימות, וכל מנהגי וגינוני הקודש הנהוגים בהם.

אף סביב הנהגות חיצוניות יותר - כמו ההקפדה על המלבושים המקוריים שנהגו בהם החסידים, ועוד אי אלו הליכות וקפידות בפריטים שונים, בצניעות, באופי הבית וכל העניינים האלו - ידעו היטב כי יש להקפיד ולהניח דגש על כל הנהגות שיהיו כפי שהיה מקובל בחצרות צדיקים ובין שורות החסידים.

בכל זאת, היה זה בגדר לפתן לבשר. תוספת ממרח טעים ללחם. מרפסת יפה כנספח לדירה ההדורה. טפל מול עיקר. את הדגש האמיתי ידעו הכול יש להניח על המהות האמיתית. על הבשר של היהדות, וזהו - לימוד התורה.

היטב שינונו את המקובל מפי סופרים ומפי ספרים הקדושים כי אף התפילה, שהיא עיקר ועמוד גדול בקשר שבין האדם וקונו, תלויה לגמרי בתורתו של האדם, וכפי שהמליצו צדיקים על הפסוק: "עזי וזמרת י-ה", שהעוז, זה תורה, הוא המנעים את ה'זמרה', זו התפילה. כפי חיבורו של האדם לתורת ד', כך יכול הוא לעמוד לפני המלך ולהנעים אמריו וזמרתיו לפני קונו וצורו. ובכן, בכדי להבין את סודו של דבר ולהקיף את כל מה שנכתב בספרים הקדושים אודות עניין לימוד התורה, אין יריעה קצרה זו מספקת בוודאי אף לא כדי לטעום משהו על קצה המזלג.

בכל זאת, נזכיר נקודה אחת קטנה ויסודית מאוד, שייתכן שהיא זו המכרעת והמהווה סיבה חשובה ומספקת מאוד לעובדה כי לימוד התורה נחשב דבר עיקרי וראשון במעלה בדרכי עבודת הבורא.

נקודה זו רמוזה ככתור ופרח במילים הראשונות של פרשת מצורע. בפסוק הפותח את פרשתנו.

תספת נופך

איך מנצחים את הבחור הלז...

והיה הגה"ק בעל ה'שפע חיים' מצאנו צוק"ל משנן תמיד אמרה זו:

"מקובל מאבותינו הקדושים שעיקר ההתגברות נגד היצר הרע היא ע"י לימוד התורה, ודודי זקני הגה"ק מדוקלא אמר פעם לכ"ק אאמו"ר זי"ע: 'הלכתי כמה שנים לערוך גלות (-שחזר מעיר לעיר כעני המחזור על הפתחים ולן בכל לילה במקום אחר), לא החלפתי את כותנתי משך חצי שנה. לקיתי את בשרי עם "בריעכץ" (-מין עשב הצורב את הגוף שהשתמשו בו צדיקים לסיגופים), וצמתי משבת לשבת..."

"ואני אומר לך שאת הבחור הלז... (-יצר הרע) אי אפשר לנצח אלא ע"י דף גפ"ת... ומי לנו עד נאמן יותר ממנו שהיה בעל נשמה קדושה, בנו של זקני הקדוש מוה"ר אריה לייבוש, ואמר על עצמו שיש לו מוח יותר טוב מאחיו בעל ה'דברי חיים', ולמרות היותו דבוק ביוצרו כל היום, לא הועילו לו התעניתים והסיגופים, רק לימוד דף גפ"ת..." (שפע חיים, שובבי"ם, ח"ב ע. ס"ד)

עיון תפילה

-פרק עה-

"הדברים האלה"

המשך ביאור פרשה ראשונה בקריאת שמע (ז)

הרב יחיאל ורטהיימר

'הדברים האלה' - אלו 'דברים'?

בפירוש הפסוק 'והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך', נאמרו פירושים שונים בחז"ל ובמפרשים מה הם 'הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום'. האם הכוונה לדברים שנאמרו בפסוקים הראשונים 'שמע' ו'אהבת', או שמדובר על כלל דברי התורה שה' מצווה את ישראל. ועוד יש מפרשים שהכוונה היא לעשרת הדברות שנזכרו בכתוב למעלה לפני פרשת שמע.

כידוע שהכלל במקראות הוא על דרך 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים', אחת דבר אלוקים שתיים זו שמעתי'. ובצד פירושי חז"ל המקובלים, ישנו רובד של פשט ויש דרכי דרש, שכן יש במשמעות

והיו הדברים האלה - בדברי תורה

כבר הבאנו שחז"ל בספרי (ואתחנן ח) מפרשים שפסוק 'והיו הדברים' מהווה פירוש לפסוק 'ואהבת', לפי שהוא אומר ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך, איני יודע באיזה צד אוהבים את הקב"ה, ת"ל והיו דברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך, והיו הדברים האלה על לבבך, שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה ומדבק בדרכיו.

על פי דברי הספרי מתפרש הפסוק על לימוד התורה בכלל. במדרש תנחומא (פרשת נח) מפורש יותר: 'ומנין אתה למד שאין אהבה זו אלא לשון תלמוד, ראה מה כתיב אחריו והיו הדברים

הדרכים לקיום הייחוד והאהבה

באברבנאל (פרשת ואתחנן) מבאר שיש כאן ציווי על התבוננות בחלקי האמונה, שאחר שצויה בפסוק שמע על ידיעה ראשונה שעלינו לרכוש היא הייחוד, ואחר כך המצוה לאהבה אותו אחר

ודברת בם

ושננתם לבניך אלו התלמידים

וקשרתם לאות

שהיטיב עמנו כל כך. ציוה עוד 'והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך' שגם באמונות שהם הדברים שבלב, גם הם יקראו מצוות, ומאחר שהוא אמר אליהם בעשרת הדברות הדבור אנכי הכולל מציאותו ואחדותו והנהגתו אותם, יורה שגם בענין האמונות יפול שם המצוה, כלומר שיתנו לב לנפלאותיו ויעיין ויחשוב האדם בהם תמיד.

ה'אלשיך' (פרשת ואתחנן), וספר 'העיקרים' (מאמר שלישי אות לה) מבארים שהתורה מפרשת כיצד תבוא לידי ביטוי האהבה להשי"ת בפועל, והכתוב מפרט שלשה חלקים דרכם פועל האדם: מחשבה, דיבור ומעשה. ועל זה אמר 'והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך' רומז על ה'מחשבה'. 'ושננתם לבניך ודברת בם' רומז על ה'דיבור'. וקשרתם לאות על ידך רומז על ה'מעשה'.

אשר אנכי מצווך היום

דרשו חכמים (ספרי ואתחנן לג ומובא ברש"י) 'אשר אנכי מצווך היום, שלא יהו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה, אלא כדיוטגמא חדשה שהכל רצים לקרותה'. [רש"י - דיוטגמא - מצות המלך הבאה במכתב].

הדברים מקבילים למה שאמרו (ברכות סג, ב) 'פתח רבי יהודה בכבוד תורה ודרש, הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם. וכי אותו היום נתנה תורה לישראל, והלא אותו יום סוף ארבעים שנה היה! אלא ללמדך שחביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שנתנה מהר סיני. אמר רבי תנחום בריה דרבי חייה איש כפר עכו, תדע, שהרי אדם קורא קריאת שמע שחרית וערבית, וערב אחד אינו קורא - דומה כמי שלא קרא קריאת שמע מעולם'.

האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך, ואי זה זה תלמוד שהוא על הלב, הוי אומר ושננתם לבניך זו תלמוד שצריך שנון'.

ב'זהר חדש' (פרשת כי תצא דף צו עמוד א) נאמרו דברים מלהיבים בפסוק זה: 'ועל דא בעי בר נש לשוואה מלין דאורייתא עליה, בגין דיהא תבירא ביה דלית ליה קטרוגא ליצר הרע בר מלין דאורייתא, ועל דא כתיב והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך. על תרי יצריך. אמר ליה רבי יהודה יצר הטוב מאי בעי מלין דאורייתא, אמר ליה יצר הטוב אתעטר בהו, ויצר הרע אתכנע בהו'.

[תרגום: 'ועל כן צריך אדם לשים דברי תורה על לבו כדי שיהיה נשבר בקרבו, שאין נצחון על יצר הרע חוץ מדברי תורה, ועל זה כתוב והיו הדברים האלה על לבבך, על שני יצריך וכו', יצר הטוב מתעטר ומתחזק בהם, ויצר הרע נכנע על ידם'].

ובקהלת רבה (פרשה א) 'תאמר שמשעה שאדם מוציא את תלמודו לאחר, שוב אינה חוזרת עליו, ת"ל שם הם שבים ללכת, דכתיב (דברים ו') והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך'.

בספורנו כתב: 'על לבבך. שתזכור תמיד להישיר כל פעולותיך לזה התכלית'. ב'אור החיים' הק' כתב בבאור: 'ירצה ללמד בני ישראל דרך שיתקבלו הדברים אצלם לאהוב ה', כי האהבה אינה מעשה שיכריח האדם רצונו לעשות מצות המלך, אלא הוא דבר שתלוי בלב, וכל שהלב לא ירגיש דבר שיפעיל בו החשק אינו אוהב, הגם שיכריחו בכל מין הכרח. לזה באה העצה מאל יועץ ואמר והיו הדברים האלה וגו' על לבבך, פירוש כשיתמיד שימת הדברים על לבו יולד בלבו חשק תאוה הרוחנית, וירוף לבו לאהבת ה' בכל אשר ציוהו.

והוא ממשיך בגילוי לב נפלא: 'ודבר זה אנחנו יתמי דיתמי

הכתוב מקום להעמים יותר מפירוש אחד, כך שכל הפירושים אמת. במיוחד יש לכך משמעות בהמשך הפרשה, שהפסוקים מתפרשים הן על דברי תורה, והן על מצוות קריאת שמע, כמו שנציין להלן.

וראה מה שכתב ב'קרבן אורה' (ברכות ג, א) 'זה כולי עלמא מודים דכל פרשיות שמע והיה אם שמעו גם בדברי תורה נאמרו, כדאיתא בקדושין וכו' ושננתם שיהיו דברי תורה כו', וכן מנאה הרמב"ם ז"ל במנין עשין ללמוד תורה, וכו', הרי שלמדו מפרשה זו לדברי תורה, אלא דהם ז"ל קבלו דגם חיוב קריאת הפרשה בעצמה גם כן נאמרה בה'.

בגמרא דרשו את פסוק 'והיו הדברים' על מצוות קריאת שמע (ברכות יג, א) ונחלקו בו תנאים לדעת רבי דרשו לקרותה ככתבה בלשון הקודש, 'והיו - בהוייתן יהו'. ולדעת חכמים 'והיו - שלא יקרא למפרע'. עוד דרשו שם: 'הדברים על לבבך, יכול תהא כל הפרשה צריכה כוונה, תלמוד לומר: האלה - עד כאן צריכה כוונה, מכאן ואילך אין צריכה כוונה, דברי רבי אליעזר. אמר ליה רבי עקיבא: הרי הוא אומר אשר אנכי מצווך היום על לבבך - מכאן אתה למד שכל הפרשה כולה צריכה כוונה'.

להלכה אנו נוקטים שיוצאים ככוונה בפסוק ראשון בלבד, אך ב'ספר היראה' לרבינו יונה פוסק לכאורה כדעת רבי אליעזר שמצוות כוונה כוללת פסוק זה 'והיו הדברים'. ובדבריו רמזו הביאור לכך: 'על לבבך, עד כאן כונת הלב ועיקר קבלת עול מלכות שמים'.

באבן עזרא כתב: 'והיו הדברים האלה - אמרו המכחישים על עשרת הדברות, ועליהם נאמר וכתבתם על מזוזות ביתך. והאמת כל המצוות'.

וקשרתם לאות על ידיך - וכתבתם על מזוזות ביתך

היום על לבבך ושנתת לבניך ודברת בם בשבתך וגו' וקשרתם וגו'. וכתבתם וגו'. כי זו היא ראשית התחבולות שנהגה התורה להיטיב הזכרון על ידי מעשה מהמעשים - , ולזה אמר שהענין אשר בו יהיו אלו הדברים תמיד על לבבם ולא יסורו ממנו הוא כשיהיה השנון בהם לבניו, והדבור בשבתו בבית ובלכתו בדרך ובשכבו ובקומו, ובקשירה על היד והעינים, ובכתיבה במזוזות בשערים, כי אל כל אשר יפנה ישכיל בו.

בעשה, שנאמר ודברת בם - בם ולא בדברים אחרים, רב אחא בר יעקב אמר: עובר בלאו, שנאמר כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר'.

בספרי דרשו באופן דומה (מובא ברש"י): 'ודברת בם, עשם עיקר ואל תעשם טפלה, שלא יהא משאך ומתנך אלא בהם, שלא תערב בהם דברים אחרים כפלוגי, שמא תאמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמד חכמת האומות, תלמוד לומר (ויקרא יח, ד) ללכת בהם, ולא ליפטר מתוכם'.

בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך

ושנתת לבניך

פסוק זה כפי הידוע לכל הוא המקור למצוות קריאת שמע, התיבות 'ובשכבך ובקומך' הם שני זמני היום בהם צריך לקרות את שמע, ברם ראשיתו של הפסוק לא בא לציינ מצבים נוספים לחובת הקריאה, אלא ללמדנו על צורת הקריאה שחייב בה האדם בין בשבתו בביתו ובין בלכתו בדרך.

במשנה (ברכות י, ב) נחלקו בית שמאי ובית הלל בדיני קריאת שמע, לפי בית שמאי בקריאת שמע של ערבית שנלמד מ'ובשכבך' צריך האדם להטות עצמו כשוכב, ובבוקר הנלמד מ'ובקומך' צריך לעמוד. בית הלל אומרים 'כל אדם קורא כדרכו, שנאמר: ובלכתך בדרך'. כלומר שמכאן יש ללמוד על צורת האמירה. והמשנה מבארת את דעת בית הלל: 'אם כן, למה נאמר, ובשכבך ובקומך - בשעה שבני אדם שוכבים, ובשעה שבני אדם עומדים'.

לגבי פירוש הפסוק מובאת בגמרא (ברכות כא, א) מחלוקת חכמים אם קריאת שמע היא מן התורה או מדרבנן, והקשו לפי מ"ד שהיא מדרבנן איך יפרש את הכתוב 'ובשכבך ובקומך', ותירצו 'אמר ליה אביי: ההוא בדברי תורה כתיב'.

גם לפי הנקוט שמפסקו זה אנו למדים את מצוות קריאת שמע, מתקיים במקביל גם הפירוש על לימוד התורה, שחייב בה האדם בין בשבתו בביתו ובין בלכתו בדרך, בין בשכבו ובין בקומו.

באלשיך מבאר שמצבים אלו הם כנגד המצבים השונים שהאדם נצב בהם והתורה עומדת לו, וכמבואר במשנה באבות (פ"ו משנה ט) 'לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד שנאמר (משלי ו, כב) 'בהתהלךך תנחה אותך, בשכבך תשמור עליך, והקיצות היא תשיחק', בהתהלךך תנחה אותך - בעולם הזה, בשכבך תשמור עליך - בקבר, והקיצות היא תשיחק - לעולם הבא'.

אין זו המסגרת להאריך בכל דיני תפילין ומזוזות, ודרשות הכתובים לגביהם. רק נסכם את הפרשה בדברי ספר 'עקידת יצחק' (פרשת ואתחנן שער צ) שכתב שחלקה השני של פרשת שמע מפרט את הדרכים לאחיזה איתנה בחלקה הראשון: 'אחרי שהשלים זה הענין מהייחוד ומהאהבה המיוחדת אליו כנוכח, הפליג להחמיר שיהיה תמיד ענינו נמצא בשכלו ובציורו, ושלא יסור משם רגע אחד, במה שאמר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך

וברש"י על הגמרא: 'חזור עליהם ובדוק בעומקם'. ברשב"ם מפרש 'ושנתת - לשון חדות לפרשם היטב, כמו אשר שנונו כחרב לשונם'. ובספורנו: 'תלמד אותם בשנון וחרירות מופתים שכליים'. וב'עקידת יצחק' - 'ושנתת לבניך פירשוהו לשון משנה כתרגומו שיהיו סדורים לפניו, בביאור כעניין שהמשנה היא פירוש המקרא עוד אמרו (קידושין ל' א) מלשון שינון והוא פלפול וחרירות התלמוד

וראה ב'משנה ברורה' (סימן סב סק"ג) 'תיבת ושנתת יש בו כמה ביאורים אחד לשון לימוד. ואחד לשון חידוד, כמו שאמרו חז"ל שיהו ד"ת מחודדין בפיה, שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו'.

בגמרא אמרו (קידושין שם) 'אל תקרי ושנתת אלא ושלשתם'

וקשרתם לאות על ידיך

שצריך האדם ללמוד מקרא משנה וגמרא. ובמהר"ל שם מבאר: 'נראה פירושו, כי השנון כאשר האדם מבין הדבר על בוריו ולא הבנה כל דהו, וזהו נקרא שנון שהוא חדות, וזה ע"י מקרא משנה תלמוד אז יודע כל הדברים כמו שראוי לדעת וזה נקרא ושנתת, ואם חסר אחד מהם אין זה שנון שהוא חד בתורה, ומפני כך אמר אל תקרי ושנתת אלא ושלשתם'.

כתב רש"י (והוא מספרי) 'לבניך - אלו התלמידים. מצינו בכל מקום שהתלמידים קרוים בנים, שנאמר (דברים יד, א) בנים אתם לה' אלהיכם'.

ודברת בם

כמו שכתבנו למעלה אין הכוונה למצוות תלמוד תורה הבסיסית, אלא כאן בא להוסיף על חובת האדם ללמוד בכל עת ולהגות בה תדיר, שזאת תהיה שיחתו ועסקו.

זאת על פי המבואר באחרונים (ראה שו"ע הרב יו"ד הלכות תלמוד תורה), שישנם שני ענינים בלימוד התורה. א. ידיעת התורה. ב. תלמוד תורה. מצוות ידיעת התורה היא מצווה יותר יסודית הקודמת לכל המצוות, שהרי חייב אדם לדעת את אשר יעשה בחייו, וכל עוד שאינו שולט בחלקי התורה הוא חייב ללמוד כדי לדעת, ויתכן שחשוב זה נלמד מן הכתוב 'והיו הדברים האלה וגו' על לבבך". אך מצוות 'תלמוד תורה' היא אפילו לאחד שכבר יודע את כל חלקי התורה, גם אז חייב במצוות 'ודברת בם'.

שדיבורו ושיחתו של האדם צריכים תמיד להיות בדברי תורה. ובגמרא דרשו (יומא יט, ב): 'ודברת בם - בם יש לך רשות לדבר, ולא בדברים אחרים. רבי אחא אומר, ודברת בם - עשה אותן קבע, ואל תעשם עראי. אמר רבא, השח שיחת חולין - עובר

הטור (סימן סא) מביא כן בשם רב עמרם (בסדרור ח"א סי' לז): 'לישוייה איניש לק"ש בכל זמן דקרי לה כפרוטגמא חדשה [הוא כתב צווי המלך על בני מדינתו]. ומבאר הבית יוסף: 'כלומר שלא תהיה בעיניו כדבר שכבר שמע אותו הרבה פעמים שאינו חביב אצלו, וכך אמרו חז"ל (ספרי) על אשר אנכי מצוך היום בכל יום יהיו בעיניך כחדשים'.

וב'ספר היראה' לרבינו יונה כתב: 'אשר אנכי מצוך היום - יפסיק עד יחשוב, היום נצטוו לי'.

ובפרישה כתב: 'שהמשילו לפרוטגמא כתב וצווי המלך לומר לך שלא תקרא ק"ש בחטיפה ובמרוצה ובעירבוב הדברים אלא במתון מלה במלה ובהפסק בין דבר לדבר כאדם הקורא צווי המלך שקורא במתון גדול כל צווי בפני עצמו להבינו על תכונתו כך יקרא ק"ש כל צווי וצווי עונש ועונש הנזכר בו ישים אל לבו להבינו כי הוא צווי המלך הגדול ברוך הוא'.

והיו הדברים - ושנתת לבניך

האלישיך מבאר ש'והיו הדברים' הוא הכשר והקדמה ל'ושנתת לבניך', אם יהיו הדברים איתנים ותקיפים בלב האב, או אז יפעל ויצלח חינוכו בלב הבן. כאשר יהיו הדברים 'על לבבך', שלמים בשני יצריך, אחרי כן 'ושנתת לבניך', לשון שינון, כי על ידי היות הדברים שלמים בלבבך, יתקבלו ויפלושו כחץ שנון בבניך.

ובשכבך ובקומך

רבים מהמפרשים מתקשים בפסוק 'ושנתת לבניך - ודברת בם', כיצד הקדים את מצוות לימוד התורה לבניו לפני חיובו העצמי, והרי אם לא ילמד וידע בעצמו כיצד ילמד את בניו מה שאינו יודע. ונאמרו על כך יישובים שונים בדרכי הדרוש והפלפול.

אולם בדרך הפשט התשובה לכך נמצאת בפסוק הקודם, המצוה של ידיעת התורה שעל כל אדם לרכוש את ידיעת מצוות התורה בעצמו כתובה בפסוק הראשון 'והיו הדברים האלה כו' על לבבך". ואכן רק אחר כך כמובן באה המצוה של 'ושנתת לבניך', ואילו המצוה 'ודברת בם' היא מצוה נוספת על לימוד תמידי ועסק בדברי תורה, כמו שנפרש להלן.

דרכו של אב שהוא מוחנך את בניו ומלמדם את דרך החיים שהוא מאמין בה, וזאת כהמשך לאהבת ה' ושימת הדברים על לבו, מצד נאמנותו לדרך והכרתו בחשיבותה ומצד עוצם אחיזתו וחביבותו של האב לדרך, הוא שואף שימשך קיומה בעולם ולכן הוא מוסר זאת גם לבניו אחריו.

וכך כתב הרמב"ן: כי מאחר שצוה במצוות, 'חקת עולם לדורותיכם', 'ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם', 'זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריי', הנה אנחנו מצווים שידעו בנינו המצוות, ואיך ידעו אותם אם לא נלמדם.

ושנתתם

באונקלוס תרגם 'ותגמרינון', כלומר תלמדם. ובגמרא פירשו (קידושין ל, א מובא ברש"י על הפסוק) 'תנו רבנן: ושנתתם - שיהו דברי תורה מחודדים בפיה, שאם ישאל לך אדם דבר - אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד, שנאמר: אומר לחכמה אחותי את'.

מחקר
מרתק!

בשר מלאכותי, בשר מן השמים, ומה שביניהם

הצדדים ההלכתיים בשאלת 'בשר המעבדה', בהקבלה לדיונים המרתקים אודות דין בשר שנוצר בדרך נס

הלכות מאכלות אסורות אינם חלים עלי. ובאמת, שאלה מעין זו כבר נידונה הרבה לפני שמישהו חשב על ייצור בשר מלאכותי בידי אדם. אז עמד על הפרק בשר שנוצר באופן ניסי!

עגל של ספר יצירה

הגמרא (סנהדרין סה:) מביאה מימרא מבהילה משמו של רבא: "אי בעו צדיקי - ברו עלמא, שנאמר 'כי עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם'". אם היו הצדיקים נקיים מכל עוון כל שהוא, דק מן הדק, היו יכולים לברוא עולמות, כביכול אין הבדלה ביניהם לבין ה'! אלמלא גמרא כתובה היא - אי אפשר לאומרה. על כך מביאה הגמרא מעשים בגדולי האמוראים שאכן יצרו יצורים. ואחת מן הדוגמאות היא: "רב חנינא ורב אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה ומיברו להו עיגלא תילתא ואכלי ליה" - זוג האמוראים - האחים - רב חנינא ורב אושעיא היו עוסקים בכל ערב שבת ב'ספר יצירה' - הספר הקדוש והטמיר בו מבוארים סודות השמות בהם נוצר העולם, ועל ידי כך "שהיו מצרפים אותיות השם שבהם נברא העולם" (רש"י שם סז); נוצר בדרך ממילא, עגל משובח, אותו אכלו לכבוד שבת. איך נהגו האמוראים באותו עגל שנוצר להם על ידי עיסוקם בספר יצירה? האם שחטו והכשירו אותו כדת וכדין? ואם במקום עגל היה נוצר חמור או כל בהמה טמאה אחרת - האם היה הוא אסור באכילה?

ובכן, ידועים דברי השל"ה הק' (וישב, נז) העוסקים בדברי המדרש על יוסף שהביא את דיבתם של האחים רעה אל אביהם - שהיה אומר עליהם שהם אוכלים אבר מן החי. השל"ה ק' מביא את תמיהת ה'עולם': "חלילה איך להאמין על שבטי קה לעשות מעשים כאלה, ואם לא עשו - איך להאמין על יוסף שיוציא דבר שקר מפיו על אנשים גדולים כאלו!"

על כך מביא מסורה מופלאה ממה ש'נמצא בקובץ ישן': "העניין היה, אברהם אבינו עשה ספר יצירה ומסרו ליצחק, ויצחק ליעקב, ויעקב מסרו לבניו אשר הם היותר מיוחסים... והנה מצינו בגמרא דברא עגלא תלתא בכל ערב שבת על ידי עסק ספר יצירה בצרוף השמות, ובוודאי זה הנברא על פי השמות ולא מצד התולדה אין צריך שחיטה, וניתר לאוכלו בעודו חי, וכך עשו השבטים. ויוסף לא ידע, והיה סבור שהוא הנולד מאב ואם - הביא דיבה זו אל אביו שהם אוכלים אבר מן החי..."

הרי מפורש יוצא מדבריו, שבהמה שנוצרה על ידי העסק בספר

ההלנד: אכן כן, אפשרי לייצר בשר באופן מלאכותי! חלקה של הפרה בייצור הבשר יתבטא בחליקת זעיר - מיקרוסקופי - 'תא' שיילקח מגופה לשם 'יצירת הבשר, ובתנאי מעבדה היא תגדל ותתפתח עד לכדי חתיכת בשר גדולה הראויה למאכל. המחקר לא נותר ברמה התיאורטית, אלא הציג, לעיני קהל ועדה, קציצת בשר שלמה שהופקה במעבדה, ואשר לעדות הטועמים היא אכן שווה בטעמה לטעם הבשר מן החי.

הגילוי ההיסטורי הסעיר כמובן את העולם, אולם במיוחד עורר מבוכה גדולה בבית המדרש: איך מוגדר בשר מלאכותי זה על פי התורה?

בפרשתנו אנו לומדים על מיני בעלי החיים המותרים והאסורים לאכילה. מה יהיה דינו של בשר מעבדה שה'תא' מן החי על בסיסו גדל - הופק מגופה של בהמה טמאה? ואף אם נלקח מבהמה טהורה - האם אין כאן משום 'בשר מן החי'? ואם הבשר בעצמו כשר - האם אסור לאוכלו בחלב כמו כל בשר רגיל?

אחת מן השאלות המשמעותיות המתעוררות כשאנו רוצים

בשורה מסעירה, דרמטית והיסטורית בכל קנה מידה, הפתיעה את העולם לפני פחות מתשע שנים, בשלהי קיץ תשע"ג: בשר של ממש יוצר בידי אדם! - - -

בעיית מקור הבשר למאכל מעסיקה את החוקרים צופי פני העתיד זה זמן רב: מצד אחד, אוכלוסיית העולם גדלה מיום ליום. יחד עם זאת גם הרגלי צריכת הבשר גדלים והולכים. לעומת זאת גידול המוני כל כך של בעלי חיים במידה שתספק את צרכי הבשר לעולם נעשית קשה ומורכבת מיום ליום: שטחי המרעה מהם ניזונים בעלי החיים מצמצמים וקטנים עקב בנייה מסיבית לצורכי מגורים ומסחר. כמו כן, ריבויים של בעלי החיים גורמת להתחממות יתירה של כדור הארץ (על ידי גזים שנפלטת מגופותיהם של בעלי החיים). על הרקע הזה (וכן על המגמה ההולכת וגדלה של 'צמחונות') באו לעולם תחליפי בשר שונים, כמו מוצרי 'סויה' ו'טופו' וכיוצא בהן, אולם בפועל הם לא הצליחו לתפוס את מקומם של מוצרי הבשר מן החי, עקב הבדל משמעותי בטעם.

נדרש אפוא פתרון משמעותי יותר שיחליף את מקור הבשר

בשר מלאכותי טחון המוכן לטיגון כקציצה.

לקבוע את הגדרת הבשר המלאכותי בדיני התורה היא זו: בשר שנוצר באופן לא טבעי שכזה - לא בתוך גוף הבהמה אלא על צלחת התרבות המעבדתית - האם הוא מוגדר כ'בשר' לכל הדינים הנוגעים ל'בשר', או שמא לא על בשר ממין זה דיברה התורה וממילא כל

לאכילה. לשם כך ישבו מדענים שונים על המדוכה: האם ניתן יהיה להגיע להישג הבלתי מושג - לייצר בשר אמיתי מבלי שפרה אחת תצטרך להישחט לשם כך?!

והתשובה לכך ניתנה לאחר שנות מחקר על ידי קבוצת חוקרים

צינון של רב אושעיא.

האם מותר לאוכלו או לא? השיבוהו בני בית המדרש: "אין דבר טמא יורד מן השמים!" כלומר, אפשר לאכול את הירך הניסי בבטחה, מתוך הנחה כי בוודאי לא ירד מן השמים דבר טמא. שנים אחר כך הסתפק האמורא ר' זירא בתשובת בני בית המדרש, הוא שאל את ר' אבהו מה יהיה הדין במקרה ש"ירדה לו דמות חמור" – כאשר חזותו של הבשר שירד מן השמים מוכיח עליו שהוא מבעל חיים טמא. האם גם אז יהיה מותר לאוכלו. ר' אבהו ענה לו בתקיפות יתירה: "יארוד נאלא – תנין שוטה! הא אמרי ליה אין דבר טמא יורד מן השמים!" ומפרש רש"י: "ודבר שאינו הוא – שירד דמות חמור מן השמים – ואם ישנו – טהור הוא!" יש להסתפק בכוונת התשובה 'אין דבר טמא יורד מן השמים' – אם שבשמים לא נוצרים דברים טמאים, או שמא הכוונה היא שמן השמים לא יורידו מוצרים טמאים שעלולים להכשיל בני אדם. כך או כך, המשמעות היא שיש לבטוח שדבר שירד מן השמים – טהור הוא ומותר באכילה. ויש לתמוה למה הוצרכו לכלל הזה, הרי בשר שנוצר באופן ניסי אינו מוגדר כ'בשר' לגבי דיני התורה, ולא שייך בו כלל 'טומאה' ו'טהרה', שהרי מדובר על מוצר אחר לגמרי ממה שהתורה דיברה עליו, וממילא מותר הוא באכילה!?

לכאורה, מדברי הגמרא כאן – שהוצרכו לכלל של 'אין דבר טמא יורד מן השמים' – נראה ברור שעצם יצירתו של הבשר באופן ניסי

רמז לכלל 'אין דבר טמא יורד מן השמים' בפרשתנו

על יסוד דברי הגמרא האמורים – ש'אין דבר טמא יורד מן השמים', כתב בספר 'תורת אליהו' (אדלר) לפרש באופן נפלא את הפסוקים בפרשתנו. בסוף הפרשה, עם סיום פרשת מאכלות אסורות, נאמר: "זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת במים ולכל נפש השרצת על הארץ, להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל". מה באה תיבת 'זאת' שבתחילת הפסוקים למעט – זו ולא אחרת?

ומפרש ה'תורת אליהו', שהכתוב בא לרמז את הכלל ש'אין דבר טמא יורד מן השמים', שלפי זה נמצא שבבשר היורד מן השמים – לא שייכת 'הבדלה' בין טמא לטהור, כי שם הכול טהור, ודווקא כאן בארץ ישנה הבדלה בין המינים הטהורים לטמאים. וזהו שאמר הכתוב: 'זאת' תורת הבהמה והעוף... 'הרומשת במים השרצת על הארץ' – שדווקא שם שייך 'להבדיל בין הטמא והטהור', למעט בשר שיורד מן השמים – שבו לא תיתכן הבדלה כזו, שהרי אין דבר טמא יורד מן השמים!

יצירת 'עגלא תילתא' דווקא ביום שישי

כתב הרשב"א בתשובה (סי' תיג) שדווקא בערב שבת היו בוראים רב חנינא ורב אושעיא 'עגלא תילתא', כי דווקא ביום זה אפשר לברוא בהמות וחיות, וזאת משום שבששת ימי בראשית נבראו הבהמות והחיות ביום זה. ובספר 'תורת חיים' לסנהדרין שם כתב באופן אחר, כי מה שהיו רב חנינא ורב אושעיא בוראים עגל כל ערב שבת הוא משום שהיו עניים ולא היה להם בשר לצורך עונג שבת, שאם לא כן קשה הרי אין ראוי ליהנות ממעשה ניסים ואם כן היאך נהנו ר"ח ור"א מאותו 'עגלא תילתא', אלא שכיוון שעשו כן לצורך מצוה של עונג שבת – באופן כזה מותר ליהנות ממעשה הנס.

יצירה אין חל עליה דין אבר מן החי – ולכאורה גם שאר דיני מאכלות אסורות של בעלי חיים (אמנם ראה ב'פתחי תשובה' יו"ד סב, ב שתמה על דברי השל"ה, שאף אם צדקו דבריו שבהמה הנוצרת על ידי העיסוק בספר יצירה אינה צריכה שחיטה מן התורה, מכל מקום צריכה שחיטה מדרבנן משום 'מראית העין', ועל כל פנים נחירה, יעו"ש).

על דרך השל"ה, כתב המלבי"ם ('התורה והמצוה', בראשית יח, ז) אודות המובא במדרש (ראה 'חסד לאברהם' אזולאי עין משפט נהר נא) שכאשר רצה אברהם אבינו לשחוט בקר לשם אכילת שלושת המלאכים שבאו לאוהליו – ברח הבקר מפניו, ולכן ברא אברהם פרה אחרת על ידי ספר יצירה. וזהו שנאמר 'ואל הבקר רץ אברהם' – היינו שרץ אחר הפרה הבורחת, ומשלא השיגה – 'וימחר לעשות אותו' – היא מיהר 'לעשות' בקר בעצמו – על ידי השימוש בספר יצירה.

ומבאר המלבי"ם שהמדרש הוצרך לכך, בכדי ליישב את הקושיא אין האכיל אברהם למלאכים בשר בחלב – אף שהוא עצמו שמר על כל דיני התורה לפני שניתנה, ומסתמא לא היה מכשיל אחרים באיסורי אכילה. לכן אמרו שהיה זה בשר שנוצר על ידי ספר יצירה,

"...כיוון שהדרך עדיין ארוכה עד לייצור המוני של אותו בשר. אזי, בעתיד הקרוב או הרחוק, היא כמובן תהיה שאלה יסודית ומשמעותית ביותר – שלא היה כמותה בדורות האחרונים – והיא תוכרע על ידי הפוסקים המובהקים והמקובלים בדורנו. נצפה אפוא למוצא פיהם ולדעת תורתם..."

ספר יצירה

"שאין לו דין בשר", וזהו שנאמר 'ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה', היינו, היות שאת בן הבקר 'עשה' – על ידי ספר יצירה, לכן היה יכול לתת לפנייהם יחד עמו גם 'חמאה וחלב', ולא היה בכך בעיה של בשר בחלב.

הרי דעת המלבי"ם מפורשת: לבשר בהמה שנוצרה באופן ניסי – על ידי ספר יצירה – 'אין דין בשר', וממילא לא חלים עליה דיני התורה האמורים אודות 'בשר'. בספר 'דרכי תשובה' להרה"ק ממנוקאטש זי"ע (יו"ד פז, כט) הביא את דברי המלבי"ם להלכה, והוסיף על כך בשם 'חידושי חשק שלמה' 'דהוא הדין חלב שנחלב מבהמה שנבראת על ידי ספר יצירה, אין לה דין חלב ומותר לבשלו עם בשר'.

סוף דבר: מכל האמור נראה ברור שבשר שנוצר שלא באופן הטבעי והרגיל, אינו מוגדר כ'בשר' בדין תורה. תוספת נופך ליסוד זה כתב הגאון הגדול רבי נתן גשטטנר זצוק"ל – שדן בספרו 'להורות נתן' (ז' או"ח יא) בבהמה שנבראה על ידי ספר יצירה אם יש בה משום 'שביתת בהמתו' לאור דברי השל"ה האמורים. ומבארם על פי מה שייסד הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע בתשובה ('שו"ת הרי"ם' יו"ד יד) ש'כל מה שאמרה תורה – צריך להיות כדרכו של אותו דבר, ולכן בשבת דכתיב 'לא תוציא' – בעינן דווקא כדרך הוצאה, וכן באכילה בעינן דווקא דרך אכילה', יסוד זה פשיטא ליה להשל"ה שדיני התורה לא נאמרו אלא ב'כדרכה', ולכן סובר ש'בהמה שנוצרה על ידי ספר יצירה שאין זו דרך יצירת בהמה, לא נאמרו בה דיני התורה, ומבהמה כזו לא דיברה התורה..."

"בשר שירד מן השמים"

אלא שכנגד היסוד האמור – העולה מדברי רבותינו אודות בשר

צינום של רבי שמעון בן חלפתא ושל אביו רבי חלפתא ואחיו רבי יוסי.

– שלא כדרך הטבע – אינו סיבה מספקת בכדי להתיר את הבשר באכילה, וגם מוצר שנוצר באופן ניסי – אם דומה בכל תכונותיו ומרכיביו למקבילו הטבעי – דינו שווה, וחלים עליו כל דיני התורה שנאמרו כלפי מקבילו.

"חִיטִּים שִׁירְדוּ בַעֲבִים"

ראיה דומה ישנה גם מדברי הגמרא (מנחות סט:): העוסקת במקור החיטים לקרבן שתי הלחם של חג השבועות. הגמרא שם דנה על מקרה פלאי מעין האמור – של חפץ שירד מן השמים: "חיטין שירדו בעבים", האם הם כשרים לשתי הלחם – בהם נאמר שיש להביאם 'ממושבותיכם', והיינו מארץ ישראל ולא מחוץ לארץ - והשאלה היא, האם חיטים שירדו מן העננים הרי הם כחיטים שהובאו מחו"ל או מארץ ישראל.

התוספות שם דנים בהסבר המקרה עליו דנה הגמרא. הם מביאים את פירושו של רש"י שמדובר על ספינה מלאה חיטים שנבלעה בעננים. התוספות דוחים את פירושו, ומפרשים ש"על ידי נס ירדו בעבים", והם מסמיכים לדוגמא את המקרה האמור של 'בשר שירד מן השמים' לצורך הצלתו של ר"ש בן חלפתא.

כאשר נלך עם ההנחה הראשונית שמוצר שבא לעולם באופן ניסי – אף אם דומה במרכיביו ובתכונותיו למוצר הטבעי המקביל – איננו מוגדר דינית כמוהו - יש לתמוה על שאלת הגמרא לגבי 'חיטים שירדו בעבים' – לפי פירושם של התוספות: אם מדובר בחיטים ניסיים, הרי שעד שאנו דנים על מקורם של החיטים – אם נחשבים כבאים מארץ ישראל או מחוץ לארץ, יש לפוסלם לשתי הלחם משום שהם אינם 'חיטים', אלא מוצר ניסי שרק דומה לחיטים! יתירה מזו, בגמרא שם מבואר שלמנחות חיטים אלו כשרים בוודאי, והשאלה היא רק באשר לשתי הלחם שם נאמר דין 'ממושבותיכם'. והרי סוף סוף, גם למנחות אנו צריכים 'חיטים', ואלו, שנוצרו באופן ניסי, אינם חיטים!

ועל כרחינו אנו מבינים שוב, כי בוודאי גם חיטים ניסיים מוגדרים כ'חיטים' בדיני התורה, כמו גם בדוגמא המקבילה של בשר ניסי – שהינו 'בשר' לכל דבר ועניין.

אלא שהדבר משאיר בתמיהה את דברי רבותינו האמורים אודות בהמה שנוצרה מתוך עיסוק בספר יצירה – דברי השלה"ק שאין בה איסור איבר מן החי, ודברי המלבי"ם שמותר לאכול את הבשר הזה בחלב, כיון ש'אין לו דין בשר', ולפי המוכח מדברי הגמרא אודות 'בשר שירד מן השמים' ואודות 'חיטים שירדו בעבים' – הרי גם בשר שנוצר באופן ניסי – דין בעל לו ככל בשר רגיל.

הגר"נ גשטטנר (שם) עומד על קושיא זו ומתרצה באופן נפלא. זאת על פי דבריו האמורים בביאור דברי השל"ה – שיסודם משום שדיני התורה לא נאמרו אלא ב'כדרכה', ולכן בהמה שנוצרה על ידי ספר יצירה שאין זו דרך יצירת בהמה, לא נאמרו בה דיני התורה, ומבהמה כזו לא דיברה התורה. לפי זה יש לחלק ולומר, שכל זה הוא רק בבהמה שנוצרה בדרך נס על ידי מעשה בני אדם – שכיוונו וצירפו את שמות הקודש של ספר יצירה, שאז אין זו יצירה כדרך העולם וממילא לא חלים עליה דיני התורה –

אולם במקרה של דבר שנוצר בלי התערבות יד אדם – אף אם

בשר מלאכותי באמצע התהליך המעבדתי.

באופן ניסי – כמו במקרים של 'בשר שירד מן השמים' ושל 'חיטים שירדו בעבים' – מכך שאנו רואים ששייך נס שכזה, הרי גם זה נחשב לסוג של 'כדרכה'. אכן, לא דרך הטבע, אולם בסדר הניסים שישנו גם כן בעולם. ממילא, גם בשר וחיטים אלו מוגדרים כמקביליהם הטבעיים, וחלים עליהם דיני התורה ככל הבשרים והחיטים.

בשר מעבדה - ה'תא' המקורי בטל ברוב, או שמא כל ה'תאים' נגורים אחריו?

ומן הדיונים המרתקים אודות הגדרתו ההלכתית של בשר שנוצר דרך נס – כזה ש'ירד מן השמים', וכזה שקדושי עליון יצרוהו עלי אדמות בשימוש בספר יצירה – נחזור למקרה בו פתחנו: הבשר שאף הוא נוצר באופן לא טבעי אולם, להבדיל, באופן מדעי, על צלחת תרבית מעבדתית.

דינו של הבשר המלאכותי תלוי לכאורה באותה שאלה יסודית – האם בשר שנוצר באופן בלתי רגיל מוגדר כ'בשר' בדיני התורה, ויש רק לברר לאיזה משני המקרים האמורים הוא דומה: האם לבשר שירד מן השמים, שמוגדר, כפי שראינו, כבשר רגיל, וממילא כל דיני מאכלות אסורות חלים עליו – על אף יצירתו באופן לא טבעי – או שמא לבשר בהמה שנוצרה על ידי העיסוק בספר יצירה, ש'אין לו דין בשר כלל', ודיני מאכלות אסורות אין נוהגים בו כלל.

אמנם, בוודאי יש לחלק בין בשר שנוצר שלא בדרך הטבע כלל, 'שלא מעלמא הדין', לבין זה שתהליך יצירתו מושתת על תהליכים טבעיים הקיימים בבריאה. מלבד זאת ישנו חילוק יסודי נוסף בין בשר המעבדה לבין הבשרים הניסיים לשני מיניהם:

מדלועים ואבטיחים - לאיילים וצבאים!

לנוכח ההמצאה החדשה והמופלאה של הפקת בשר שלא מבעל חיים, מעניין כי כבר לפני שנות דור העיד על עצמו אחד התנאים כי ביכולתו לעשות דבר מעין זה, ואף יתירה מכך. כך מובא בירושלמי (סנהדרין ז, זה, משמו של רבי יהושע בן חנניה שאמר: "יכיל אנא נסיב קריין ואבטיחין ועביד לון איילין טבין והדינון עבדין איילין וטבין" - יכול אני לקחת דלועין ואבטיחין ולעשות מהן איילים וצבאים שהם יולידו איילים וצבאים כמותם!

דבר כזה לא הצליחו עדיין החוקרים לעשות – להפוך צומח לחי! אין אנו יודעים מה היו דרכיו של ר"י בן חנניה בהם היה יכול לעשות זאת, אפשר אמנם להניח שמדובר על פעולות שמימיות עילאיות, אולי על ידי השימוש בספר יצירה.

יש להקדים תחילה בהבנת דרך ייצורו של בשר המעבדה: כידוע, יסודו של כל בעל חיים הוא ה'תאים' מהם מורכב הגוף על כל אבריו. כל 'תא' הינו יחידת חיים בגודל מיקרוסקופי הכולל בתוכו את כל מאפייני הבעל חיים, האדם והבהמה, וכל אבר מורכב מתאים רבים כאלו עד אין מספר. מדרכם של התאים שבאופנים מסוימים הם מכפילים את עצמם, כאשר מתא אחד נוצרים שני תאים חדשים, מה שבעצם יוצר גדילה בכמות של אותו תא בודד.

ובכן, אותם מדענים הולנדיים הוציאו מתוך חתיכת בשר (רקמת שריר) של צוואר פרה – תא בודד (לשם דיוק, מדובר בתא מסוים הנקרא 'תא גזע' שהינו תא כללי לעומת תאים אחרים שמשמשים לחלקים מסוימים בגוף). ובתנאי מעבדה - בדרך מורכבת שאין כאן המקום להאריך בה – 'גידלו' את התא הזה לכדי 'רקמת שריר' שלמה, תוך כדי הכפלת התא, והפיכתם למקשה אחת שבסופו 'צא העגל הזה' – חתיכה ראויה לייצור קציצת בשר שלמה! ועתה לצדדים ההלכתיים: לכאורה ה'תא' המקורי, שהופק מבעל חיים, אין מקום להסתפק עליו, ודינו כ'בשר' לכל דבר. אם הוצא מבעל חיים טמא – הוא אסור באכילה, וכך אם מקורו בבעל חיים טהור - אולם נלקח ממנו בעודו חי – יהיה עליו איסור 'בשר מן החי', וכן אם נלקח מבהמה שלא נשחטה כדין – שאז יהיה על ה'תא' הזה איסור 'אינו זבוח'. כאשר יהיה כשר כדת וכדין – יהיה אסור לאוכלו עם חלב ככל בשר רגיל.

כל זה כאשר 'תא' זה נשאר בודד לעצמו, אולם כאשר התפתחו הימנו המון תאים, הוא בטל ומבוטל ברוב התאים האחרים, שהרי אינו אלא מיעוטא דמיעוטא ביחס לשאר התאים, וכעת אנו מבקשים לדון על הבשר המלאכותי על פי רוב התאים המרכיבים אותו - שלא גדלו בגוף בעל החיים, אלא התפתחו בחוץ. על צלחת התרבית המעבדתית – כמו מקרי הבשר שנוצרו בדרך נס.

אולם באמת נראה כי גם אם נניח שבשר ניסי אין דין 'בשר' לו, יש לחלק ולומר שמקרה זה שונה. שהרי יסודו של בשר זה הינו מ'תא' של בשר בהמה טבעי, אם כן, אף שהכפלתו הוא על ידי אותם תאים שהתפתחו בצורה לא רגילה, הרי תאים אלו הם תולדה ישירה של אותו תא שכאמור הינו בשר ככל בשר אחר, וממילא סברא גדולה היא לקבוע שדין כל חתיכת הבשר כדין התא המקורי הימנו נוצר. יש אמנם לציין צד הפוך, לפיו, כל הבשר – כולל אותו תא מקורי – לא ייחשב כ'בשר' רגיל, ואף בלי דין 'ביטול', זאת על פי סברא הלכתית שקיימת לגבי נידונים אחרים (כמו דין ה'ג'לטין'), לפיו באופן ש'פנים חדשות באו לכאן' – צורת המוצר המקורי השתנה לגמרי בהרכבתו היסודית, אין דנים אותו כפי דינו הראשון, ולכן גם אותו תא ראשוני שנלקח מן הבהמה, כיוון ששינה לגמרי את צורת הרכבתו, בטל ממנו שם 'בשר', ועתה נדון גם אותו כבשר לא טבעי. בפועל, כשם שנידוני הבשר הניסי – מחמת מציאותם הבלתי שכיחה - הם 'להגדיל תורה ולהאדירה' ולכן אין בהם הכרעה הלכתית ברורה, גם שאלת בשר המעבדה אינה נדרשת כעת להלכה ולמעשה – כיוון שהדרך עדיין ארוכה עד לייצור המוני של אותו בשר. אזי, בעתיד הקרוב או הרחוק, היא כמובן תהיה שאלה יסודית ומשמעותית ביותר – שלא היה כמותה בדורות האחרונים – והיא תוכרע על ידי הפוסקים המובהקים והמקובלים בדורנו. נצפה אפוא למוצא פיהם ולדעת תורתם.

להתענג בתענוגים

שביבי חיזוק ואמונה
באספקלריה
אקטואלית

יוסף מאיר האס

**המכין מצעדי גבר: פרופסור בכיר מגיע
לבקר את בנו בדוכן מכירות וזוכה להציל
חיים ברגעים קריטיים**

י"א בתשרי תש"פ, שעת אחר הצהריים.

בעיצומה של תפילת מנחה, בבית הכנסת 'משכן באב"ד' בשכונת 'גבעת שאול' בירושלים, מחיצת הזכוכית שבין עזרת הגברים לעזרת הנשים מתנתקת ממקומה ומתנפצת אל הקרקע ברעש מחריש אוזניים. אל הקרקע אמרנו אבל לא בדיוק... באותה עת, ניצב מתחת המחיצה הרה"ג ר' הלל קופרמן שליט"א, מנהל הגמ"ח המפורסם בישיבת 'מיר' בירושלים.

הוא עמד במסלול נחיתת המחיצה והיא נפלה היישר על ראשו, מתנפצת על קודקודו. בחישוב משקל הזכוכית עם הדף הנפילה, מדובר בנפילת למעלה מ-300 ק"ג על ראשו של ר' הלל, שנפצע אנושות במקום. כמה חוליות בעמוד השדרה נפרצו, כמה דסקיות נשברו, והחמור ביותר - ראשו ספג חבטה עזה ופוצעת לעומק כמה סנטימטרים, עד שהמוח עצמו נחשף לאוויר, פשוט כמשמעו!

ר' הלל קרס תחתיו, מעולף למחצה. הכול חשו למקום, אולם פכרו ידיים בייאוש. מי הוא זה ואיזה הוא שיהין להתקרב לאדם שמוחו שותת דם, הרי אין לדעת איך לטפל בו כיאות, אם אפשר להצילו וכיצד בכלל.

בהשגחה פרטית מופלאה, בתוך פחות מחצי דקה - הופיע במקום פרופסור מומחה, המומחה הגדול בארץ לפגיעות ראש. הלה כלל לא התבלבל, הן זהו מקצועו. הוא נחרד מהמראה אולם מיד התעשת, השיג את פיסת הבד הדרושה והחל מקבע את הראש בצורה הכי נכונה בעולם, ולאחר הפיניו לבית החולים התברר כי זה מה שהציל את חייו של ר' הלל, הטיפול המהיר במקום הביא לכך שנפשו הייתה לו לשלל.

בדיעבד התברר, כי מומחה זה כלל אינו גר בסביבה, הוא נקלע לשם לגמרי 'במקרה'. הן הימים ימי ערב סוכות, בנו של הפרופסור המומחה ניצב מחוץ לבית הכנסת בדוכן למכירת ארבעת המינים, והפרופסור הגיע מהבית כדי להעניק לבנו היקר ארוחה חמה. מתברר, שבזאת עולם הוביל לכך שהאם תחליט לשלוח לבנה ארוחה חמה בדיוק ברגע הזה, כדי שבעלה - הפרופסור המומחה בארץ לפגיעות ראש - יהיה זמין תוך פחות מחצי דקה לצד ראשו הפצוע של ר' הלל!

אולם מה שמפעים יותר מכול, הוא מה שסיפר ר' הלל בעצמו: "באותם רגעים קשים, כאשר חשתי את החבטה וצנחתי ארצה, הרגשתי שנפצעתי אנושות, הבנתי את המשמעות ואת העובדה שחיי בסכנה מיידית. התחלתי לומר 'ידידי', ובד בבד התפללתי לבזר עולם שיצילני. הרגשתי שהכרתי מתערפלת, הבנתי שלא נותרו לי עוד הרבה דקות חיים. הוספתי להתפלל להינצל, אולם הרגשתי כי הכרתי הולכת ומיטשטשת, ועוד רגע חיי אובדים ממני לנצח..."

ממשיך ר' הלל ומספר: "באותם רגעים נזכרתי במה שכתב ה'מסילת ישרים' (סוף פרק ה') כי העוסק בחסד - אף מידת הדין מסכימה שיש לנהוג עמו בחסד וברחמים. ואז פשוט צווחתי באלם קול, כשהכרתי הולכת ונעלמת, בשארית כוחותיי אני צווח בלי להוציא הגה מהפה: 'אבא שבשמים, גם אם אין לי זכויות - והלא כל חיי אני עוסק בגמילות חסד בגמ"ח שבישיבת מיר, ואף מידת הדין צריכה להסכים לנהוג עמי בחסד וברחמים!' - כך הוספתי ואמרתי שוב ושוב..."

"ולפתע", אומר ר' הלל, "הבחנתי באיש שגוחן מעליי, שבאותה עת כלל לא ידעתי כי הוא המומחה הגדול בארץ לפגיעות ראש. שמעתי אותו אומר: 'אני נלחם על חייך, מתאמץ לחבוש אותך בצורה הטובה ביותר, תחזיק מעמד ותחיה!'... המשפט הזה שנאמר בדיוק כשהייתי בעיצומה של הזכרת זכויות הגמ"ח שלי, נתן לי כוח לשרוד עד ההרדמה, שלאחריה התעוררתי חי וקיים!"

הדת ומחזיקיה. למרות שעקבו אחריו, הזהירוהו ואף אסרוהו, לא פחד ולא חת, חזק ועודד, והכניס אלפי תינוקות בבריתו של אברהם אבינו ע"ה.

פעם ילדה אחת מנשות ראשי הקומוניסטים בן, וכשבעלה נסע למרחקים קראה לרבי למול את בנה. גדולה הייתה הסכנה, שאם ייודע הדבר לאבי הבן, יסגירוהו לשלטונות. הרבנית ביקשה למונעו, אך הרבי ביקש מהחסידי רבי מנדל פוטרפוס, מפעילי ליובאוויטש באזור, שיתלוה עמו. הרבנית החביאה את אומל המילה, והרבי הלך בלעדיו. לקח סכין אחרת, ומל בה בהתלהבות ודבקות עצומים.

ולפתע החל התינוק לפרכס ואיבד הכרתו, אימו איבדה עשתונותיה, וצרחת שכאשר בעלה ישוב הוא יירה בהם למוות. רבי מנדל היה נבוך ואובד עצות. האם התעלפה, ואילו הרבי שרוי היה בדבקות עילאית. נשא עיניו למרום, וקרא "ואומר לך בדמיון חיי! נאר שטארבן זאלסטו נישט - רק שלא תמות..." ולנגד עיניהם המשתאות ניכרו בתינוק אותות חיים, ובשעה קלה שב לאיתנו כאילו לא היה שרוי בסכנת חיים!

תמה רבי מנדל: "כיצד נוטלים אתם עליכם אחריות כבדה זו, לערוך ברית בתנאים כאלו?" והרבי ענה: "כשאמרתי אליהו מלאך הברית עמוד על ימיני לסמכני ראיתיו לימיני!"...

"הגש"פ - באהלי צדיקים" (עמ' 311)

גאות ובין רגע תחזיר טבלה של אבן, להיות מעשיו חרותים על אבן..."

"רבותינו מאורי הגולה"

אמרי דרוש

ובמלאות ימי טהרה וגו' תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה אור תור לחטאת וגו', זאת תורת היולדת לזכר או לנקבה, ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים וגו' (יב, ו-ח).

יש להקשות מדוע הפסוק של "זאת תורת היולדת" שבא לסיים ולכלול את תורת היולדת, לא נאמר אחר כל פרשת דיני היולדת, ומפני מה נכתב דווקא בין קרבן יולדת עשירה שהוא כבש לעולה ובן יונה או תור לחטאת, לבין קרבן יולדת ענייה שהוא שתי תורים או שני בני יונה לחטאת, ולכאורה מן הדין היה שייכתב אחר קרבן יולדת ענייה שהוא סוף פרשת יולדת. ויש לתרץ בהקדם מה שדרשו חז"ל (מנחות דף קי, א) (א) "מאי דכתיב זאת תורת החטאת (ויקרא ו, יח), וזאת תורת האשם (שם, ז, א), כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם", ואמרו בגמ' מגילה (דף לא, ב) בזמן שאין בית המקדש קיים וכו', כבר תיקנתי להם סדר קרבנות, כל זמן שקוראין בהן מעלה אני עליהן כאילו מקריבין לפני קרבן ומוחל אני על כל עונותיהם.

והנה יש לדון בזמן הזה, באדם שנולד לו בן או בת ורוצה לעסוק בתורת היולדת, באיזו פרשה יקרא, ולפום ריהטא היה נראה לומר דעשיר ילמד תורת קרבן עשיר, ואילו העני ילמד תורת קרבן עני. אולם היותר נראה שאף עני ילמד תורת קרבן עשיר, שהרי כל פטורו של העני מלהביא קרבן עשיר הוא משום שלא מצאה ידו, וזה הרי לא שייך כשלומד תורת הקרבנות, ושם כולם שווין אצל עשירות, ולכן כלפי תורת הקרבנות צריך הוא ללמוד פרשת קרבן עשיר.

ולפי זה מיושב היטב מה טעם נכתב הפסוק של "זאת תורת היולדת" לאחר פרשת קרבן עשיר, שהרי כאשר באים ללמוד הפרשה של הקרבן ולקיים ע"י כך "זאת תורת היולדת", הרי בזה כולם עומדים בתורת קרבן עשיר.

"משלחן רבי אליהו ברוך" (להגאון רבי אליהו ברוך פינקל זצ"ל)

אמירה נעימה.

"כשאמרתי אליהו מלאך הברית עמוד על ימיני לסמכני ראיתיו לימיני!"...

וביום השמיני ימול בשר ערלתו (יב, ג).

עשרות שנים פעל הרה"ק רבי חיים זאנוויל מריבניץ זצ"ל תחת אימי משטר העריצות הקומוניסטי שרדף עד חורמה את

אמרי פלל

**לוקחים ציפורים המכירים באנשים
אם הם צרי עין**

ולקח למיטהו שתי ציפורים חיות טהורות (יד, ד).

אפשר לומר מפני שנגעים באים על חטא של צרות עין (ערכין טז, א), לכן טהרתו היא על ידי ציפורים טהורות. כי אמרינו בסוטה (לח, ב) אפילו עופות מכירין בצרי עין, שנאמר כִּי חָנָם מִזֶּרֶה הָרָשָׁת בְּעֵינָיָהּ כָּל בְּעַל כָּנָף (משלי א, יז), מפרש רש"י בגמרא, דרכם של ציידים לזרות חטים ושעורים ברשתם כדי שיבואו העופות לאכול, ואילו צרי העין חנם מאבדים מזונות, שזורים ברשתם בעיני כל בעל כנף, שאף הן מכירין בהן ואין נהנים ממזונותיהן, ע"כ.

וכן מצינו שדירתן של עופות טהורין עם צדיקים (סנהדרין קח, ב), לכן אם חוזרים בתשובה על צרות עין, הציפורים מבחינים בכך והן חוזרים ונהנין ממזונותיו של החוזר בתשובה ואפשר לצוד אותן. ואסמכתא לזה מצינו במדרש ויקרא רבה פרשה ט"ז אות ז': צפור דרור - שאוכל מפתו ושותה מימיו מכפרין עליו.

"אמרי שמא"י" - בפרשתנו

זופרא דזופרא

טבלת האבן אשר בו הנגע

את האבנים אשר בהן הנגע וגו' (יד, מ).

מעשה ובא עשיר אחד לפני הרה"ק רבי יהושע מאוסטרובא זי"ע בעמח"ס 'תולדות אדם', והיה מתפאר בנדיבותו שתרם ארבע מאות רובל לבית הכנסת בעירו, ואף התקינו לכבודו טבלה של אבן בקיר בית הכנסת.

שאלו הרה"ק בפליאה מה ערכה של טבלה זו ולשם מה היא נחוצה, וענה העשיר ביהירות "שהיו מעשיי למזכרת לעיני כל הקהל".

נענה רבנו ואמר: בא וראה כמה קשה כוחה של גאות, תורה שלמה ניתנה לנו כדי להסיר לב האבן ולתת לב בשר, ובאה

לעזר אהבת דודים

על מנהג אמירת שיר השירים בערב שבת

ר' נתן הקב"ה בכבוד גדולתו אמרה שנאמר שיר השירים אשר לשלמה למלך שהשלים שלו, רבן גמליאל אומר מלאכי השרת אמרוהו שיר השירים שיר שאמרוהו שרים של מעלה. ר' יוחנן אמר בסיני נאמרה שנאמר ישקני מנשיקות פיהו. רבי מאיר אומר באהל מועד נאמרה ומייתי לה מן הדא קרייא עורי צפון ובואי תימן עורי צפון זו העולה הנשחטת בצפון ובואי תימן אלו שלמים שנשחטין בדרום, הפיחי גני זה אהל מועד יזלו בשמינו זה קטרת הסמים יבא דודי לגנו זה השכינה ויאכל פרי מגדיו אלו הקרבנות. רבנין אמרין בבית עולמים ומייתין לה רבנין אף אינון מהאי קרא...

מה כלול בשיר השירים

הזוהר הקדוש מפליג על מעלת שיר השירים, מה כלול במגלה זו ועל מעלת היום בו נאמר שיר השירים. וכך הלשון בזוה"ק (חלק ב דף קמג):
יומא דאתגלי שירתא דא, ההוא יומא נחתת שכינתא לארעא, דכתיב (מלכים-א ח, יא) ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת וגו',

"...שיר השירים עלה במעלה על כל השירים, אפילו השירה ששר משה רבנו עליו השלום לא הייתה עולה כמו שיר השירים אשר לשלמה. ובעבור זה ראיתי בצפת תוב"ב כמה חסידים מקובלים נהגו לאמרו בכל ערב שבת קודם קבלת שבת וקורין כל השיר השירים בניגון ובנעימה קדושה..."

מאי טעמא, בגין כי מלא כבוד יהו"ה את בית יהו"ה, בההוא יומא ממש אתגליאת תושבחתא דא, ואמרה שלמה ברוח קדשא. תרגום: ביום שנגלה בו שירה זו (-שיר השירים) ביום ההוא ירדה השכינה לארץ, שכתוב ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת וגו', והטעם הוא משום כי מלא כבוד ה' את בית ה'. ביום ההוא ממש נגלה שבח זה של שיר השירים ואמרה שלמה ברוח הקודש. תושבחתא דשירתא דא, איהי כללא דכל אורייתא, כללא דכל עובדא דבראשית, כללא דרזא דאבהו, כללא דגלותא דמצרים, וכד נפקו ישראל ממצרים, ותושבחתא דימא, כללא דעשר אמיר, וקיומא דהר סיני, וכד אזלו ישראל במדברא, עד דעאלו לארעא, ואתבני בי מקדשא, כללא דעטורא דשמא קדישא עלאה, ברחימו ובחדווה, כללא דגלותהון דישאל ביני עממיא, ופורקנא דלהון, כללא דתחיית המתים, עד יומא דאיהי שבת ליהו"ה, מאי דהוה, ומאי דהוה, ומאי דזמין למהוי לבתר ביומא שביעאה כד יהא שבת ליהו"ה, כלא איהו בשיר השירים.

אלעזר בן עזריה עבד לה מתלא (-משל) לאחד שהולך סאה של חטים אצל הנחתום א"ל הוצא לי ממנה קמח סלת הוצא לי ממנה קלוסקיא קמח וסלת א' כך כל חכמתא דשלמה לא סולת אלא שיר השירים לישראל שיר השירים המשובח שבשירים המעולה שבשירים המסולסל שבשירים נאמר שירים ונשבח למי שעשאנו שירים בעולם היך מה דאת אמר (עמוס ח, ג) והילילו שירות, היכל שבחות דהיכלא. דבר אחר, שיר השירים המשובח שבשירים המעולה שבשירים המסולסל שבשירים נאמר שירים למי שעשאנו שירים לעולם, היך מה דאת אמר (דברים לב, יב) ה' בדד ינחנו.

ובהמשך המדרש: ר' לוי אמר כנגד שנות אבות ועשרת הדברות נאמרה מנין שיר שיר תק"י ואי תימר דאית בהון יתיר צא מהן שני רעבון שאין עולין מן המניין. [היינו שהגימטריה של תיבת שיר, היינו השיר המעולה – שיר השירים היא 510, וחיי שנות האבות הם 147+180+175 ובסך הכל 502, וכשמוסיפים את עשרת הדברות מקבלים 512, ומזה יש להוריד שנתיים של רעב שאינם בכלל חיים ומקבלים 510. (יש ממפרשי המדרש שפירשו שנה אחת רעב אצל אברהם ושנה אחת אצל יצחק, ויש שפירשו

שנתיים אצל יעקב שהיה רעב בטרם ירד למצרים) הרי המעלה של שיר השירים שהיא כנגד שלושת האבות ועשרת הדברות] ועוד שם במדרש: דבר אחר ר' יודן ור' לוי בשם ר' יוחנן כל מקום שנאמר במגילה זו במלך שלמה במלך שלמה הכתוב מדבר, במלך סתם בהקב"ה הכתוב מדבר. ורבנין אמרין כל מקום שנאמר במלך שלמה - במלך השלום שלו הכתוב מדבר, במלך סתם כנסת ישראל הכתוב מדבר. רש"י בתחילת שיר השירים הביא בתמצית את דברי המדרש (בחלק הראשון) והוא מבאר על פי זה מדוע לא נכתב שלמה בן דוד כמו במשלי וקהלת.

ועוד במדרש רבה (פרשה א, יב) דברים נשגבים על היכן ומי אמר את פסוקי שיר השירים. ישקני מנשיקות פיהו. היכן נאמרה ר' חנינא בר פפא אמר בים נאמרה היך מה דאת אמר לסוסתי ברכבי פרעה. ר' יודא ברבי סימון אמר בסיני נאמרה שנא' שיר השירים שיר שאמרו אותו השירים השוררים שנאמר (תהלים סח, כו) קדמו שרים אחר נוגנים. תני משום

בתקופה זו שימי השישי ארוכים וכניסת השבת מאוחרת, הרבה יהודים יראים ושלמים באים לבית הכנסת לפני התפילה ואומרים מתון מתון את שיר השירים כהכנה לשבת מלכתא. והנה בעוד שבתקופת החורף פעמים שאין פנאי לומר שיר השירים בנחת, הרי בתקופה זו רבים מקדימים לבית הכנסת ומקבלים את השבת באמירת שיר השירים במתון.

במאמר שלפנינו נעסוק במנהג זה. תחילה נביא מדברי חז"ל על המעלה המיוחדת של השירים, וכן על הקשר המיוחד של שיר השירים לשבת ולערב שבת. נכתוב על מקור המנהג לומר שיר השירים בשבת ובערב שבת, ונביא כמה וכמה טעמים ורמזים לכך, לצד סגולות שנאמרו בדבר. גם נפרט כמה מנהגים לאמירת שיר השירים: לפני מנחה, לאחר מנחה לפני קבלת שבת, בבין השמשות, ולפני קידוש. נכתוב גם על סדר אמירתו ועל מנהגי צדיקים באמירת שיר השירים.

מנהג אמירת שיר השירים בערב שבת נהוג בהרבה מקהילות ישראל לעדותיו ושבתיו. כך בקהילות האשכנזים ובמיוחד באלו ההולכים בדרכי הקבלה והחסידות, לצד קהילות הספרדים ועדות המזרח, ואף בקהילות התימנים נוהגין כך.

יש קהילות שבהם נהוג שכל אחד ואחד כשמקדים ובא לבית הכנסת לפני תפלת מנחה אומר את שיר השירים לעצמו, יש שכל הקהל אומרים אותו ביחד, ויש שאומרים אותו כולם כאחד בנעימה קדושה, ויש שאחד מהציבור קורא בקול, ויש אף שאומרים אחריו קדיש. לצד זה, ישנם בתי כנסת שהנהיגו שהילדים – תשב"ר, קוראים את שיר השירים בקול ובניגון מיוחד.

לפני שנעסוק בהרחבה בביור המנהג הזה, מקורותיו ותולדותיו, נביא מדברי חז"ל על גודל מעלת שיר השירים שכן חז"ל הפליגו מאד בדבר, ונעתיק את לשון קודשם של חז"ל. ונביא כמה מאמרים הנצרכים גם להבין את הקשר בין שיר השירים לשבת מלכתא.

המשנה במסכת ידים (פרק ג) עוסקת בתקנת חז"ל שכתבי הקודש מטמאין את הידיים, ושם: אמר רבי עקיבא, חס ושלום, לא נחלק אדם מישראל על שיר השירים שלא תטמא את הידיים, שאין כל העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל, שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים.

ובמדרש שיר השירים רבה (פרשה א, יא) יש הרחבה בעניין. תנינן אמר ר' עקיבא חס ושלום לא נחלק אדם אחד מישראל על שיר השירים שלא תטמא את הידיים שאין כל העולם כולו כדאי כיום שניתנה בו שיר השירים למה שכל הכתובים קודש וזה קודש קדשים ועל מה נחלקו על קהלת אמר ר"י בר ר' יהושע בן חמיו של רבי עקיבא כדברי בן עזאי כך נחלקו וכך גמרו. ר'

המעלה והקשר - דברי חז"ל על המעלה המיוחדת של השירים, וכן על הקשר המיוחד של שיר השירים לשבת ולערב שבת.

המקור והטעם - מקור המנהג לומר שיר השירים בשבת ובערב שבת, וטעמים ורמזים לכך, לצד סגולות שנאמרו בדבר.

תפילה לאחר אמירת שיר השירים - האם התערבבה מילה?

מקאלאשיץ (דברי חנה השלם, חלק א, בהנהגות) מובא שהוא אמר שאולי הדבר השתרבב בטעות (!). בתחילת התפילה נאמר: בזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות אותיותיו ובזכות נקודותיו וכוונות טעמיו. וכך הכוונה גם כאן בכל 'תנאי', תיבת תנאיו הייתה כתובה בראשי תיבות – תנא"ו, והכוונה היינו כמו שנאמר לעיל ת'בותיו נ'קודותיו א'ותיותיו ו'טעמיו, והאות י' השתרבבה בטעות סופר במקום גרשיים כסימן לראשי תיבות, ונכתב: תנאיו.

ההסבר הנאה הזה מובא בכמה וכמה ספרים משמו של רבי חנה הלברשטאם מקאלאשיץ. וכפי הנראה מחמת כך שלא נמצא ביאור אחר לתיבות תנאיו, הוא התקבל. והנה טרחתי ובדקתי בכמה וכמה מהדורות קדומות של הספר 'תקוני שבת', ובכולם נכתב להדיא 'תנאיו', גם בחלק מהמהדורות העתיקות התפילה נדפסה באותיות מנוקדות, ושם התיבה מנוקדת: תְּנַאִיו (בלא ראשי תיבות). בנוסף, בדקתי גם במהדורה הראשונה של הספר שהדפיס רבי יהודה הכהן בקראקא בשנת שע"ב ואף שם נכתב להדיא 'תנאי' בלא ראשי תיבות.

נציין, שתוך שנים אחדות מהמהדורה הראשונה נדפס הספר הזה בכמה וכמה מקומות, ובחלק מהמהדורות נכתב שהם תיקנו טעויות שנפלו במהדורות קודמות, אך כאמור לא שינו את תיבת 'תנאי'. אמנם שמא ייתכן לומר שהטעות נפלה כבר במהדורה הראשונה, היינו בין העתקה מכתב היד להדפסת הספר, וטעות זו הועתקה ממהדורה למהדורה עד היום.

ואולי למי מבין הקוראים הנכבדים יש הסבר אחר, לביאור תיבה זו, בתפילה שמופיעה בכל הסיפורים של כל עדות וקהילות ישראל.

בספר 'תקוני שבת', נזכר לראשונה המנהג לומר שיר השירים בשבת ובערב שבת, כמובא בגוף המאמר.

בספר זה גם נדפס לראשונה התפילה לומר לאחר אמירת שיר השירים. תפילה זו נדפסת כיום בכל הסיפורים המצויים, בכל עדות וקהילות. ונציין שלא ידוע מי חיבר את התפילה.

לפני נוסח התפילה, נכתב: ולעלות לרצון יאמר תפילה זו אחר שיר השירים בכוונה וברעותא דלבא, ואשרי חלקו כי תפילה זו היא פתח פתוח להרבה פתחים למי שיש לו מוח בקדקדו. התפילה פותחת:

רבונו כל העולמים יהי רצון מלפניך ה' א-להי וא-להי אבותי שבזכות שיר השירים אשר קריתי ולמדתי שהוא קדש קדשים בזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות אותיותיו ובזכות נקודותיו ובזכות טעמיו ובזכות שמותיו וצרופיו ורמזיו וסודותיו הקדושים והטהורים הנוראים היוצאים ממנו שתהא שעה זו שעת רחמים שעת הקשבה שעת האזנה, ונקראך ותעננו נעתי לך והעתר לנו, שיהיה עולה לפניך קריאת ולימוד שיר השירים כאילו השגנו כל הסודות הנפלאות והנוראות אשר הם חתומים בו בכל תנאיו...

ובסיומה: ותשלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו ומעפר תקימנו ומאשפות דלותנו תרוממנו ותשיב שכינתך לעיר קדשך במהרה בימינו, אמן.

והנה יש להבין את ביאור המלים 'אשר הם חתומים בו בכל תנאיו', מה משמעות של המלה 'תנאי'. היינו איזה סודות ונפלאות חתומים ב'כל תנאי' ומה הם התנאים. והדבר צריך ביאור גם על דרך הפשט.

בספר 'דברי חנה' להרה"ק רבי חנה הלברשטאם

מנהג מקובלי צפת

שורש מנהג אמירת שיר השירים בשבת הוא על דרך הקבלה. אמנם בכתבי האר"י לא נזכר הדבר. המנהג הזה נזכר אצל מקובלי צפת בתקופת תור הזהב של העיר, אך ללא אזכור מפורש של האר"י.

וכך מובא: שיר השירים עלה במעלה על כל השירים, אפילו השירה ששר משה רבנו עליו השלום לא הייתה עולה כמו שיר השירים אשר לשלמה. ובעבור זה ראיתי בצפת תוב"ב כמה חסידים מקובלים נהגו לאמרו בכל ערב שבת קודם קבלת שבת וקורין כל השיר השירים בניגון ובנעימה קדושה (הנהגות האר"י ומקובלי צפת).

המקובל רבי אברהם גאלנטי (עלה מאיטליה לצפת וידוע שהוא הקים את הבניין מעל ציון הרשב"י במירון) כתב: יש נוהגין להקבלת שבת אחר מנחה מלוכשים בבגדי שבת קורין שיר השירים ואחר כך הפיוט של קבלת שבת בואי כלה. ואכן בכמה וכמה מקורות מובא המנהג הזה בשם חכמי ומקובלי העיר צפת.

[ראיתי מי שכתב כעין ראיה לכך: כמה וחכמי מחכמי צפת בתקופה ההיא כתבו פירוש על מגילת שיר השירים, מה שמוכיח שעסקו אז הרבה במגילת שיר השירים, מה שהביא לאמירת שיר השירים בערב שבת, והוא פירט את הפירושים שנתחברו: 'אילת אהבים' לרבי שלמה אלקבץ, 'מגדל דוד' לרדב"ן, פירוש שיר השירים לרבי אלישע גאליקו, 'שושנת העמקים' לאלשיך, 'שער החשק' לרבי יוחנן אלימנו, ו'שר שלום' רבי שמואל אריפול.

והנה, החכמים האלו חיברו פירושים לספרים נוספים מהנ"ך, ואולי אין מכך הוכחה לעיסוק דווקא בשיר השירים. כך רבי שלמה אלקבץ חיבר פירוש גם על מגילת אסתר ומגילת רות, רבי אלישע גאליקו חיבר פירוש גם על מגילת קהלת, וכידוע האלישך חיבר פירוש על התורה ועל רוב ספרי הנ"ך, רבי שמואל אריפול חיבר פירוש גם על מזמורי התהלים, ואילו רבי יוחנן אלימנו חי בתקופה מוקדמת יותר ולא התגורר בארץ ישראל].

תרגום: השבח של שירה זו הוא כלל כל התורה, כלל מעשה בראשית, כלל סוד האבות, כלל גלות מצרים ויציאת ישראל ממצרים ושל שירת הים, כלל של עשרת הדברות ומעמד הר סיני, כלל הליכת ישראל במדבר עד שבאו לארץ ישראל ונבנה בית המקדש. כלל של עיסור השם הקדוש העליון באהבה ובשמחה, כלל של גלות ישראל בין פעמים וגאות ישראל, וכלל של תחיית המתים, עד יום שהוא שבת לה' לעתיד לבוא מה שהוא ומה שהיה ומה שעתיד להיות אח"כ ביום השביעי (היינו האלף השביעי) כשיהיה שבת לה', הכל הוא בשיר השירים.

והזה"ק ממשיך: בגין דא אצטריך לנטרא ולסלקא עטרא על רישיה דבר נש, כל מלה ומלה דשיר השירים. ואי תימא אמאי אייהי בין הכתובים, הכי הוא ודאי, בגין דאיהו שיר תושבחתא דכנסת ישראל קא מתעטרא לעילא, ובגין כך כל תושבחהו דעלמא לא סלקא רעותא לגבי קודשא בריך הוא תושבחתא דא.

ובפירוש הסולם: משום כך צריכים להישמר להעלות עטרה על ראשו של האדם מכל מילה ומילה של שיר השירים, ואם תאמר למה היא בין הכתובים ולא בנביאים. ומשיב, כך הוא ודאי משום שהיא שיר השבח של כנסת ישראל שהיא המלכות המתעטרת למעלה, והמלכות היא בחינת כתובים, ומשום זה כל התשבחות שבעולם אינן עולות לרצון לפני הקב"ה כשבח הזה.

ועוד בזה"ק בפרשת אחרי מות (חלק ג, דף עב): תא חזי, לא אשתבח חדוותא קמי קודשא בריך הוא כיומא דסליק שלמה לחכמתא ואמר שיר השירים, כדין נהירו אנפוי דמטרוניתא, ואתי מלכא למשרי מדוריה עמה... והתרגום: בוא וראה, לא היה נמצאת שמחה לפני הקב"ה כאותו יום שעלה שלמה לחכמה ואמר שיר השירים, אז האירו פניה של המלכה והמלך בא להשרות משכנו עמה....

כעין דברי הזה"ק (הנ"ל) מה כלול בשיר השירים כתב האבן עזרא בהקדמה לפירושו לשיר השירים: זה הספר נכבד וכולו מחמדים ואין בכל שירי שלמה המלך חמישה ואלף כמוהו, על כן כתוב שיר השירים אשר לשלמה כי זה השיר מעולה מכל השירים אשר לשלמה, ובו סוד סתום וחתום כי החל מימי אברהם אבינו עד ימות המשיח וכן כתב בשירת האזינו בהנחל עליון גוים החל מן דור הפלגה עד שוב ישראל מהגלות אחר מלחמת גוג ומגוג.

אכן כמה וכמה ממפרשי שיר השירים הזכירו בתחילת דבריהם את העניין הגדול שישנו בשיר השירים ואת תכליתו. כך המקובל הנודע רבי אברהם אזולאי, בעל 'ברית אברהם', כתב בתחילת ביאורו: לפי שהספר הזה הנכבד מצד תכליתו שהוא מדבר בנושא הדבקות בו יתברך ואיכותו, ולזה אמר שיר השירים רצה לומר המעולה שבשירים.

לסיום עניין זה נביא מדברי הרמב"ם בחיבורו ההלכתי הי"ד החזקה (הלכות תשובה פרק י, הלכה ג), שכתב אודות אהבת ה': וכיצד היא האהבה הראויה הוא שאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד כאילו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה, והוא שוגה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד כמו שציונו בכל לבבך ובכל נפשך והוא ששלמה אמר דרך משל כי חולת אהבה אני, וכל שיר השירים משל הוא לעניין זה.

שער ודף ראשון של פירוש רש"י על שיר השירים

שיר השירים עתיק מאויר ממחזור רוטשילד

עד פטירת לוי עברו 283 שנה (137+86+60=283)), ובמשך 117 שנה השתעבדו עד מלאות ארבע מאות שנה. החיד"א כדרכו מביא בספריו רמזים רבים וביאורים על פי זה, שמניין שנות השעבוד היה 117 גימטרייה 'בחזק', ובמיוחד בכמה מלשונות ההגדה של פסח, וכן מבאר בזה את טעם אמירת שיר השירים בליל פסח].

בחלק השני והאחרון נביא טעמים נוספים לאמירת שיר השירים בערב שבת, וכן מנהגים שונים מתי אומרים את שיר השירים, סדר אמירת שיר השירים, והנהגות צדיקים.

להינצל בזה מדינא של גיהנום קי"ז שעות, ולזה דרשו (יבמות קיט) בפסוק (שיר השירים ג ז-ח) הנה מטתו שלשלמה וכו' מפחד בלילות, מפחדה של גיהנום הדומה ללילה, אלמא שהיה מפחד מגיהנום, לכך אמר קי"ז פסוקים להנצל מזה. ומוסיף: ולכך תקנו הקדמונים לומר אותו בכל שבת, לומר מי שאומר אותו בכוונה שלימה ניצול מדינה של גיהנום בכל שבוע קי"ז שעות.

קי"ז פסוקים כנגד שנות שעבוד מצרים

החיד"א בספרו "כסא רחמים" (מסכת סופרים פרק יב ב בפירוש) כתב: ראיתי ראה מהימנא בספר 'מעשה רקח' לגאון החסיד מהר"א מקראקא ז"ל בריש מסכת שבת שהפליא עצה שישנו בנותן טעם לקריאת שיר השירים בשבת ועל שיש בו קי"ז פסוקים בשיר השירים, עיין שם באורך.

ואפשר דשיר השירים הוא לעורר את אהבה ויחוד קודשא בריך הוא, ובשבת יש עליו וזיווג עליון לכן תיקנו לומר שיר הייחוד וזמניה הוא ערבית דברי דודים, וכל הקורא פסוק בזמנו זוכה למעלות שאמר רז"ל וכתוב ודבר בעתו מה טוב...

ועיקר שיר השירים על יציאת מצרים גאולת ישראל ראשונה ויש קי"ז פסוקים כנגד קי"ז שנים שהיו בגלות כמ"ש ב'סדר עולם', והפליא חסדיו עמנו מדלג על ההרים שני דילוגים, מת' שהייתה הגזירה נעשו רד"ו, ומרד"ו נעשו קי"ז. וזה רמז קי"ז פסוקים שהיו שתי הפסקות, מת' רד"ו, ומרד"ו קי"ז, וזהו פסוקים שניים.

ואם ישראל שומרים שתי שבתות מיד נגאלים ויציאת מצרים הייתה התחלה לגאולה העתידה בב"א, לכן בשבת אומרים שיר השירים דכאשר נזכה לשמור שבת נגאלים, ואז ישיר ישראל שיר השירים כיציאת מצרים ביתר שאת ויתר עז בב"א.

[בהרבה מספריו הביא החיד"א את דברי ה'סדר עולם' וה'פסיקתא זוטא שהשעבוד בפועל במצרים היה קי"ז שנה. ותמצית החשבון: 400 שנות הגלות הם מלידת יצחק, ויצחק הוליד את יעקב כשהיה בן 60, ויעקב היה בן 63 כשהלך מבית הוריו לאחר שהתברך, 14 שנה למד אצל שם ועבר, 7 שנים עבד בבית לבן עד שהתחתן, ולוי נולד שלישי אחרי שנתיים. הרי שיעקב היה בן 86 כשנולד לוי. ולוי האריך ימים יותר מכל השבטים ונפטר בן 137, ואז החל השעבוד בפועל, שהרי כל זמן שמי מהשבטים היה חי לא התחיל השעבוד. ואם כן מלידת יצחק

קדומים (כפי שנראה להלן).

אמנם לצד זה נכתב שם: ומי שהוא זריז יותר כי העיר ה' רוחו עליו יקרא שיר השירים כולו מראשו לסופו בערב שבת קודם קבלת שבת מלכתא בנגדי שבת לעורר האהבה בין דודים דלעילא.

בספר זה גם נדפס התפילה לומר אחר אמירת שיר השירים, התפילה המודפסת כיום בכל הסידורים של כל העדות (ראה במסגרת).

ניצול מדינה של גיהנום

בספר מעשה רוקח' לרבי אלעזר רוקח (מאמשטרדם), ספר שבו כתב רמזים על דרך הקבלה על סדר שישה סדרי משנה, בתחילת מסכת שבת כתב על מניין הפרקים והתיבות במסכת והרחיב בקשר בין הפרקים במשנה לשיר השירים: וקודם שנבוא לביאור נפרש תחילה תרי ותלת טעמי על שהתקינו הקדמונים לומר בכל שבת ספר שיר השירים ומיוסד בין הכ"ד פרקים, מוכח שיש לו שייכות עם הפרקים, וגם למה אמר שלמה המלך בספר שיר השירים קי"ז פסוקים לא פחות ולא יותר.

מתוך דבריו שם, נביא טעם אחד שכתב על מניין הפסוקים בשיר השירים שכולל גם טעם למנהג לאומרה בשבת. על פי דברי הזוה"ק בפרשת נח (דף סב): כדין תלת ממנן דתחות ידיהו תלת מגרופין, מנשבן בידייהו ואתיבו תננא לאתרייהו, ורווחין לון שעתא ופלגות שעתא, ולבתר תייבין לאשייהו, וכן תלת זמנין ביומא. היינו שבעת שישראל מתפללין יש הרווחה לאותם הנמצאים בגיהנום, ובכל פעם זה נמשך שעה ומחצה. וידועים דברי הזוהר (פרשת תרומה) ביום השבת אית להון נייחא בכל כ"ד שעות לילה ויום. היינו שבשבת, משך כ"ד שעות יש מנוחה לרשעים בגיהנום.

וכך הוא החשבון: בימות השבוע יש שבעה ימים ובכל יום יש כ"ד שעות, היינו 168 שעות, ועתה נוריד את השעות שבהן לא נענשים בגיהנום, 24 שעות של יום השבת, ובנוסף כל יום 4.5 שעות (4.5X6) היינו 27 שעות, הרי שיורדים 51 שעות בשבוע (27+51=24+51), וכך נותרו 117 שעות בשבוע שבו נידונים ((168-117=51.

והוא כותב: "לכך אמר שלמה קי"ז פסוקים בשיר השירים

פרק קצח מושגים של אל"ף בי"ת

אוויר של אביב נישא בחוצות. גושי עננים לבנים מקשטים את השמם התכולים, השמש מחממת את העולם בחמימות שמבשרת את הקיץ המתקרב לטובה, אין כמו אוויר פסגות זה להמשיך בקורס הטיס ולעלות נדבך נוסף בעבודת החסידות כפי שמנחה ומברר לנו רבנו הק' מפיאסעצנא ב'שלשה מאמרים' (מאמר א').

למדנו על הדרגות השונות בנפש האדם, ה'נרנח"י (נפש רוח נשמה חיה יחידה), על דרך ההשפעה והצמצום - 'המשפך' כפי שכינינו אותו.

צריכים אנחנו להמשיך ולנגוע עוד בעניין ה'צמצום', לעמוד על אי אלו פרטים בעניין זה בכדי למצות את המהלך הנצרך לנו בעת גישתנו ללמוד ספרי חסידות באופן המועיל והנכון (– המטרה העיקרית של מאמר ראשון ב'שלשה מאמרים'). אבל בשלב זה של המהלך נעצור מהמשך טיסה ונעצור ללבן נקודה חשובה ביותר בכל העניין של לימוד עניינים הקשורים לפנימיות התורה.

שבת אחר הצהרים, אווירה נינוחה בבית, אבי המשפחה מתיישב לשולחן עם גמרא גדולה, והניגון המתוק של הגמרא מתפזר לו ברחבי הבית, משרה ניחוח של קדושה בכל חדריו. כדבורה אל צוף הפרחים נמשך לו הילד הקט, תינוק של בית רבו שאך זה לא מזמן מלאו לו שלוש שנים, בהתרגשות ליקק את הדבש מעל האותיות הקדושות ומלמל בשקט ובבושה אל"ף בי"ת, הוא גם רוצה להיות 'טאטע' וגם הוא רוצה ללמוד גמרא.

הוא מתיישב על ברכי אביו ומבקש ממנו ללמוד אתו בחברותא. האב מתרצה כמובן להקדיש עבורו את מלוא שימת הלב וללמדו תורה, מתחיל ללמוד עמו את סוגיית הגמרא, הוא לומד את הגמרא במלא ה'געשמאק', לאחר מכן עובר לביאורי הרש"י הוא ממשיך בקושיית התוס' ושאר הראשונים, 'שיעור עיון' מושלם הוא מעביר לבנו הקט אשר תולה בו עיני תם ואינו מבין מה הוא סח. 'כך צריך ללמוד' הוא חושב לעצמו, 'עם כל ההבנה העמוקה, עם כל הגדרים והחידושים, עם כל ה'לשיתו' והדקדוקים בלשונות הראשונים, לימוד מושלם.

פרט אחד רק לא הסתדר לו, לאב החכם, מדוע אין בנו נהנה כל כך מהחידוד הנפלא שחידש במהלך הסוגיא, הרי זה ממש 'כפתור ופרח'..., הוא התחיל לדאוג לעתיד בנו שאין לו חשקות התורה וחסרה בו החיות האמתית בעסק התורה הקדושה ואחריתו מי ישרונו....

התיאור הקיצוני הלזה שמן הסתם אין בו מן המציאות, מן הסתם מתארת מעט מזעיר את המציאות האמתית בעת שאנחנו מנסים 'להבין' מושגים שהם למעלה מהשגתנו, מושגים מעולמות העליונים שאין לנו את הכלים הנכונים והשייכים למציאות האמתית שלהם.

בכל זאת אנחנו מנסים לגעת בקצה קצהו של המושג הרוחני ולדבר עליו בשפה המובנת לנו, שפה

תולדותיהם

תולדות ועובדות מצדיקי הדורות

משה אהרן אויש

הרה"ק הרבי ר' נפתלי צבי
מראפשיץ זי"ע
י"א אייר תקפ"ז

נסתר הוא

הרה"ק מראפשיץ למד בישיבת דודו הגה"ק רבי משולם איגרא זצ"ל (חתן רבי איציק'ל האמבורגר), ואמר על תלמידו ה"ה רבנו זי"ע: נפתלי, דו האסט א מוח וואס מען קען מיט דעם גראז שניידן, און דו ווילסט נישט לערנען, (יש לך מוח שניתן לקצוץ בו דשא, ואינך רוצה ללמוד). לימים אמר ע"כ רבנו: ער האט נישט געוויסט אז איך האב שוין דאמאלס עפעס אנדערש אין זין געהאט, (הוא לא ידע, שבאותם ימים כבר עסקתי בדברים אחרים – שכבר מילא כריסו בנגלה, ועסק בפרד"ס התורה).
"החכמה מאין – סטוטשין", עמ' קמז

שיחות חולין

סיפר הרה"ק ר' אשר ישעי' מראפשיץ זי"ע חתן רבנו: בוקר אחד נכנס לחדר המבשלות וראה כי חותנו עומד שם ומתקוטט עם המשרתת ואומר לה, מדוע חדלת מתת לי חלב? וחזר הדברים איזה פעמים, ויהי לפלא, וכאשר יצא מהחדר ראה אשה אחת עומדת אצל הפתח וישאל אותה מה בקשתך, ותאמר, כי זה שבועות אחדים המליטה בת ואין לה די חלב להניק אותה, אז הבין כוונת חותנו הק', ולאחר שעברו שבועות אחדים שמע פעם שנית, כי חותנו התקוטט עם המשרתת וצעק, מדוע את נותנת לי חלב רע אשר לא אוכל לשתות? ובצאתו מהחדר, ראה האשה ההיא עומדת אצל הפתח, ותספר לו כי מאז הייתה אצל הרבי יש לה חלב, אבל החלב הוא רע ומזיק לילדתה, והבין שוב כוונת חותנו, שע"ז היו הדברים מגיעים.

"זכרון צדיקים" להרי"א זעליקאוויטש, ח"ב ערך
ראפשיץ אות ה'

כוח דיבור הצדיק

כמו שאנו רואין בצדיקי הדור שכשבא אדם לפניו ומבקש מאתו שיתפלל עליו בענייני הצטרותו ומשיב לו הצדיק בהעברה בעלמא השי"ת יעזור לו, וכדומה, ומי שהוא צדיק גדול פועל בדיבור זה תיכף, כי זה הדיבור בעצמו היא תפילה לו ית"ש רק שהוא בהסתר, מפני שרואה הצדיק שעת לירא מקטרוג וצרף להסתיר תפילתו שלא ירגישו כלל המקטרגים והמסטינים שהוא מתפלל.
"זרע קודש" – ראפשיץ, פר' בשלח ד"ה ויאמר

מה ייעשה בדינו

סיפר הרה"ק הר"י מסטיטשין זצוק"ל שהרה"ק מראפשיץ זי"ע אמר מה ייעשה בדינו לאחר פטירתו, כשיגיע למעלה, ער איז דאך דער ראפשיצער רב, וועט מען אים וועלן געבן גן עדן, ויתחילו לעיין, מדוע מגיע לו גן עדן, ללמוד, לא למד כפי שצריך. להתפלל, לא התפלל כפי שצריך. צדקה לא נתן כפי שצריך, ממילא עומדים לפסוק לו גיהנום. אבל הוא לא יכול לסבול את ריחם של הרשעים בגיהנום, לכן יצווה לגרש את כל הרשעים מן הגיהנום, ושני מלאכים יכנסו לשם "און זיי וועלן אויסרייכען דאס גיהנום מיט א ריח פון גן עדן" (יבשמו את הגיהנום בריח של גן עדן). ואז הוא יכנס לשם וינעול דלתותיו מבפנים, וזה יהיה לו גן עדן. והסביר: שאם יוציאו בגללו את הרשעים מהגיהנום, זה יהיה עבורו גן עדן.
"החכמה מאין – סטוטשין", עמ' קס

הרה"ק הרבי ר' נפתלי צבי זי"ע נולד בחג השבועות תק"כ – יום הסתלקות מרן הבעש"ט הק' זי"ע, לאביו הגה"ק רבי מנחם מענדל זצוק"ל אב"ד לינסק ולאמו הרבנית בת הגה"ק ר' יצחק איש הורוויץ – ר' איציק'ל המבורגר.

הסתופף אצל צדיקי דורו, הרבי רבי אלימלך זי"ע, המגיד מקאז'ניץ זי"ע, הרה"ק הרמ"מ מרימנוב זי"ע, ועוד. כמו"כ היה תלמיד מובהק להרה"ק מלובלין זי"ע.

כיהן ברבנות בראפשיץ עפ"י הוראת הרה"ק מרימנוב, ובימיו האחרונים נסע ללאנצהוט ושם נטמן.

נלב"ע ביום י"א באייר תקפ"ז, על מצבתו נחרת "יחיד בדורו בחכמה אלוקית".

צאצאיו:

בנו הרה"ק רבי אברהם חיים זי"ע אב"ד לינסק, חתן הגאון רבי שמואל שמעלקא הורוביץ זצוק"ל אב"ד ראמאן, חתן של הרה"ק ה'באר מים חיים" זי"ע ואחיו של הרה"ק מראפשיץ זי"ע.

בנו הרה"ק רבי יעקב ממעליץ זי"ע, חתן הרה"ק רבי פישל מפינטשוב זי"ע.

בנו הרה"ק רבי אליעזר מדז'יקוב זי"ע, חתן הנגיד רבי יחיאל איכל ראזנפעלד זצ"ל.

חתנו הרה"ק רבי אשר ישעי' אשר זי"ע שמילא מקומו בראפשיץ, בן הרה"צ ר' אליעזר ליפמאן רובין זצוק"ל.

הלכתא

אקטואליה הלכתית

יקותיאל יהודה גנזל

ספר התורה מטרזיינשטט

מנהג רב רגש שנוהגים יהודי בולטימור, כמעט הופסק כשהתעוררה שאלת ה'גזל' של ספר התורה העתיק והקטן השוכן בבית הכנסת המקומי.

האם הם יכולים להמשיך לקרוא בספר התורה!?

מנהג נוהגים בני אחת הקהילות היהודיות בבולטימור שבארצות הברית: בימי התעניות השונות, כשמגיעה עת קריאת התורה, קריאת 'ויחל' ושלוש עשרה מידות הרחמים; מוציאים מן ההיכל ספר תורה קטן וישן, עתיק ממש. קוטנו וימיו הרבים של הספר, מקשים מעט את הקריאה בו, אולם הוא כשר למהדרין. בספר תורה זה דווקא קוראים את הקריאה, כשהתרגשות חולפת בקהל בכל צום ותענית מחדש.

התרגשות זו על שום מה?

ספר תורה זה נמצא לאחר מלחמת העולם השנייה במחנה הכפייה 'טרזיינשטט' שבצ'כיה, מחנה אליו הובלו יהודים רבים אשר הועבדו בעבודות פרך ורבים מהם נפחו את נשמותיהם על קידוש ה' במיתות שונות ואכזריות, על ידי הנאצים הרשעים, זכרם יימח. יהודים של מסירות נפש הצליחו להחזיר את ספר התורה הקטן אל תוככי המחנה.

לאחר המלחמה, נמצא הספר והתגלגל עד שהגיע אל אמריקה הרחוקה, אל הקהילה היהודית בבולטימור - שם נקבע המנהג לקרוא בו בימי התענית, מתוך חיבה יתירה וחיבור לאותם יהודים של מסירות נפש, אשר מי יודע מי מהם שרד את התופת, שהחזירו את ספר התורה אל תוך המחנה. בצל המצוק והפחד.

המנהג נמשך עד לאותו היום בו נעמד אחד ממתפללי בית הכנסת וטען:

"מי אומר שמותר לנו בכלל לקרוא בספר תורה זה!?! שמא בעל הספר עדיין חי והספר גזול הוא בידינו. ובספר תורה גזול, אסור לקרוא את קריאת התורה. אולי אין אנו יוצאים ידי חובה?"

החליטו בני הקהילה לשגר את שאלתם אל אחד מחשובי הפוסקים בירושלים עיר הקודש.

התשובה ההלכתית:

את התשובה ההלכתית השיב הגאון רבי אשר ווייס שליט"א, גאב"ד ד'ר'י הוראח' ובעל ה'מנחת אשר', אשר דן בצדדים הלכתיים שונים לגבי בעלות הספר. בדבריו הוא הזכיר את פסקו ההלכתי של מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל לגבי כתר תורה שהגיע למוזיאון 'יד ושם' ולאחר שנים הוכר על ידי בעליו. האם הכתר שייך לבעלים. אולם הגר"א ווייס שליט"א מבהיר את ההבדל בין שתי השאלות, בעוד שם, בסיפור הכתר, עומד יהודי התובע את הכתר וטוען 'שלי הוא'. הרי כאן, אין כל תובע. בכלל, יש גם את הסברא שמי שהציל ספר תורה מתוך המחנות אולי דינו כמי שמציל דברים מתוך 'זוטו של ים' - וממילא קונה את הדברים מאחר והבעלים כבר התייאשו.

ומסקנתו של ה'מנחת אשר' היא:

ברור שאפשר לקרוא בספר תורה זה, לברך עליו

בשם ובמלכות ולצאת ידי חובת

קריאת התורה בקריאה זו.

היכל המעשה

סיפור לשבת

מאת: שמעון טיקוצקי

כשם שנכנס לברית

בשאלות של לחם ומים, בגדים ונעליים.
"הבעל שם טוב ידוע בעולם כולו כבעל מופת, איש פלא, יהודים נוסעים אליו ממרחקים כדי להיוושע בעניינים מסובכים פי כמה, ואתה שהנך מתלמידיו הקרובים לא יכול פעם אחת לבקש ממנו פעם אחת לזכות לרווחה כלכלית?" מתאוננת באוזני זוגתו כל אימת שהוא חוזר בידיים ריקות, בגשמיות כמובן.
"זה פשוט... פשוט לא היה שייך" מתקשה ר' אהרן למצוא את המילים. וכי מה יאמר, כיצד יסביר שאינו מסוגל להעלות את הנושא.
וכך עוברות השנים, ר' אהרן חוזר מעוד נסיעה, ועוד נסיעה, כשהתשובה הקבועה בפיו. עד כי באחת הפעמים חשה הרעיה כי באו מים עד נפש, החליטה לקיים את הפסוק "חגרה בעוז מתניה ותאמץ זרועותיה, ותקם בעוד לילה ותיתן טרף לביתה וחוק לנערותיה". בפעם הבאה שיצא בעלה למעזיבוז, קמה ונסעה גם היא אחריו.
היא הגיעה למעז'בוז' שעה קלה לאחר בואו לשם. בעודו עומד ומתכוון להיכנס לקבל 'שלום' מהרבי, הבעל שם טוב, נדהם ר' אהרן לפגוש את זוגתו בחדר ההמתנה. "הגעתי לכאן כדי לוודא שתבקש מהבעש"ט עבור בנותינו".
הם נכנסו יחדיו אל הבעש"ט, הרעיה אורה עוז וסיפרה ביראת קודש על המצב הקשה השורר בביתם מזה שנים, על שתי הבנות שהגיעו לפרקן.
"באמת לא טוב הדבר שלא סיפרת לי עד כה על רוע מצבך הכלכלי" פנה הבעש"ט אל תלמידו ר' אהרן.
"וכעת" המשיך הבעש"ט ישירות לנושא אחר, "דע לך שרפואה בדוקה לתינוק שלא חש בטוב לאחר ברית המילה, לקחת אפר של צפרדע, המכונה ז'אבע באידיש, ולמרוח עליו, זוהי רפואתו".
מיד לאחר מכן הושיט הבעש"ט לר' אהרן את ידו "לך לדרכך לשלום והקב"ה יצליח את דרכך".

ר' אהרן נפרד לשלום מרבו ויצא לדרך. המשפט האחרון הדהים אותו, ככל שהוגיע את מוחו לא הצליח להבין את פשרו והקשרו. הוא בא לדבר עם הרבי על 'הכנסת כלה', והוא משיבו ב'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו'. אך כמובן כחסיד נאמן הוא לא שאל מאומה.
צועד לו ר' אהרן בדרכו, אינו יודע בעצמו מה היעד המדויק אליו מועדות פניו. הרבי אמר לו ללכת, לא אמר לו לאן. לאחר צעידה של יום ומחצה הוא הגיע לכפר אוקראיני טיפוס, אווירים משוטטים בחוצות, קרקורי תרנגולים מתגלגלים בסמטאות, רק עתה נזכר שהוא שרוי ברעב מתמשך. זמן רב לא אכל דבר.
"סלח לי היכן ה'פונדק' המקומי?" שאל את אחד העוברים והשבים.
"פונדק?" מדד אותו הלה מכף רגל עד ראש, "למה ללכת לפונדק אם אפשר להתארח אצל הפריץ, אדון הכפר".
ר' אהרן לא ירד לסוף דבריו. "אתה יהודי נכון?" המשיך התושב.
"ובכן, אדון הכפר שלנו הוא גם יהודי, כמון, קוראים לו דודטש'ע, הוא שמח מאוד לארח

השלג שירד על העיירה בעלזא הלבין עוד יותר את גולות האבן הצחורות המקשטות ככתר מלכותי את בית הכנסת המפואר, אותו ייסד אבי שושלת בית בעלזא, הרה"ק ה'שר שלום' זי"ע. ובתוך בית הכנסת, בחצר הקודש, שוררת תכונה חמימה, חסידים ו'יושבים' בעלי צורה אצים אנה ואנה, אווירה חגיגית מרחפת בחלל, ברית מילה צפויה להיערך כאן בדקות הקרובות. אבי הבן הוא רבי בנימין מונק, יהודי יקר שלא מכבר הגיע להתגורר בעיירה בעלזא, לאחר שנאלץ לעקור מביתו שבאוקראינה ולנדוד, בעטיה של גזירת השלטונות.
"ברוך הבא" נצעתת הקריאה בחלל בית המדרש.
על מצע של קטיפה לבנה מוכנס הרך הנולד, נישא על כפיים עד שהוא מגיע בזהירות אל הסנדק, היושב על כיסאו, הלא הוא הרבי הקדוש ר' יהושע מבעלזא זי"ע, 'דער מיטלער רב'. יהודים ברי דעת מנצלים את רגעי הברית הנשגבים, ממלמלים בקשות ומזכירים שמות לישועה בנוכחותו של מלאך הברית, אליהו הנביא זכור לטוב.
הברית מסתיימת ומעמד 'לחיים' מתקיים בבית המדרש בראשותו של הרבי, הסנדק. ברכות ואיחולים מורעפים מכל עבר על ראשו של אבי הבן המאושר.
אלא שלא עוברים כמה דקות וצווחת בהלה בוקעת מעזרת הנשים. "התינוק לא מרגיש טוב, הוא מאבד דם". בן רגע משתנה האווירה. המוהל שעדיין נכח בשטח מובהל כהרף עין אל התינוק, מאחורי הפרגוד, מנסה לעשות כמיטב יכולתו וניסיונו, "התינוק בסכנה" הוא מבשר בפנים מאפירות.

"רבי" ניגש במרוצה אבי הבן אל הסנדק, הרבי מבעלזא, "התפללו נא לרפואתו של בני, שהדם יעצור במהרה".
הצדיק מתהרהר לכמה רגעים ולאחר מכן הוא נענה: "אספר לכם סיפור..."
הטיפות דלפו מתקרת הבקתה בזו אחר זו, בקצב מונוטוני בלתי פוסק, כמו 'עינוי סיני', מקורות העץ הרקובות היישר אל דלי המתכת שכבר התמלא כמעט עד תומו. "צריך לרוקן שוב את הדלי" קרא מישוה בחלל הבקתה.
"אני אקח".

נערה לבושת קרעים קמה ממקומה, גררה את הדלי הכבד אל מחוץ לבקתה, רוקנה אותו בין השיחים ומיהרה להעמיד אותו במקומו בחזרה, מתחת הטפטוף, בטרם יהפוך כל הבית לעיסת בוץ דביקה.
בפינת החדר, ליד קוביית עץ רעועה המכונה 'שולחן', ישבו זוג ההורים והביטו בעיניים עצובות, בשתיקה כואבת. נערה כה מוצלחת, כה יראת שמים ומוכשרת, היא כבר מזמן אמורה הייתה להקים את ביתה, עם בחור ירא שמים כמותה, אבל כשזה המצב בבית מי יכול בכלל לחשוב על חתונה, על נדוניה.
תקווה אחת פועמת בליבם.
האב, ר' אהרן, יהודי תלמיד חכם ועובד ה', מדי פעם הוא נוסע להסתופף בצלו של הבעל שם טוב הקדוש היושב במעזיבוז וזוכה שם לקרבה יתרה. ערב כל נסיעה מתחננים אליו בני הבית שיזאיל לומר לפחות מילה, חצי מילה, באוזני רבו על המצב הכספי הנורא השורר בביתו, אך הוא אינו מסוגל.
כל אימת שהוא מגיע מעזיבוז'ה פורחים מראשו כל מצוקותיו הגשמיות, כאן הוא מתהלך ופוסע בעולמות נעלים שכל כולן רוחניות ועבודת ה'. וכי כיצד יהין להטריד את מורו ורבו

בית מדרש בעלזא בעיירה

ר' אהרן שומע את הדברים וליבו מנותר בקרבו...
בן רגע הוא מבין את דבריו הפלאיים של הבעש"ט. "הקשב היטב, דודטשע" הוא אומר בהתרגשות, "יש לי עמי סגולה בדוקה שקיבלתי ממורי ורבי הבעש"ט המועילה לרפא תינוק שאינו חש בטוב לאחר ברית מילה, אתה יכול להתכונן בלב רגוע לברית המילה של הרך הנוול, אל דאגה, בעז"ה הכול יהיה בסדר!".

דודטשע קיבל את הבשורה בשמחה עצומה, הוא נתן את ההוראה והטירה כולה החלה להתכונן לשמחת הברית של בנו של אדון הכפר, כשבמקביל עושה ר' אהרן את הכנותיו, מארגן את אפר הצפרדע בדיוק כפי שהורה לו הבעש"ט. ביום השמיני התמלאה הטירה ביהודים מכל האזור שבאו לקחת חבל בשמחה.

התינוק הובא בבריתו של אברהם אבינו, שמו היהודי ניתן לו וקריאות מזל טוב נרגשות מילאו את החלל.

אך כצפוי, לא חולפת שעה קלה ומצבו של התינוק מידרדר בפתאומיות, הוא מאבד דם רב, פניו של דודטשע מלבינות כסיד, כמעט מתעלף, באותו רגע מזנק ר' אהרן אל צנצנת האפר, מורח במהירות על הרך הנימול, וראה זה פלא, ההתאוששות קורית תוך שניות, הדם נעצר מיד, התינוק חוזר לעצמו וסעודת הברית נערכת בשמחה עד אין קץ.

כמה ימים התארח ר' אהרן בביתו של דודטשע, לוודא שהכול בסדר עם התינוק. משחלף שבוע ימים הגיעה העת להיפרד. "במה אשלם לך?" שאל דודטשע את אורחו בעיניים לחות, "אתה נתת לי את המתנה הגדולה ביותר, נתת לי ילד יהודי מהול, במה אוכל לגמול לך בחזרה?". "יש לי שתי בנות" מלמל ר' אהרן באי נעימות, "הם הגיעו לפרקן אך אין בידי פרוטה אחת להשיאן".

"לכמה אתה זקוק כדי לחתן את שתיהן בהרחבה?" שאל דודטשע. ר' אהרן ערך חשבון מהיר ונקב בסכום של כמה מאות רובלי זהב, "זה יספיק בדיוק לנדוניה, להוצאות החתונה, לשכירת דירה".

מבלי למצמצץ ניגש דודטשע אל הארון, שלה מתוכו את הסכום המלא. "שיהיה במזל טוב" אמר לר' אהרן ונפרד ממנו לשלום.

כשם שנכנס - בנו של דודטשע לברית, כך נכנסו - שתי בנותיו של ר' אהרן לחופה...

הרבי ר' יהושע מבעלזא זי"ע סיים את הסיפור, והפטיר באוזני אבי הבן, ר' בנימין: "עכשיו, בימי החורף הקרים, קשה למצוא בחבל ארץ זה 'צפרדע' ולהכין ממנה אפר, יהי רצון שסיפור צדיקים זה יהיה לרפואה, שבכוחו של הסיפור שסיפרנו יתרפא הרך הנימול, כאילו שמנו עליו בפועל אפר צפרדע"...
לא עברו כמה דקות ממילותיו האחרונות של הצדיק והבשורה הטובה הגיעה: הדם הפסיק לרדת, התינוק התרפא.

מקור: הגה"ח אברהם חיים שמחה בונם מיכלזון זצ"ל, "דובר שלום - אוהל יהושע" (פרעמישלא, תע"ר).

בביתו את אחיו היהודים, לך לארמונו" הצביע האיש על טירה מתנשאת במרומי גבעה, "הקש בשערי הטירה ומיד תתקבל בכבוד שלא נחלת מימך".

ר' אהרן הודה לו על ההמלצה ומיהר ליישם אותה. צעד לעבר הטירה ודפק בדלת, לא עברו כמה רגעים ובעל הבית בכבודו ובעצמו, יהודי לבוש בגדי הדר יצא לעברו, "שלום עליכם אידישער ברודער - אח יהודי" לחץ את ידו בחמימות והוביל אותו אל הטרקלין פנימה.

"מי אתם, מאין אתם באים?" שאל המארח ומיהר לנזוף בעצמו, "סליחה שאני עט עליכם עם השאלות, קודם כל תאכלו סעודה דשנה אחר כך נדבר".

"לא אוכל עד אם דיברתי דבריי" השיב לו ר' אהרן בלשונו של אליעזר עבד אברהם, "קודם כל עליי להתפלל תפילת מנחה, לאחריה אוכל לטעום משהו".

"בשמחה רבה" אומר לו המארח ומצביע על פינת חמד, סוכת נוי בין עצי הבוסתן, "כאן תוכל לעמוד ולהתפלל". ר' אהרן נוטל ידיו ושוקע חיש בתפילה סוערת שנמשכת שעה ארוכה. כשהוא מסיים את התפילה הוא מגלה ילד יהודי מסולסל פאות עומד לא הרחק ממנו, "אבא אמר לי לחכות לך עד שתסיים להתפלל" הוא אומר בביישנות.

הילד מוביל את ר' אהרן בחזרה אל הטרקלין, הניחוחות שבוקעים משם מספרים על סעודה חגיגית שהוכנה לאורח. במהלך השיחה הקצרה שהוא מגלגל עם הילד מתברר לו שלפני ימים ספורים אירעה שמחה גדולה במשפחה, נולד לו אח. "מזל טוב" אומר לו ר' אהרן בנהרה, "מתי תתקיים הברית?"

"ברית?" ממלמל הילד ביבושת, "מה זה?"

ליבו של ר' אהרן מחסיר פעימה, מצטמרר. "ריבונו של עולם לאיזה מקום הגעת? ילד יהודי אינו יודע מהי ברית מילה. מה הולך כאן? אצל מי אני עומד לאכול, אצל יהודי שלא מל את בניו?"

"שמעתי שמגיע לכם מזל טוב?" גייס ר' אהרן את כל כוחותיו.

"נכון" השיב דודטשע בחיוך, "נולד לנו בן".

"תזכרו לגדלו לתורה לחופה ולמעש"ט, מתי הברית?" שואל ר' אהרן כבדרך אגב. אנחה עמוקה נעקרה מלבו של מארחו, "זהו סיפור לא פשוט" השיב לו בשקט כשהוא רומז לו לצעוד אחריו לחדר פנימי, הם התיישבו ליד שולחן עץ קטן ודודטשע החל לספר, כשדמעות זולגות מעיניו ללא שליטה.

"לאחר הולדתו של בני הראשון ז"ל, ערכנו לו ברית מילה כדת וכדין, אלא שלמרבה הצער לא עברו שעות רבות מהברית והילד השיב את נשמתו ליוצרה. כעבור שנה זכינו לחבוק את בננו השני, אלא שאף הוא למרבה הצער לא האריך ימים, ביום השמיני לאחר שהובא בברית החל לחוש שלא בטוב, דם רב ירד ממנו, והוא נסתלק בחטף.

כשנולד לנו ירחמיאל, הילד עמו דיברת לפני כמה רגעים, הורה לנו הרב דמתא כי למרבה הצער אין לערוך לו ברית מילה, כדין 'מי שמתו אחיו מחמת מילה', קיבלנו את ההוראה בלב כבד, אך כמובן שמענו בקולה, ולכן גם לתינוק שנולד לנו לפני כמה ימים איננו מתכוונים לערוך ברית מילה.

פסיפס

תחת אחד השיחים

פנינים משיחתם של אבות

העיר: וורשה.

המקום: רחוב הברזל – אייזען גאס.

הרבי ה'אמרי אמת' הגיע פעמיים לברית

סיפר הרה"ח ר' זאב ברקוביץ ז"ל מלאדז' – אנטוורפן:

כאשר בנו בכורו של הרבי בעל האמרי אמת' מגור זי"ע, הרה"ק ר' מאיר צוק"ל הי"ד, השיא את בתו הצעירה עם האברך ר' וועלוויל לנדא, נכדו של הגביר ר' ישעי' פריבעס, שהיה הרבי ה'אמרי אמת' במשך שבעת ימי המשתה בעיר הבירה וורשה. באחד הימים, כאשר אני ועוד כמה בחורים עמדנו לפני אכסנייתו של רבינו (בביתו של ר' יוסיל כץ, רחוב שעננא 72) עבר שם יהודי שלא נמנה על חסידי גור ושאל אותנו "למה אנחנו עומדים כאן?" אמרנו לו שהרבי מגור נמצא כאן. "אני גר לא רחוק מכאן, רק כמה בתים, מחר בבוקר בעז'ה עורך אני ברית לבני הנולד שיחי, אך עדיין לא מצאתי את מי לכבד בסנדקאות".

הצענו לו שיעלה אל הרבי ואולי יקבל הרבי את הסנדקאות. האיש קיבל את ההצעה ותיכף עלה אל האדמו"ר. כאשר ירד שאלנו אותו מה השיב הרבי ואמר לנו שהרבי אמר לו בזה"ל "מארגען פרי אי"ה וועל יאך דארט זיין – מחר בבוקר אי"ה אהיה שם". כמובן שאני ועוד בערך עשרה בחורים היינו שם עוד לפני הזמן. בשעה היעודה הגיע הרבי ה'אמרי אמת' עם בנו הרבי ה'בית ישראל' זי"ע ואחד מנכדיו, יחד עם מארחו ר' יוס'ל כץ אל הבית ברחוב 'אייזען גאס', בהגיעם לכאן התברר שמדובר בסנדלר המתגורר במרתף תחת האדמה.

הרבי ופמלייתו ירדו למרתף שהכיל בסך הכול חדר אחד גדול מחולק לשניים על ידי ווילון, בחצי הפנימי הייתה היולדת עם בנה ששאלה בקול רם 'מי שם'. ר' יוס'ל כץ השיב כי הרבי מגור הגיע לברית מילה אך בעלה אינו כאן. "בעלי הלך לקרוא לאחיו" השיבה האשה.

אז התחיל ר' יוס'ל לזעוק "הייתכן, להזמין את הרבי ובעל הברית איננו כאן?!"... ואמר שהרבי אינו יכול להמתין. בתגובה נשמע קולה של האשה "אז נישט דער רבי ווירד זיין א אנדערע רבי - אם לא יהיה זה הרבי הזה, יהיה זה רבי אחר..." כלומר, לא נורא, נמצא לנו סנדק אחר.

לשמע הדברים נענה ה'אמרי אמת': "היא צודקת, יש להמתין לאח, תגיד שאהיה כאן שוב בעוד שעה!"... וכך הי' שהרבי בא בחורה והי' הברית (הרה"ח ר' פינחס ברקוביץ שליט"א, קונטרס "דברי זאב" שבסוף ספר "ליקוטי יום טוב").

הילולא דצדיקיא

שבת קודש, ה' באייר:

הגאון רבי מאיר ב"ר יצחק איציק אויערבאך מקאליש.

בעל 'אמרי בינה'. תרל"ח.

הרה"ק רבי אליעזר חיים ב"ר ברוך מסקאליא. בעל 'שיח אליעזר'. תרע"ו.

הגה"צ רבי נח ב"ר בנימין שמעונוביץ. ר"י 'כנסת חזקיהו'. תשט"ו.

יום ראשון, ו' באייר:

רבנו לוי בר גרשם, הרלב"ג. ק"ד.

הרה"ק רבי משה ב"ר יצחק אייזיק מסמבור. בעל 'תפלה למשה'. ת"ר.

הרה"ק רבי יוסף מאיר ב"ר שמואל צבי מספינקא. בעל 'אמרי יוסף'. תרס"ט.

הגאון רבי חיים ב"ר מנשה סתהון מצפת. בעל 'ארץ החיים'. תרע"ו.

הרה"ק רבי יעקב חיים ב"ר ישראל פרלוב מסטולין – דעטרויט. תש"ו.

הרה"ק רבי מנחם מנדל ב"ר אברהם שלום מסטראפקוב. בעל 'דברי מנחם'. תשי"ד.

הגה"צ רבי רפאל בנימין ב"ר אריה לוין. תשס"ב.

יום שני, ז' באייר:

הרה"ק רבי חיים גדליה ב"ר נחמיה יחיאל מביחוב. תרס"ד.

יום שלישי, ח' באייר:

הגאון רבי ישעיה ב"ר יהודה לייב פיק ברלין, בעל ההגהות למסורת הש"ס. תקנ"ט.

הרה"ק רבי ירחמיאל ב"ר יעקב יצחק מפרשיסחא. תקצ"ט.

הגאון רבי שאול ב"ר משה הכהן מג'רבא. בעל 'לחם ביכורים'. תר"ח.

הרה"ק רבי משה מרדכי ב"ר יעקב אריה מטריסק – לובלין הי"ד. תש"ג.

הגה"צ רבי זונדל ב"ר אליהו צבי קרויזר, בעל 'אור החמה'. תשע"ד.

יום רביעי, ט' באייר:

הגאון רבי אביגדור ב"ר יצחק קרא מפראג. בעל 'הקנה'

דמויות • שיחות • עבר

שמעון טיקוצקי

הא דאמרי אינשי

פתגמים ואמרות מאוצר הדורות

צר עת

"דאס איז א 'נגע' כאשר 'צר-עת' ואין בידי האדם פנאי לעבודת ה'"

הרה"ק ר' אשר מסטאלין זי"ע

כלומר: "נגע הוא כאשר האדם הוא 'צר' – עת', שזמנו כה צר ודחוק עד שכביכול אינו מוצא פנאי לעבודת ה'".

עדה המצבה הזאת

מצבות מספרות

הציון שטרם נמצא

ביה"ח בצפת

בצפת שלפני למעלה ממאה שנה התנוסס בית מדרש בו התפללו חסידי גזע טשערנאביל, אשר נוסד בידי הרבנית הצדקת מרת שיינא רייזא גיטרמן ע"ה, בת הרה"ק רבי יוחנן מראחמיסטריווקא זיע"א ואשת הרה"ק רבי משה מטשעטשעלניק זיע"א, נכד הרה"ק רבי משה מסאווראן זיע"א.

בגיל צעיר לימים התאלמנה הרבנית בעלה הרה"ק מטשיטשעלניק שנסתלק בדמי ימיו, בכ"א חשוון תרל"א. ברבות הימים עזבה את ארץ מולדתה בהשאירה אחריה משפחה ענפה בארץ רוסיה, היא עלתה לארה"ק והשתקעה בעיר הקודש צפת, כאן פתחה בית מדרש אותו ניהלה רבות בשנים וחסידי אביה הק' היו מתפללים שם בקביעות.

זכתה הרבנית להגיע לגיל שיבה ונפטרה ביום ח' אייר שנת תרע"ה, תשע שנים לאחר שאחיה הרב הקדוש רבי מרדכי מראחמיסטריווקא זיע"א הגיע לארץ הקודש והשתקע בירושלים (אמנם לא ידוע פרטים כלשהם על שום קשר שהיה ביניהם כאן).

כפי המקובל נטמנה הרבנית ע"ה בבית החיים הישן בצפת, אך המקום המדויק אינו ידוע. מאמצים רבים נעשו לאיתור מצבת קבורתה ע"י נכדה כ"ק אדמו"ר רבי יוחנן מטאלנא צוק"ל, אך עד כה טרם נמצאה המצבה (על פי 'בחצרות בית ה').

זוכר הנשכחות

פניני הסטוריה יהודית

שאלת ה'שטיבל החסידי' באפטא

בית הכנסת באפטא

בעיר אפטא פעל שטיבל חסידי בו התפללו בנוסח ספרד, לאחר בואו של הרה"ק בעל 'אוהב ישראל' זי"ע לכהן ברבנות אפטא, החלו להתפלל בביהכ"נ הגדול בעיר בנוסח ספרד וממילא לא היה עוד צורך בשטיבל ההוא, אך כאן התעוררה שאלה מאחר והחסידי, תורם השטיבל, ציוה שחדר זה יישאר 'שטיבל' גם לאחר פטירתו, אך יורשיו טענו כי אילו המוריש היה חי היה מבטל צוואתו, שכן כבר אין צורך בשטיבל זה. הרה"ק מאפטא סירב לדון בשאלה זו שהרי הענין נוגע לכל בני העיר ואין דנים בה בדייני אותה העיר (שו"ע חו"מ סי' ז) לפיכך הפנו הדיינים בראשות רבינו את השאלה אל הגאונים רבי דוב בער ראפאפורט מצוויזמיר ורבי יוסף הויכגלערנטער מזאמושטש בעל 'משנת חכמים', רד"ב מצוויזמיר פסק להתיר, ואילו רבי יוסף הויכגלערנטער אסר, זה היה בשנת תקס"ג. בשנת תקס"ה חזר הרה"ק מאפטא ושאל את הרד"ב מצוויזמיר לדעתו וביום ח' באייר תקס"ה הוא השיב וחזר על דעתו להתיר (אור הגנוז לצדיקים).